

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik Yorumlar

Prof. Dr. Sadun Aren
Prof. Dr. Feridun Ergin
Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Kemal Kurdaş
Ertuğruı Soysal
Dr. Gungör Uras
Dr. Halük Ünal

Ekonomide İstikrara Yöneliş

Kemal Kurdaş

Yeni Faiz Oranları ve Kredi Maliyetleri

Necdet Durakbaşa

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Mehmet ř. Tekbaş
Doç. Dr. Ünal Bozkurt

Traktör İmalâtında Duraklamalar ve Çözüm Yolları

Zeki Albayrak

Gıda Dağıtım Mekanizması ve Az Gelişmiş Ülkeler

Dr. Erdener Kaynak

Dergimiz 15. Yılında

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan
Necdet Durakbaşa
Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Dr. Halük Ünal

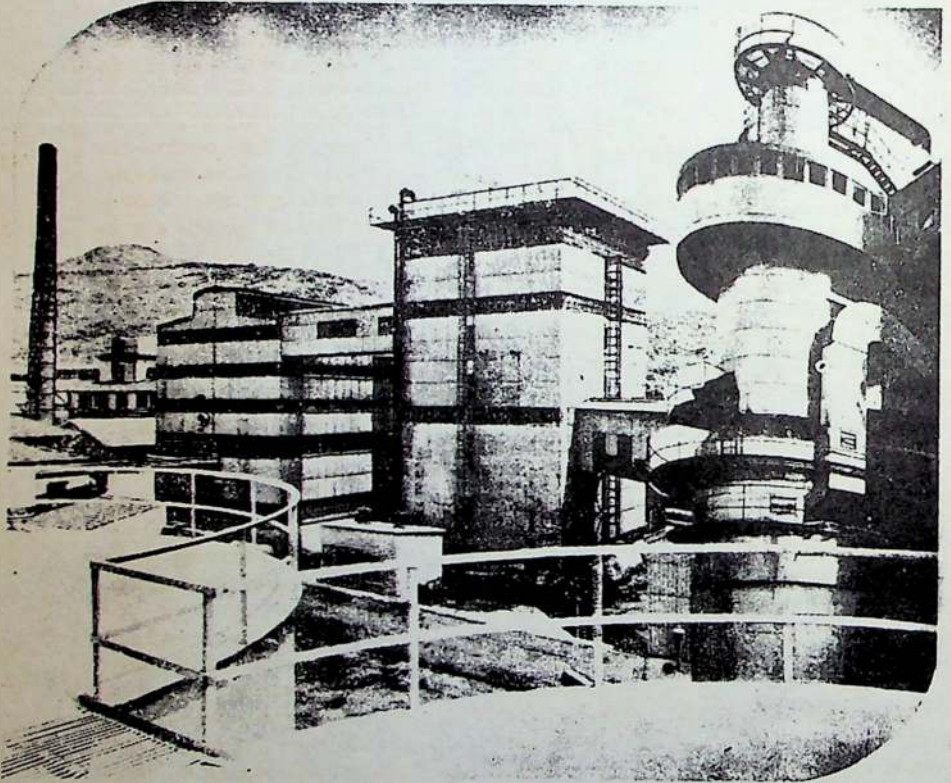
banka ve ekonomik yorumlar

15.

yaşında

Turyağ

nehati yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **ÖNEÜ**

net grafik

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.-İZMİR

banka ve ekonomik yorumlar

Sahibi :

Banka Yayınları ve Kültür Ltd.

Şirketi adına : Ertum Ocal

Yazı İşleri Müdürü :

Dr. Halûk Ünal

Danışma Kurulu :

Erol Aksoy, Prof. Osman Fikret

Arkun, Besim Baykal, Prof.

Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet

Gün Çalık, Ahmet Demirel,

Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhur

Ferman, Dr. Emre Gönenç,

Dr. Alp Gürus, Erhan İşıl,

A. Nazif Keyman, Doç. Dr.

Yıldırım Kılıç, Kemal Kurdaş,

Doç. Dr. Kemal Kurtuluş,

Nuh Kuşçulu, Ergin Neng, Er-

tuğrul Sosyal, Prof. Dr. Kemal

Tosun, Prof. Dr. Baran Tun-

cer, Fikret Tunçer, Turhan Tü-

may, Prof. Dr. Yüksel Koç

Yalın.

Yönetim Komitesi :

Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr.

Mustafa A. Aysan, Ziya Nebi-

oğlu, Ertan Özgür, Dr. Güngör

Uras, Doğan Yalım.

Denetim Komitesi :

Bülend Çorapçı, Necdet Durak-

başa, Prof. Dr. Zeyyat Hatib-

oğlu

İdare Yeri :

Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17

Kat. 4, İstanbul, Tel : 26 34 11,

Baskı : Bilmen Basımevi

İlan Tarifesi :

Arka dış kapak 2000.—, Ön iç

kapak 1800.—, Arka iç kapak

1600.—, İç sahifeler 1500.— TL.

Hesap Numaralarımız :

Ziraat B. Beyoğlu 768, İş B.

Türbe 1541, Akbank Türbe 4512.

Sayın Okurlarımız,

Şubat ayının sonlarından başlamak üzere Ecevit Hükümeti önemli ekonomik önlemler aldı ve 1 Mart'ta da TL'si dördüncü kez devalüe edildi. Derginiz ekonomik sorunların oldukça güncel olduğu bu günlerde üzerine düşen görevi yerine getirmeyi amaçladı ve geniş sayılabilecek bir kesimin görüşlerini yansıtmaya çaba gösterdi. Alınan önlemler ve Türk Ekonomisinin içinde bulunduğu darboğaz gerek kuramsal gerek uygulama düzeyinde işçi - sanayici - üniversite çevrelerinden gelen konuklarla Ekonomik Yorumlar bölümünde tartışıldı. İlgiyle izleyeceğinizi umuyoruz.

Sayın Kurdaş'ın devalüasyon ve olası enflasyon tehlikesi ile ilgili görüşlerini içeren yazısı ve Sayın Durakbaşa'nın yeni faiz uygulamasını ele alan incelemesinin geniş bir kesime yararlı olacağını ummaktayız.

Sermaye Piyasası bölümünde ise yeni bir çalışma yer almıştır; bu sayımızdan başlamak üzere, Sayın Bozkurt ve Sayın Tekbaş **Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi**'nin hesaplanma yöntemi ni değiştirmiştir. Ayrıntılı açıklamayı ilgili bölümde bulabilirsiniz. Az gelişmiş ülkelerin fazlaca ele alınmamış bir sorununu ise Dr. Kaynak'ın yazısında bulabilirsiniz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Nisan sayısı ile 15. yılına girmiş bulunmaktadır. Derginiz kurucularından Sayın Aysan, Sayın Durakbaşa ve Sayın Hatiboğlu 14 yıllık yayın yaşamımızı düzenlenen bir sohbetle değerlendirdiler. 14 yıllık bir uğraşının gelişimi sanırım ilginizi çekecektir. 15. yıl dolayısı ile bizleri hatırlayan ve kutlayanlara teşekkür ederiz.

İçten Sevgilerimizle
Dr. Halûk Ünal

el yüz silgisi

Günün her saatinde
her yerde kullanacağınız
bir temizlik aracıdır.
Pratikdir, kullanılıp atılır.
Kir, mikrop taşımaz.
Yıkamak, kurutmak, ütölemek
istememez.
Yumuşaktır, emicidir,
çok kathıdır.

SEL PAK
mendil **kağıdın ipeği
temizliğin gereği**

ekonomik yorumlar

Katılanlar: Prof. Sadun Aren, Prof. Feridun Ergin, Prof. Zeyyat Hatiboğlu, Kemal Kurdaş, Ertuđrul Soysal, Dr. Gungör Uras ve Dr. Halúk Ünal

ÜNAL : Ecevit Hükümeti, son haftalarda, bir nevi 'istikrar programı' olarak nitelenebilecek seri önlemler aldı. Türkiye Ekonomisinin ise son derece ciddi bir darboğazdan geçtiği artık herkesçe malüm. Bu nedenle bu ayki 'Ekonomik Yorumlar' ın konusunu 1978 Mart Önlemleri ve genel olarak Türkiye Ekonomisi sorunlarına ayır-

dık. Bu önemli konuyu da çeşitli bakış açılarından tartışmayı amaçladık. Bu konuda ilkönce sizin görüşlerinizi almak istedim Sayın Sadun Aren, 1978 yılı başında Sayın Ecevit Hükümete geçtiği zaman çalışan kesimin sıkıntıları, derterleri ne idi; bu alınan önlemler çalışan kesimin sıkıntılarına ne derece çare olabilecektir.

AREN : Efendim çalışan sınıfın ve diğer emekçi sınıfların sorunları devamlı olarak vardır. Aynı zamanlarda işçi sınıfının geçim sıkıntısında özel bir kötüleşme söz konusu değildir. O bakımdan zaten yetersiz bir geçim düzeyinde olduğu için bunu eleştirmek devamlı sorunudur. İşsizlik devamlı sorunuur.

ÜNAL : 1977 yılı içinde ilk defa %40-50 lere varan bir hayat pahalılığı oldu. O yönden enflasyon haddinin çok büyük bir boyuta ulaşmış olmasının.....

AREN : Ben yakın zamanlar derken son 15-20 günü düşündüğüm için onda yeni bir değişiklik olmadı. O halde şöyle söyleyeyim. Enflasyon dolayısıyla elbetteki dar gelirli ve geliri para cinsinden ifade edilmiş olan sınıfların özellikle ücret alan sınıfların geçim düzeyleri bir baskı altına alınmıştır. Bu bakımdan önemli bir sıkıntı söz konusudur. Bu birinci olaydır. İkincisi de Türkiye'de devamlı işsizlik söz konusudur. Birçok insan işsizdir, birçok insan da bundan ötürü işini kaybetme tehlikesi altındadır, kuşkusu içindedir. Yani sorunlar daha iyi bir hayat ve daha çok iş. İşçi sınıfının sorunları ötedenberi budur. Hükümetin almış olduğu tedbirlere gelince; bugün Hükümetin almış olduğu tedbirleri daha evvelki Hükümetin almış olduğu tedbirlerden ayırmamak gerekir. Ağustos sonlarından, Eylül başlarından beri Türkiye'de ekonominin işleminin çıkmaza girmesinden ötürü, ekonomik hayata düzen vermek için bir çaba gösterilmeye başlanmıştır. IMF ile temasa geçilmiştir. IMF'nin önerileri istikametinde MC Hükümeti bazı tedbirler almıştır, sonra araya başka olaylar girmiştir, yeni Hükümet de aynı doğrultuda tedbirler almıştır. Onun için bu tedbirleri daha çok içinde bulunduğumuz kapitalist düzenin aksaması halinde alınması zorunlu tedbirler olarak görmek lâzım. IMF'nin önermiş olduğu bu tedbirler buna IMF'nin önermiş olduğu tedbirler demek de şart değil. bu düzeni düzeltmek isteyen herkesin akıl edebileceği şeylerdir. Bu tedbirler aynı düzen içindeki her hangi

bir memlekette alınması zorunlu olan tedbirlerdir. Bu durumla karşılaşmış olan, buna benzer durumla karşılaşmış olan İngiltere için de aynı tedbirler söz konusudur, Portekiz için de, Mısır için de Türkiye için de söz konusu olmuştur, zaten. Şimdi bu tedbirlerin işçi sınıfı bakımından önemli olan yanı şudur. Tedbirler esas itibariyle istikrarı sağlamayı belirtir. İstikrar sağlandığı takdirde döviz yardımı gelecektir. İstikrarın sağlanması yani enflasyonun önlenmesi esas itibariyle talebin kısılması demektir. Talebin kısılması ancak enflasyonu önleyebilir. Talebin kısılması ise gene kapitalist bir toplumun koşulları içinde ancak işsizlik yaratılarak sağlanabilir. Çünkü çok plânlı hareket etme olanağı yoktur. Kapitalist bir ekonomide genel tedbirler alınmak zorunluğu vardır. Meselâ devalüasyon böyle bir tedbirdir; Türk ekonomisi bütün mallar için aynı oranda bir devalüasyona, yani ihracat bakımından gereksinim duymadığı halde bu düzenin gereği olarak esas itibariyle bir kur kabul edilmiştir. Gerçi ihracatta vergi iadesi yoluyla bu kurlarda bazı değişiklikler yapılmak mümkünse de esas itibariyle bir kur kabul edilmiştir. Bu yüzden diyelim ki birçok ucuzca satmak mecburiyetinde olmadığımız malların belki ucuzca satılması gereksiz olarak katlanılacak bir durum olacaktır. Bugün alınmış olan bu tedbirler demek ki kısıtlayıcı olacağı için işsizlik yaratacaktır. Bu işsizlik tabii mutlaka işlerden atılma şeklinde olmayabilir. İşsizliğin dereceleri vardır. Fazla mesai yapamaz hale gelebilirler, yeni insanlar iş bulamazlar, daha az çalışır, meselâ; işçi sınıfının mensubu olmayan esnaf ve zenaatkâr az kazanmağa başlar. Bu nedenden dolayı alınmış olan tedbirler eğer kısıtlamayı önleyici diğer bazı tedbirlerle desteklenmezse işçi sınıfının ve diğer emekçi sınıflarının yararına olmayacaktır.

ÜNAL : Meselâ?

AREN : İşsiz kalır.

ÜNAL : O yönden değil, yani hangi tedbirlerle desteklenmezse.

AREN : İşte bunda, birincisi belki bazı fiyat kontrolleri, söz konusu olabilir. İşçi emekçi sınıflara gelir aktarmayı sağlayabilecek bazı tedbirler olabilir. Meselâ bu vergilerdeki değişiklik, böyle bir şey olabilir. Fakat büyük güçlükler var bunda da. Ve esas itibariyle bu önleyici tedbirler alınsa bile yani işçi sınıfının tüketimini kısmasını önleyen bazı gelir aktarmaları yapılsa bile bu aktarmaların yine çok plânli yapılması mümkün olmadığı için enflasyona neden olur, ve alınan bütün tedbirler bozulmuş olur. Meselâ şimdi bir tedbir var. Asgari geçim indirimini, asgari ücret düzeyine çıkarmak. Bu, emekçilerin eline oldukça önemli bir para geçmesini sağlayacaktır. Ayda 700-800 lira civarında bir zam olacaktır. Küçük gelirli için bu önemli bir zamdır. Fakat bu nasıl yapılacaktır? 3 Milyar liradan vaz geçmek kolay değildir. Bunu telâfi etmek için başka vergilere zam yapılacaktır. Hangi vergilere yapılabilir? Gelir vergisinin yüksek dilimlerine ve kurumlar vergisine yapılabilir. Çünkü öbür vergilere yapılan zamların anlamı yoktur. Oysa gelir vergisinin yukarı dilimlerine yapılacak zamlar beyanname mükelleflerini ilgilendirir, kurumlar vergisine yapılacak zam yine beyanname mükelleflerini ilgilendirir, bunların vergileri de ancak gelecek sene hasılat verir. Bu sene 30 Mil-

AREN: İşçi sınıfının sorunları daha iyi bir hayat ve daha çok iştir. Alınmış önlemler ve devalüasyon işsizliği artıracaktır. Bu türlü bunalımlar kapitalist sistemlerde vardır.

yar liralık varidat azalması olur, veya harcama artması olur, işçi sınıfının eline bu geçer, ve bunun karşılığı ancak gelecek sene alınabilir. Onun için bilmiyorum Hükümet bunu vadetti ama ne yapacaktır. Belki bu konudaki tedbirin halâ geciktirilmiş olması ki, çünkü buna politik hiçbir engel yok, bütün partiler angaje bu işe, öyle olduğu halde bir türlü uygulanamıyor, her-

halde böyle bir müşkilât ile karşılaşılıyor oluyor. Benim şimdilik alınmış olan tedbirler hakkında söyleyeceklerim bundan ibaret.

ÜNAL : Bir nokta daha vardı. Devalüasyon yapıldıktan sonra DİSK buna şiddetle karşı çıktı. Bunun nedenlerini açıklayabilir misiniz?

AREN : DİSK devalüasyonu, talebi kısıtlamanın bir göstergesi olarak değerlendirdi. Yani bu tedbir, esas itibariyle ekonomide fiyat istikrarını sağlamak için talebi kısmanın bir işaretidir. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, bu devalüasyonun ihracatı artırıcı rolünün çok az olduğunu düşünüyorum. Elbette ki dünya fiyatlarının çok dışına çıkmamak lâzımgelir. Onlar bir tarafta ama, bugün Türkiye'de fiyatlarından ötürü ihracat yapamıyoruz diyemeyiz. Bunu çeşitli şekillerde zaten sağlıyoruz. Kaldı ki meselâ iplik, bez ihracatında çok ucuz satıyoruz diye AET karşı çıkmıştır. Onun için meselâ Devalüasyonu bugün için bir yararı olmayacaktır. Hatta Devalüasyonu takiben vergi iadeleri oranlarında % 10'a yakın bir azalma yapılmıştır.

SOYSAL : % 20.

AREN : 20 ise Hükümetin devalüasyonu ihracat bakımından önemsemediği anlaşılıyor. Öyleyse niçin? Öyleyse herhan gi bir zam gibi. Yani talebi kısmak için mevcut satınalma gücünü reel olarak azaltmak için, nasıl demir'e zam yapıyor, hava yollarına zam yapıyorsa, dövize de zam yaptı, onu da satın alırken kredileri de kısıtına göre, demin anlattığınız şekilde krediler de kısılmıştır, şimdi aynı para hacmi ile elbetteki daha az iş yapılacaktır. Bu açıktır. Eğer para hacminde önemli artışlar yapılmıyacaksa, bu devalüasyon sonucunda iş hacmi daralacaktır. Ve tabii bu dönüp dolayı emekçi sınıfların sırtına binecektir. İş hacmi daralınca, Bir yandan işsiz kalarak, diğer yandan da tabii ücret artışları frenlenmiş olacağı için o bakımdan zarar görmüş olacağız.

KURDAŞ : Bir soru sorabilir miyim? Devalüasyonun işsizlik yaratıp yaratmadı-

ği; Türk Sanayiini nasıl etkileyeceği uzun bir tartışma. Bugün bir çıkmaza girmiş Türkiye ekonomisinde o tedbirler alınmasaydı işsizlik durumu çok daha vahim olmayacak mıydı?

AREN : Şimdi zannediyorum ben onu başında söyledim. Bu tedbirler zorunludur, almamak diye birşey söz konusu değildir, ama işçi sınıfı olarak bu tedbirler zorunludur diye bu düzenin zarureti olan bu tedbirlerden yana çıkma mecburiyeti yoktur. Orda bunu belirtmek istiyorum. Yani muhalefet bu zorunluluğa karşıdır. Yoksa zorunluluktur gayet tabii olarak. Hakikaten herşey bir tarafa şu krediler sağlanamazsa sanayiimiz duracak. Sanayiimiz duracak dolayısıyla işçiler işsiz kalacak. daha fazla işsiz kalacaklar başka mesele. Fakat bu zorunluluğu bu düzen içinde kabul ediyoruz ve alınan tedbirlerle ilâ nihayet kurtulacağımı zannetmiyoruz. Çünkü bu düzen onu bu hale getirmiştir. Yine tekrar edecektir. Bunun içindir ki, işçi sınıfı bakımından buna karşı çıkmaktadır. Ama bu karşı çıkılma abuk sabuk şekilde karşı çıkıyor gibi yorumlanmamalıdır.

KURDAŞ : Bir soru daha sorabilir miyim? Şimdi içinde bulunduğumuz bunalımı sayın Aren bu düzenin icabı olara kabul ediyor. Bence bugünkü sıkıntılarımızın nedeni sistem değil, ekonomik politikada yaptığımız açık hatalardır. Ne derece birleşir ve ne derece ayrılabiliriz?

AREN : Ben hiç de öyle düşünmüyorum. Yani Türkiye'de Hükümetlerde bilgi noksanlığı olduğu kanısında değilim. Yeterince uzmanları var. Yerlisi de var yabancı da var. Kendileri de uzman olan bir çok kişi var içlerinde. Elbette ki yani tutarsız koalisyonların bir miktar tesiri vardır. Ama bir miktar. Çok fazla olamaz. Şimdi düzenle ilgisi olduğunu şöylece ortaya koymak istiyorum. Birincisi bir kere dünyada Sosyalist sistemlerde bu yok. Böyle bir bunalım yok. Kapitalist sistemlerde var; ve yönetimleri kötü diyemeyeceğimiz kapitalist memleketlerde de aklın alamıyacağı kadar yüksek devalüasyonlar oldu. Enflasyon oldu. Meselâ İngiltere geçen sene %20

nin üzerine çıktı. Fransa, Almanya, İtalya bunların da.....

KURDAŞ : İngiltere'de sosyalizmin ve «well-fare» devletin bir katkısı olmadı mı?

AREN : Nesi olursa olsun. İktisat biliminin kaynağıdır. İngiltere, enflasyonu önleyememiştir. Onlemesini bilmemesi düşünülemez. Amerika enflasyonu önleyememiştir.

KURDAŞ : Bu piyasa ekonomisinde fiat yükselmelerini, sosyalist yazarlarımızın iddia ettiği gibi, kapitalizmin bir zaafı; bün-yevî bir zaafı olarak değerlendirmek bence hatalı bir görüş olur. Hangi ekonomide olursa olsun toplam arzla toplam talep arasında makro denge tutturulmazsa genel fiyat seviyesi yükselir. Makro Dengeyi tutturmada takip edilen ekonomik politikanın hedefi ve sonucudur. Çeşitli sektörlerle taviz verme zorunda olmıyan otoriter bir sosyalist ekonomide bu denge daha rahat tutturulur. Çıkar dengesine dayalı demokratik bir sistemde ise ekonomik politikada dengeyi bozacak hatalar daha sık yapılabilir. Kusur sistemde değil ekonomik politikanın idaresindedir. Meselâ 1880 - 1950 döneminde Amerika Birleşik Devletlerinde fiat artışları ortalama % 1,5 dolayında olmuştur. 1950 - 1960 yılları arasında da yükseliş yılında % 3'ün altında idi. Şimdi bazı piyasa ekonomileri fiatlardaki artışı % 5'in altında tutabiliyor; bazılarında ise artışlar %20 lerin üstünde. Hepsi de kapitalist, hepsi de piyasa ekonomisi. Demek ki kusur sistemde değil, ekonomik politikanın idaresindedir..

Şimdi Türkiye'yi ele alalım. Türkiye 1960 - 65 döneminde fiyat yükselmelerini ortalama %5 civarında tuttu. Aynı Türkiye'de 1965-1970 arasında fiyat artışları %8-9 arasına çıktı. Son yıllarda ise artış %20'nin çok üstünde.

AREN : Ama aynı idareydi unutmayalım.

KURDAŞ : Ama değişti. 1965 de değişti 1970 ilâ 77 arasında da o ölçüler 73'e kadar bir derece tutuldu, 1973 seçiminden sonra bu ölçüler tamamen kayboldu. Bunda siya-

si sorumsuzluğun büyük önemi vardır. Bir küçük rakam vereyim. 1973 seçiminden sonra, 73 seçiminden 77 seçimine kadar Türkiye'de Merkez Bankası Finansmanı 7 kat arttı. Ben işte bu nedenle sorunu ekonominin idaresinde görüyorum.

ÜNAL : Sayın Soysal ben sizden Sanayimizin karşı karşıya kaldığı sorunları değerlendirmenizi rica edeceğim. Bilindiği gibi bu devalüasyon sonucu kur farkları sanayiden talep edilmiş ve bunlar 3 takside bağlanmıştır. Bu taksitlerin ilki Mart ayında istenmiştir. Mart ayı ise vergi ayıdır. Bu duruma ek olarak sanayi geçmiş yıldan, 76 sonu ve 77 yıllarından gelen bir sıkışıklık içerisinde. Bunlar hakkındaki görüşlerinizi, ayrıca demirdeki Devlet tekelciliği, devlet eliyle satılması yönündeki alınan önlem üzerindeki görüşlerinizi alabilir miyim.

SOYSAL : Ben ekonomik politikasına kaymadan, sorduğunuz soruların içinde kalacağım. Şimdi son alınmış ve alınmakta olan önlemler karşısında sanayii dolaysız olarak etkileyen önemli konular sizin temas ettiğiniz gibi, Özel dış krediler DÇM ve kabul kredileri konusunun yeni bir düzene konuşu. Demir Çelik ikmal ve dağıtımının belki teorik veya ideolojik bir tavnima sokulmadan yani Devletleştirme lâfı karıştırmadan, Devlet tekeline alınmış. Nihayet ve en önemlisi, şahsî kıanım değil, bütün sanayi sektörünün inandığı üzerinde durduğu. % 30 civarındaki devalüasyonun kur farkının, zannediyorum Türk ekonomisi tarihinde ilk defa çok uzun geçmişe yansıtılması. Bu konu iş aleminde ve sanayi sektöründe yoğun bir şekilde tartışılıyor ve çareler aranıyor. Öneriler getiriliyor. Varılan sonuçta şunlar: Özel dış kredilerin, Kabul kredilerinin ve DÇM'nin kur garantisinin kaldırılması ve bunların kullanılabilme sınırlarının azalması bir derecede hoşgörü ile anlayışla karşılanır. Yalnız şu da belirtiliyor ki, eğer bir küsur yıldanberi transferlerin durduğu Türk ekonomisine bakılırsa, sanayinin çalışması herkesin, belki de

Devleti yönetenlerin tahmin ettiği gibi Türk sanayinde gizlenmiş stoklar yüzünden değildir, Sanayi ortalama 3 ay stokla çalışır, zaten gücü yetmez fazlasına, spekülâtif birikimler hariç. Bu ister beğenelim ister beğenmiyelim özel sektörün kendi iş yapabilmek yeteneğinin, kişisel ilişkilerinin, alış veriş ettiği firmalarda yarattığı güvencenin sonuna kadar zorlanması, bu zorlanma bittiği zaman da belki kanunun derpiş etmediği bazı zorlamalara kaymasından sağlanmış. Şimdi bunun burada birdenbire durdurulmasını aynen hız almış bir otomobilin duramayacağı gibi yahut da

KURDAŞ: Bugünkü sıkıntılarımızın nedeni sistem değil, ekonomik politikada yaptığımız açık hatalardır.

yerine tedbir, yerine çare bulunmadan birdenbire bunların yok olmasının olumsuz etkileri olacaktır. Fakat işe radikal bir gözle bakarsanız, prensib olarak bu tür zorlama ekonomi dışı işlerin dejenerasyonu sonucunu verir. Bana verdiğiniz ikinci konu Demir-Çelik. Demir Çelik geçmiş yılların piyasada ve kamu oyunda yarattığı olumsuz birikimlerle, biraz gerektiğinden fazla cezalandırılmıştır. Öyle ki Türkiye bütçesine 500 milyon dolara mal olan takriben yarısından azını üretebildiğimiz stratejik bir madde birdenbire devletin ikmal ve dağıtımına zorlanır. Bunun yankıları ağır oldu ve olacak. Sektörün karşı geliş, hissî yargılarla karşılanmamalıdır. Görüyorum çünkü hissî yargılar var; alışkanlıklarından kârlarından olurlar gibi yargılar oluyor. Bunlar doğru değildir. Fakat demir çeliğin de Türkiye'de ağır şekilde sustimal edildiği vatandaşa yara edildiği de bir gerçek. Ve bunun çaresini de yıllardan beri devlet bulamadı. Ben bir gazetede söylediğim gibi meseleye teorik açıdan, yani alınan kararın teorisinin yanında, Karma ekonomiye zıt düşer, uygun düşer, Ana-

yanının içindedir, dışındadır beni pragmatik oportünizmlerin dışına itemezsiniz. Türkiye'de mesele bu ise o biraz zorlanarak çözümlenecekse ben onun yanındayım. Fakat önemli olan şu: devlet bu kararı alırken bu kararı nasıl işletebileceğini ne düşünmüş ne de bunun önlemini almıştır. 13 yerde Türkiye'nin deposu vardır. Koca Türkiye'de 13 tane alan, açık alan, 13 tane baskül, üç tane de giriş limanı. Dikkat buyurunuz. Fiziksel olarak bir milyon ton profil ve uzun hadde mamu'ü 500-600 bin ton yassı mamulü Türkiye Cumhuriyeti Devleti handling edemez, tutamaz, aktarmaz, tartamaz sokamaz. Dar boğaz fiziksel bir darboğaz içindedir. Aldı bu kararı bunu yapamayacak. Söylediğim gibi bu karar iki şekle girecektir. Bir zulüm, iki rüşvet. Zulüm getirecektir evlenen vatandaşın çektiği bürokratik çile 100 defa fazlası ile 300 kilo demirin peşine yönelen vatandaşın başına geçecektir. Rüşvet getirecektir, dar olan malzemenin, dar anlamda özelden olsun, devlette olsun kaçınılmaz sonucudur. Şimdi Devlet bir inadın içindedir. Özel sektör yapamayacaksınız dön demektedir. Bir çare bulmak lazım. Ne vatandaş işkence lazım ne de özel sektörün alışageldiği savrukluğa, lâubaliliğe kanunsuz çalışmaya izin vermek lazım. Hepsini karıştırmıyorum; Dürüstler tabii bir yana. Ne ona ne ona ama orta bir yol bulmak lazım. Bunun için çeşitli öneriler getirilecektir. Ben zannediyorum ki eğer Devlet ön yargısından vazgeçer de ciddi bir endüstriyel masaya oturup bir diyalog kurarsa çözüm vardır. Ama kişisel görüşümü TÜSİAD'a, Sanayi odasına yansıttığım için burda da söyleyeceğim. Benim görüşüm şu : Devlet kontrolünden kaçamaz bu sektör. Bu bir veridir. Ama Devlet de bunu monopolüne indiremez. O halde devlet bu işi gerçekten çözebilecek bir yere düzeye gelene kadar geçici bir tranzituar devir lâzım. Bu devir şöyle olur. Ciddi endüstri sektörüne, yine eskiden olduğu gibi belli kriterlerle, sanayi bakanlığında kriterler vardır, tahsis verilir ve çeşitli kaynaklardan çeşitli ustalıklar ve ucuzluklarla Türkiye'yi ikmal yaptırılır. Dövizin el verdiği

kadar. Gümrük kapısından içeri girer girmez devlet her lisans sahibinden beyanname alır. Bu dünya tatbikatında böyledir. Zannedirim halâ Sümerbank'da floş denesun'i ipek için böyle bir tatbikatın içindedir. Beyan alır; Maliyetim budur, menşeim budur diye. Devlet o zaman şu kararı verir. % bu kadarını sen kullan % bu kadarını ilişik listede % 10 mutemet kârı olarak, tamamını bana ver, tamamını sana bıraktım ve bu hareketleri üç ayda şu ekli forma do'dur bana beyan et. Bu beyan bana bir işlerlik sağlar gibi geliyor. Demir hakkında söyleyeceğim budur. Önümüzdeki günlerde vaziyeti öğreneceğiz. Şimdi bu tekele almakla da demirde yıllık 10 milyar TL. lık hazineye bir girişi Devlet beklemektedir. Fiyatların tesbiti de piyasadaki cari fiyatın altında kalmıştır. Yani çoğu beyan veren endüstri ve tüccar adeta fiyat farkı falan yatırmama durumundadır verdikleri farklar da 20 ilâ 50 krş. arasındadır. Yuvarlaklar için söylüyorum. Başka deyimle 5 Mart'dan evvel alıp satılan demirin fiyatı tesbit edilen fiyata çok yakın bazen dışında bazan ora'ardadır. Eskiden ithal edilmiş ucuz sanılan demirler de devalüasyondan evvel uygulanan üç defa kur ayarlaması ile kur farkı ile ceza yemiş ve maliyetini yükseltmiştir. Bunları da altına yazdığımız zaman hazine bu fondan büyük fark almamaktadır. Kasımda yaptığı uygulamadan fark almaktadır. Devalüasyonla ilgili olarak bunun bir yönünde duracağım. Devalüasyondaki kur farkının mal mukabili yapılan ithalâta teşmil edilmesi. Yani Şubatın bu yana 77 den bu yana yapılamayan transferlerin süresince fiilen ithal edilmiş, imale sevk edilmiş mamule dönüşmüş, satılmış, faturası kesilmiş, dolayısıyla vergisi ödenmiş mala teşmil edilmesi. Ben de dahil arkadaşlarımla da herkesin de ne hukukun ne hakkın kabul edemeyeceği bir icraat gibi geliyor. Bundan belenen Üç milyar lira dediler. Devlete bir tür vergi gibi telâkki olunabilir. Böye bir uygulamayı bugüne kadar görmedik. Üç ayda KOÇ grubu bile 1 milyar küsuru ödiyemez. Diğerleri de bunu izliyor. Herkes kendine göre bir buna-

lının içindedir. Mart'da Nisan'da Mayıs'da gelir, kurum, stopaj vergilerimiz birbirini kovalamaktadır. Rakamlar büyüktür. Bu rakamları ödiyeceğiz devlete. 77'yi bir kısmımız grev, lokavtla geçirdik. Metal kısmından bahsediyorum. Zaten fabrikalar durdu. Yani betor olsun batsın denirse ısrar etsin devlet yok bu iyi kötü kurulmuş bir sanayi, memleketle birşey üretiyor istih damı var yürüsün derse o zaman ve de inadından dönebilirse bunun ödenebilirliği ne dönük tedbir getirsin. Bu tedbir nedir. Vadedir. Hazır'ar, kopye veriyorlar, getirin öneriyi de ödenmek için müzakere edelim diyorlar. Anasını konuşuyorlar. Ya gelir, kurumiar vergileri ertelenebilir, bunlar alınabilir, bunlar ertelenir de belli vadede altı ay bir sene bir buçuk senede ödenebilir. Ya da bir akıllı holdingin uzmanlarının teklif ettikleri gibi transfer günün gelen her malın transferden 15 gün evvel Merkez Bankasındaki ihbar üzerine yüzde yüzünü öderiz derler. Gayet akıllı gelir bana. Çünkü devlete güven kalmamıştır. Bu farkı ödese ya sekiz ay daha 18 ay daha transfer etmezse müstakbel ne ceza var kaç kere daha bu operasyondan yararlanabilirim hesapları yapılmaktadır. Bütün bunlar acıdır, acıdır ama gerçektir.

KURDAŞ : Ben konunun aydınlanması için bir noktaya değinmek isterim. Sayın Soysal'ın haklı olarak, çok haklı olarak üzerinde durduğu, işaret ettiği iki konu var. Kur farklarının ödenmesi ve demirde getirilen bir nevi yeni Devlet düzeni. Aslında acaba bu durum özel kesimimize çok temelli bir ders verecek bir acı tecrübe olarak değerlendirilemez mi? 1973 de bir demir sorunu yoktu. 1972 de 73 de bir demir sorunu yoktu. Türkiye 73 den bu yana ekonomik politikasında hakikaten acı savurganlık diyeceğimiz bir tutuma girdi. Şiddetli bir enflasyon, hatalı bir kur politikası izledi. Bu politikalar sonunda Türkiye yi iflâs masasına yatırdı. İflâs masasında hesabı görülürken son yılların kinileri, intibaları, hıncıları da hesaba giriyor. ve böyle tedbirlerin alınmasına neden oluyor. Keza kur farkları aslında gene bu ekonomik politikanın yarattığı bir vahim hadise-

dir. Eğer Türkiye akılcı bir politika izleseydi, 1973 den bu yana biz bu dar boğaza girmeseydik; itha'atımız, ihracatımız döviz üretimimiz, tüketimimiz normal bir vettirede olsaydı, böyle bir kur farkları sorunu ortaya çıkmıyacaktı. Bundan çıkarmak istediğim ders şudur. Acaba özel kesimimiz bundan sonra akli, bilimsel, ciddi bir ekonomi politikanın takib edilmemesinin bir noktada kendisine de vahim sonuçlar getireceğini idrak edecek midir? Hükümetleri ciddi bir ekonomik politikaya teşvik edici bir anlayışa gelebilecek midir? Benim gördüğüm özel kesim özellikle MC Hükümetinin yanlış ekonomik politikasında ona hiçbir zaman maalesef dur diyemedi. Onu adeta teşvik etti. Şu bütçeni dengeye getir, şu kurunu ayarla dendiği zaman, bu bir devalüasyondur, ihanettir bu Türkiye'ye dendi ve Türkiye adım adım bu noktaya getirildi. Şimdi özel kesim haklı olarak şikâyet ediyor. Haklı şikâyetinde. Amma bu ekonomik politikanın bir daha hiç olmazsa takib edilmemesi yolunda bir şuur varırsa bence bu geçmişin acı gerçeğinin Türkiye'ye çok büyük faydası olur.

SOYSAL : Sayın Kurdaş'a katılıyorum. Türk özel sektörünü bırakın kalkınmakta olan sosyo kültürel yapısı bize yakın dünyada ne kadar ülke varsa şöyle bir dizin. Orada karma ekonomiyi ama gerçek bir kapitalist ekonomiyi uygulayın ve orada özel sektörü bana tarif edin. Özel sektör öyle bariz karakteriyle tarif edilebilir bir nesne değildir. Bunun içinden en aşağı devlet kadar muzdarip olan gerçeği gören gurup'ar olduğu gibi, hetorejan dağılmış çıkarıcı guruplar da yaygındır. Özel sektörün tümünün birden bir intibaha gelip artık geçerli politikanın yanında olduğunu deklare etmesi mümkün değildir. Bu yarıdan isyan eden de vardır işine gelen de vardır ve yarın da olacaktır. Mesele sistemin kendisindedir. Siz bu suistimale kapıyı açık bırakırsanız bugünküler gider, yarınkiler gelir gene bu suistimal yapıdır. O halde bu sistemin içinde gerekli tadil yapılmadıkça özel sektörün kendi kendine bir dürüstlüğe kaymasını beklemek bence

fazla iyimserliktir.

KURDAS : Ben bir noktada Sayın Soysal'dan ayrılıyorum. Türkiye'de özel ke sim dış görünümünde heterojen, dağınık fa-
kat aşında hayli organize olmuş bir sek-
tördür. Ticaret odaları, Sanayi odaları,
Sendikaları, Dernekleriyle. Sorun organize
olmamasında değil, liderlerinin anlayışında,
kendi kısa vadeli çıkarlarıyla memleketin
temel ve uzun vadeli çıkarlarını bilimsel,
şuurlu bir biçimde uyusturamamaların-
dadır.

ÜNAL — Sayın Uras bundan evvelki
ekonomik yorumlarımızda sizin, % 100 de-
valüasyon bile çare değildir bu ekonomi-
ye şok tesiri yapabilecek önlemlerin alın-
ması gereklidir diye görüşünüz vardı. De-
valüasyon yapıldı, bazı önlemler alındı. Bu
sonuçlarla sizin görüşleriniz arasında bir
farklılık var mı? Bu sonuçları nasıl yo-
rumluyorsunuz?

URAS : Efendim ben daha önceki bir
konuşmada ekonomiyi öyle bir karışıklığa
götürdük ki araçlar da kullanılmaz hale
geldi, devalüasyon da etkili olmayacaktır
demıştim. Aynı şey görülüyor. Şimdi önemli
bir devalüasyon yapmıştır Hükümet. Bu
devalüasyonu yapacaktı. Fakat bu deva-
lüasyonun bile etkinliğini sağlayacak tedbir
ler almakta maalesef gecikmiştir; ve yanlış
bir şekilde bu devalüasyon uygulamasını
ortaya koymuştur. Bu uygulama benim gö-
rüşlerimi daha fazla kuvvetlendirdi. Dev-
let kasasında satacağı para olmadan o pa-
ranin fiyatını yükseltmiştir. Halbuki bütün
tedbirlerin bir arada alınması gerekirdi.
Hep üzerine vurguluyorum, hiç olmazsa
bundan önceki 1970 kararlarının uygulanma-
sına bakılsaydı. Devlet 25 lira dediği za-
man doları, 25 liradan Devletin satacağı
kasasında dolar olması lazımdı. Devlet 25
liraya dolara fiyat biçti, daha halâ dışar-
da dolar arıyor. Ne zaman doların geleceği
de belli değil. Piyasada otomatik olarak 5
lira dolara zam geldi. Karaborsa fiyatına
veya serbest piyasa fiyatına. Sade bunun-
la kalmadı. Devletin tabii ki turistik seya

hatleri caydırıcı bir önlem alması lâzım-
dı. Böyle bir önlemi isabetli olarak almış-
tır. Turistik seyahatleri pahalandırması
lazımdı. Fakat bunun başka yolları vardı.
Meselâ benim düşündüğüm maktu vergi al-
ması idi. Bunu yapacak yerde döviz kurunu
yükseltici çift döviz kuru uygulamasına
gidici bir sistem getirdi. Turistik dövize 25
lira üzerinden % 50 fazla bir fiyat biçti. Bu
yine kasada satılacak para olmadığı için
piyasada doların fiyatını 39 liraya doğru
çekici bir etken olarak işlemeye başladı
ki, bunun haberlerini gazetelerde çok iyi
görüyoruz. Bugünkü gazetede haber vardı.
Almanya'daki işçilerimiz, Türk Hükümeti
Dolara 39 lira Mark'a 25 lira fiyat biçti;
biz nasıl daha ucuza satarız diye, o fiyat
üzerinden işlem görmeğe başlamışlar. Ve
bütün bunlar elimizde hiç para olmadığı
zaman alınmış tedbirlerdir. Şimdi buradan
ben kabaca şuraya gelmek istiyorum. Baş-
ta da sayın Aren Hocamızın belirttiği gibi,
bu tedbirlerin hepsi alıncağı. Alıncağı
ama, biz belli araçları çok hatalı biçimde
kullanıyoruz sonra da «Yahu işte bunları
almadık mı? Ne diye kıziyorsunuz hepsini
aldık yine de işler bozuldu» diyoruz. Ama
bir aracın zamanında etkili biçimde, di-
ğerleriyle ilişkili olarak kullanılması lâ-
zım. Ben, benden öncek tartışmalara da
bir ölçüde değinmek istiyorum. Sayın Kur-
daş; İdaretsizlikten bu hale geliyoruz. Ya-
ni sistemde hiçbir şey yok dedi. Tabii ki
bütün mesele sistemi iyi bir şekilde belir-
lemek. Yani biz Hürriyetçi demokratik bir
sistem belirtmişiz. İşte bu sisteme de Kar-
ma ekonomi demişiz. Fakat biz bu siste-
mi kendi kendimize karışık bir hale getir-
mişiz. Dediğiniz gibi bir ekonomi ya bi-
zim gibi serbest hürriyetçi demokratik bir
sistem olur hepimizin benimsediği, anaya-
samızda görüldüğü gibi, yahut da Devlet
kontrolüne dayanan bir sistem olur. Biz
ikisini bir yürütmeye çalışan bazı uygula-
malar yapıyoruz. Bence karışıklıklar bur-
dan geliyor. Meselâ bu demir konusunda
olduğu gibi. Hani demiri devletleştiriyö-
ruz. Demir fiyatını ben devlet olarak kon-
trol edeceğim diyoruz. Sonra belki kirayı
da donduracaklar. Kirayı da ben kontrol

edeceğim diyoruz. Ama müteahhide diyoruz ki senin müteahhit kârın serbesttir. Bı-nayı istediğin fiyatla satarsın diyoruz. Ya-nı karışıklıklar burdan geliyor. Düzen de-miyelim de. Sistemden gelen bir takım ha-talarımız var galiba, ve görülüyor ki bun-dan önceki tecrübe de gösterdi ki bizim sistemimizde, yani bizim kurduğumuz bu ekonomik yapıda artık devreye hale geldi bu krizler. Yani bu kriz her halûkârda or-taya çıkacaktı. Bundan önceki yönetimin daha kötü yönetimi bu krizi daha vahim hale getirdi. Daha kuvvetli hale getirdi. Ama onlar daha becerikli olmaya çalış-salardı bile, mukaderdi böyle bir krizin gelmesi, belli bir dönem sonunda. İşte bundan öncekilere bakalım. Önce onar yıl-da geliyordu. Sonra yedişer yılda gelmeğe başladı. Şimdi daha sık gelmeğe başlı-yacak. Niye gelecek? Sorun bizim sistemi-mizde, yine de çalışmıyoruz; bakın ekono-mik önlemler paketi alıyoruz, savurgan-lığı önliyoruz falan, fakat düşündüğümüz model içinde ihracatımız için azami hedef 2,5 milyar dolar. İthalatımız için asgari hedef gene 5,5-6 milyar dolar. Ve kısa bir sürede de bunun kapanmasına pek imkân yok. Yani biz yine el kesesinden borçlanarak birşeyler yapmaya çalışacağız ve hel-li bir dönem, demek ki önümüzdeki dö-nemde bunun tekrar edilmesine yine göz yumacağız. Yani kanımca önümüzdeki beş sene içinde yine ister daha hafif ister daha kötü, bu tip bir darboğaz tekrarlanacaktır. Bugün çıksak bile. Öyleyse daha başka bir yaklaşım gerekecek, tekrar ben vurgula-makta yarar görüyorum, bugünkü anayasal düzen içinde. Öyleyse bu ekonomik yapı-daki çarpıklıkları büyük ölçüde sarsacak, toplu bir, cesur bir tedbir ihtiyacımız var. Bu herhalde hani böyle hissi olarak demir kötü olmuş, demiri düzeltince herşey dü-zelecek, olacağı inanmıyorum. Hani de-mirin arkasından hiç şüphe etmeyin önü-müzdeki günlerde margarini devlet dağıt-maya başlayacak. Çünkü margarin bulun-mayacak pek yakın zamanda. Yani böyle teker teker tedbirlerle bu olmayacak. Ve teker teker tedbirlerle önümüzdeki sene ihracat da artmıyacak. Öyleyse yapısal,

yapısalı gene tekrar vurgulamakta yarar görüyorum, düzeni değiştirmek değil de sis-temi değiştirmek şeklinde yapısal bir uygu-lamaya gitmemizde yarar var, yoksa bu böyle sürüp gidecek gibi geliyor bana.

KURDAŞ : Ben karma ekonomide as-lında sıkıntıyı şurda görüyorum. Karma e-konomide devlet kesimi yanında özel kes-imin olması doğaldır. Bütün mesele bu e-ekonomiye hangi mekanizmayı uygulayaca-ğız; burda bizim yetersizliğimiz, anlayış-sızlığımız var. Ekonomimiz karma bir pi-yasa ekonomisi. Bu sisteme piyasa ekono-misi şartlarını bilimsel olarak uygulaya-bilsek, ekonomik politikamız bu yönde mustakar olabilse, bilimsel olsa. Devlet kesimi olması bizatihi bir sakınca değil, bizatihi sıkıntının kaynağı değil bu manâda. Ben sistemde, piyasa ekonomisinde bir sı-kıntı, bünyevi bir sorun bulmuyorum. Bü-nyevi sorun 1972-73 de yoktu, döviz biriktir-dik de şimdi mi çıktı?

URAS : 1970-73. işte o devrevi krizin bir birikinti safhasıydı. Sistemle düzeni karıştırdık. Yani ben sistem deyince hür-riyetçi, karma ekonomi sistemini kastedi-yorum. Biz yapıyı, bizim Türkiye'deki yapı-yı kötü kurmuşuz, bu sistem devamlı ola-rak dışardan kaynak kullanmaya bağlı bir sistem haline gelmiş.

KURDAŞ : Sayın Uras bu sistemin dı-şardan devamlı bir kaynak kullanması dışa bağımlı sanayi kurması takip ettiğiniz kur politikası ile yakından ilgilidir; bünyevi değil uygulanan yanlış politikalar sonu-cudur.

AREN : Bence bugün ekonomi yapı-mızdaki çarpıklıklar, sistemden gelmekte-dir; yönetimin kötülüğünden değil. Nasıl gelmektedir? Şimdi kapitalizm içinde kal-dığımız sürece kapitalist memleketlerle iş-birliği yapmak mecburiyetindedesiniz. Dünya kapitalist sisteminin iş bölümü içinde yer a'mak mecburiyetindedesiniz. Türkiye'ye de bir iş bölümü dayatılmış ve ona işte bu sanayi kurduruyor. Şimdi bizdekiler kendi

kendilerine kurmadılar bu sanayi. Ancak bu istikamette dışardan yardım gördükleri için bu tür sanayiler kuruldu. Yani dışa bağımlı sanayiler kuruldu. Türkiye'nin meselelerini dünyadan tecrid ederek düşünemeyiz. Çünkü Türkiye'deki kapitalist sistem daha büyük bir sistem parçasıdır. Dünya kapitalist sisteminin bir parçasıdır. Ve onun etkisi altında geliyor. Nasıl geliyor? Rekabet diye birşey var bu sistemde. Kim bu malı daha iyi yaparsa o yapar. Onu o yapmalıdır diyor. O sanayi orda kurulmalıdır diyor. Bu prensibe göre bizde işte bunlar kurulabilir. Sonra teknoloji geri; onlardan alacaksınız. Elbette ki adam geliyor size kuruyor. Bizim bütün montaj kararnamelelerinde fiilen ihracat şartı var ama hiç birisi ihracat yapmıyor. Hangi endüstrimiz, bu çok uluslu şirketlerin Türkiye'deki şubelerinin hangisi ihracat yapıyor. Tabii yapmıyor, onun için ama durmadan ithalât yapıyor. Bütün bu mekanizma bu dış dünyaya bağlıdır. Bir iş adamı iş yapmak istiyor. Para kazanacak bir iş kuracak. Bakıyor dış dünyadan ancak belli istikametlerde yardım geliyor. O istikametlerde iş kuruyor. İşte o dış kaynaklar da o zata dünya kapitalist sisteminin yararlarına uygun konularda yardım ediyor. Böylece Türkiye'deki sanayileşme Dünya kapitalist sisteminin Türkiye'ye lâyık gördüğü, ki o gayet az lâyık görüyor, çünkü gelişmiş değil, istikametlerde geliyor. Yani bizim Türk sanayileşmemizin istikametini değiştirebilmemiz için bu sistemin, bu iş bölümünün dışına çıkmamız lâzım. Bu iş bölümünün içinde kalıp ona aykırı hareket edilemez. Büyük, ağır endüstri kurulmaz burda, çünkü ağır endüstri bu iş bölümü bize bunu bırakırsa kurulabilir. Halbuki dünya ile iş birliği halinde gerek teknoloji alış verişini gerek ticaret alış verişini bakımından biz ağır endüstriyi kuramayacak bir durumdayız

ÜNAL : Bu iş bölümü içerisinde kalkınmış veya kalkınmakta ümid vaat eden ülkeler yok mudur?

AREN : Hiç yok. Yani diyelim ki son 50 senedir hiç kalkınmış bir memleket yok

ÜNAL : Güney Kore? Japonya?

AREN : Güney Kore'nin kalkındığı hakkında sizden duyuyorum. Japonya da daha eskilere dayanır.

HATİBOĞLU : Dünyada 8 ülke var. Benim bildiğim kadarı ile, son 15 yılda % 8 ilâ % 10 arasında gelişme göstermiş. Güney Kore de bu 8 ülkenin içindedir.

AREN : Gelişme hızı ile bu iş bölümünün dışına çıkmayı birbirinden ayıralım. Yani bu iş bölümünün içinde geliyorsunuz ben ona bir şey demiyorum. Ben Türkiye'nin bir hay'i hızlı geliştiği kanısındayım

HATİBOĞLU : Ben değilim.

AREN : Ama % 7-8 bu rakamlar doğru ise bunlar az gelişme değil. Gözümüzle de görüyoruz. Yaşımız da biraz mukayeseye müsait. Ama o sınırdan içinde geliyor. O iş bölümünün çerçevesi içinde geliyor. Elbette dünya geliştiki için, durumu iyileşiyor. Bu anlamda bir gelişme var. Güney Kore de böyle bir istikamette gelişmiş olabilir. Burda biliyoruz şu program gerçekleşse, bize 3 milyar dolar verilse 6 milyar dolar verilse bu neyi halleder?

SOYSAL: Sanayi durmaması özel sektörün kendi iş yapabilme yeteneğinin, dış firmalarda yarattığı güvencenin bir sonucudur. Demir dağıtımında Devlet fiziksel bir darboğazın içindedir. Demir kararı zulüm ve rüşvet getirecektir. Mal mukabili ithalata kur farklarının teşmil edilmesi hiçbir hakkın ve hukukun kabul edebileceği bir uygulama değildir.

Bu seneyi halleder. Gelecek seneyi halleder. Aynı mesele ile karşılaşacağız. Onun için mühim olan bundan kurtulmaktır.

KURDAŞ : Şimdi mesele şu. Dış dünya bize, öyle anhyorum konuşmanızdan, kendi ön gördüğü sanayileşmeyi, vereceği yardımın bir nevi şartı olarak empoze ediyor ve ona göre geliyoruz diyorsunuz. Aslında şu soruyu sormak lâzım kendimize. Niçin dış yardıma muhtacız. Ekonominin dış yardıma muhtaç olması aslında uyguladığı ekonomik politikanın sonucudur. Bir memleket müstakar bir iktisadi politika gerçekçi bir kur politikası ile cari işlemlerinde hiç bir zaman açık vermiyebilir; dışa muhtaç olmayabilir. Açık veriyor, dış yardıma muhtaç oluyorsa ekonomik politikasındaki hatalarının sonunda muhtaç oluyor. Bizim montaj sanayii kurmamız, batının bize zorlaması değil, bizim aşağı yukarı 50 yıldır hatalı kur politikalarıyla mütemediyen dış malları daima iç mallardan ucuz hale getirmemizin bir sonucudur. Meselâ siz doları 10 lira deyin., Türkiye'de montaj sanayii bir çiviye bile içerden almaz. Ama Türkiye'de dolar 40 lira olsa montaj sanayii pek çok malı yerli pazardan elde eder. Aslında montaj sanayii veya dışa bağımlı sanayi adıyla verdiğimiz sanayi kurulması, sistemin icabı değil, hataların sonucudur. Biz bu hataları yaptığımızdan montaj sanayii gelişiyor. Sanayimiz dışa bağımlı olarak kuru'yor. Türkiye'nin sanayileşmesindeki hata piyasa ekonomisindeki gerekleri iyi kavrayamamasından, ekonomik politikasını ona göre yürütememesindenidir. Bu hataları yapmıyanlar var. Örneğin Japonya 1900 lardan beri kapitalist sistem içinde kalkınmış. Ötedenberi benim savunmak istediğim husus şudur. Türkiye bu sistem içinde kalkınır. Beyan şart ki bu sistemin gerektirdiği ekonomik politikaları makûl ölçüde, akli, bilimsel biçimde uygulayabilsin.

ÜNAL : Sayın Ergin tartışma artık belli bir dinamizm kazandı. Belirli sorular sormaktan kaçmıyorum. Tartışmalar çerçevesi içerisindeki görüşlerinizi alabilir miyim?

ERGİN : Türkiye uzun bir kriz döne-

mine girmiştir. Bu kriz dördüncü ve beşinci plan dönemlerini kapsayacak ve daha da ileriye gidecektir. İş adamları, politikacılar, basın ve sendikacılar henüz bu krizin tehlikesini, ciddiyetini ve muhtemel etkinliğini lâykiyle anlamış değillerdir. Krizin odağını hepimiz biliyoruz Dış ödemeler dengesinin, yahut dengesizliğinin yapısına baktığımız vakit karşılaştığımız durum şudur: Türkiye 1977'de ihraç ettiği 1 dolarlık mala karşılık 3 dolarlık ithalat yapmıştır. Dış ticaret açığı ihracatın iki mislini aşmaktadır ve buna karşı bir tedbir olarak hükûmet devalüasyona baş vurmuştur. Bu derecede büyük bir dış ticaret açığını hiç bir devalüasyon oranı kapatamaz.

Türkiye'de devalüasyonlar üç nedenle dış ticaret açığına etkili olmamaktadır:

1) Devalüasyon kat sayısı Türkiye'de devalüasyon oranının altındadır. Bu nedenle devalüasyonun etkinliği azalmaktadır. Bir kere bu açıdan durum değerlendirilmesi Türkiye'de yapılmamıştır.

2) Türkiye'de devalüasyonlar yararlı olmamaktadır. Çünkü ithal mallarının talep elastikliği yok gibidir. Yani kambiyo kuru ne olursa olsun, ithal mallarına talep daralmamaktadır. Elimizde ne kadar döviz varsa, o kadar sarfetmekteyiz.

3) İhraç mal'larımızın iç piyasadaki arz elastikliği zayıftır. İhraç mallarımızın iç piyasalardaki arz elastikliği zayıf olduğu için devalüasyonlar ihraç mallarının pahalılaşmasına sebebiyet vermektedir. İhracatçılarımızın çoğunluğu fiyatlara zam yapmayı sürümünü artırmaya tercih etmektedir.

Bir de buna isterseniz Türkiye'de devalüasyonların ağır bir psikolojik tepkisi olduğunu ilâve edebilirsiniz.

Dış ticaret açığı büyük olduğu için, Türkiye'nin dış ödemeler sorununu ihracatı teşvik açısından ziyade sermaye hareketleri açısından ele almamız lâzımdır. Yalnız ih-

racata bağlı kahrşansız, sizin ihracatınız hiç bir zaman ithalat ihtiyacınızı karşılayamaz. Burada bir parantez açarak Türkiye'nin ithalat durumu üzerinde hepimizin bildiğimizi bazı noktaları tekrarlamakta fayda görmekteyim. Türkiye'nin ithalatı 1971 - 77 arasında endeks olarak konuşacak olursak 491'e çıkmıştır. Miktar olarak konuşacak olursak 1 milyar 170 milyon dolardan Maliye Bakanı'nın verdiği son rakkam olan 5 milyar 750 milyon dolara çıkmıştır; ve 1977'de Türkiye tarihinin en yüksek ithalatını yapmış olduğu halde piyasa sıkıntı içindedir. Yani 5 milyar 750 milyon bizim ihtiyacımıza kâfi değildir.

ÜNAL: Yalnız hocam bunun 2 milyar 600 milyonunun sadece petrol olması önemli bir nokta değil midir?

ERGİN : Geçmiş yedi sene zarfında yalnız petrol değil bütün hammadde fiyatları pahalılaşmıştır. Birleşmiş Milletler'in neşretmiş olduğu hammadde fiyat istatistiklerine göre onların pahalanma oranı petrolün çok altında değildir. Önce hammadde fiyatları yükselmeye başlamıştır ve hammadde fiyatlarının yükselişini petrol fiyatlarındaki ani sıçrama izlemiş bulunmaktadır. Önemizdeki 7 yıl zarfında döviz ihtiyacı bugünkü rakkamın çok üstünde olacaktır. İstedığınız şekilde projeksiyon yapınız, petrol fiyatlarına önemizdeki 7-8-10 yıl zarfında zam yapılmıyacağını iddia edemezsiniz, fakat zam yapılmıyacak gibi projeksiyon yapınız ve ona göre ithalat ihtiyacının ne olacağını tasavvur edin, sanayinin bu gelişme temposuna göre bulacağınız rakamlar bugün düşünülme, büyük ye-künler tutacaktır.

Dışardan sermaye bulmak denildiği vakit de üç tür sermaye dikkate almamız lazımdır. Birincisi dışardan gelerek direkt yatırım yapacak olan yabancı sermaye.

KURDAŞ : Yani beyefendi siz bugünkü durumun hal şeklini dışardan yardım almakta mı bulunuyorsunuz? Sonra biriken bu borçlar nasıl ödenecek. Bir gün ödenmeyecek mi?

ERGİN : Ben yardım kelimesini kullanmadım. Dışardan kaynak bulmaktan başka bir çaremiz bugün için yoktur. Eğer kaynak bulamazsak memleket korkunç bir işsizliğe maruz kalacaktır, siz 4 milyar dış ticaret açığını bir milyar doların altındaki işçi dövizini ile dışardan kaynak bulmaksızın nasıl karşılayabilirsiniz? Eğer bunun formülünü biliyorsanız hepimiz sizi baş tacı yapalım. Dışardan kaynak bulmak mecburiyetindedir. Bu kaynakları üç guruba ayırabiliriz. 1 — Dışardan gelecek olan direkt yabancı yatırım sermayesidir. 2 — Dışardan temin edilecek uzun vadeli kredilerdir.

3 — Uluslararası para piyasasının kısa vadeli sermaye hareketleridir.

Milletler Cemiyeti'nin yaptırmış olduğu araştırmalarda varılmış olan bazı sonuçlar vardır. O da sermayenin Uluslararası alanlarda ticaret hadleriyle aynı yönde akmasıdır. Nürkse'nin dediği gibi her iki olay da aynı kaynağa bağlıdır. Devalüasyon de-

URAS: Devalüasyon uygulaması yanlış yapılmıştır. Devlet kasasının para almadan o paranın fiyatını yükseltmiştir. Sistemden gelen bir takım hatalarımız var. Bu hatalar düzeltilmezse yine aynı durumla karşılaşmak kaçınılmazdır.

mek reel gayri safi ulusal hasılanın azalmasıdır. Bu durumda Türkiye'nin dışardan sermaye, uzun vadeli direkt yatırım sermaye çekebilme olanağı sınırlıdır.

Uzun vadeli dış kredilere gelince. Uluslararası organizasyonların ve hatta sermaye piyasasının açabileceği uzun vadeli sermayelerin, dünyadaki dağılımdan, Türkiye'ye düşebilecek hisse, bizim dış ticaret açığımızı sürekli olarak 10 - 12 sene müddetle kapatabilecek çapta değildir.

Geriye tek ümit kalıyor .Bu ümit kısa vadeli sermaye hareketleridir.

En büyük fonlar burada toplanmıştır. Eurocurrency piyasası, bildiğiniz gibi, 100 milyarlarla ölçülmektedir. Ancak alman önlemler bu kapıyı açmak şöyle dursun bilakis kapatmaktadır. Şöyle ki; bu fonların ağırlığı; büyük kısmı, üç ay vadeli muameleler üzerinde toplanmaktadır. Üç aylık muamelelerin yanında bir aylık muameleler vardır. Hatta 7 gün ihbarlı mevduat. Bütün bunların ehemmiyeti vardır. Üç aydan daha uzun vadelere doğru gidildikçe fon miktarı azalmaktadır. Bizimkiler çıkarılıkları kararda ne dediler? En az 13 ay vadeli olmak şartıyla... Bu suretle kaynağın büyük kısmından kendimizi koparmış, ayırmış bulunuyoruz.

Dış ödemeler krizinin ağırlaşmasını önlemek için uluslararası para piyasasından fon bulmağa çalışmak ve tüketimi daraltmak kesin zorunluluktur. Her iki amaca varmak için kullanılacak aletlerden biri faiz hadleridir. Ancak; Türkiye'de reeskont mekanizmasının bir etkinliği yoktur. Çünkü Merkez Bankası özel sektörün finansmanına pek az katkıda bulunmaktadır.

Vadeli mevduat faizinin yükseltilmesinin bir faydası var mıdır? Bu da tartışılabilir. Çünkü iktisatçıların kabul ettiklerine göre faiz haddinin değiştirilmesine karşılık iş adamlarının, iş çevrelerinin tepkisi iki türlü olmaktadır. Bu tepkilerden biri, eğer iş adamları enflasyonun duracağına inanıyorlarsa, faiz hadlerinin ileride düşeceğini bekliyerek yatırımları bir süre ertelemedirler. Yani enflasyonu düzeltici bir sonuç temin edilebilmektedir. Eğer iş adamları enflasyonun devam edeceğine inanıyorlarsa faiz haddi yükselse dahi, enflasyonun maliyet farkını telafi edeceğini hesaba katarak yatırımlarına devam etmektedirler. Bu itibarla Türkiye'de vadeli mevduat faiz haddinin yükseltilmesinden elde edilecek netice piyasanın psikolojisine bağlı görülmektedir.

Tüketimi kısmak için, dışarıdan sermaye çekmek için, enflasyonu frenlemek için yükseltilmesi icabeden faiz haddi devlet

tahvillerinin faizidir. Devlet tahvillerinin

ERĞİN: Türkiye uzun bir kriz dönemine girmiştir. Bu derece büyük bir dış ticaret açığını hiç bir devalüasyon oranı kapatamaz. Dışardan kaynak bulmak mecburiyetindeyiz. Devlet tahvillerinin faiz haddini enflasyon hızının üstüne çıkarmak bir mecburiyettir.

faiz haddinin enflasyon hızı üstüne çıkarılmaksızın, diğer bir deyişle enflasyon hızını devlet tahvilleri faizinin altına düşürmesizin sonuç alınabileceğine inanmamaktayım.

Türkiye'de kabul edilmesi icabeden denge faizi üretimi en yüksek düzeyde tutacak denge faizidir. Çünkü bu hem iş hacmini ithalatın müsaadesi ölçüsünde en yüksek düzeyde tutacaktır. Hem de ihraç edilebilir bir mal fazlalığı temin edecektir ve bu düzeyde dengeye gelmek için de Türkiye'nin durumuna göre para arzının genişletilmesini durdurmak gerekir. Zaten teorik açıdan da meseleyi mütalâa edecek olursak bir devalüasyondan sonra, devalüasyonun direkt soğurma etkisini ekonominin gerektiği gibi hissedebilmesi için para arzının genişlememesi icabeder. Hangi yaklaşımla gelirsek gelelim, Türk ekonomisinin önümüzdeki 10 - 12 sene zarfında yaşatabilmek, toplam soğurma (tüketim + yatırım) ile üretim arasındaki açığı dış kaynaklardan temin edilen fonlarla karşılanabilecek derecede daraltılması gereklidir. Yani çok miktarda dış kaynak temin etmek mecburiyetindeyiz, aynı zamanda toplam soğurmayı da daraltmamız icabedecektir. Bir ülkenin ihracatı dış alemle mübadele edilebilir mallarının memleket içindeki tüketilmeyen kısmıdır. Stok hareketlerini istisna edersek... Bu da ancak tüketimin daraltılması ile mümkündür. İç piyasada kolaylıkla bir malın sürüm olanağı bulunduğu müddetçe bu malın ihraç edilmesini bekliyameyiz.

ÜNAL: Teşekkür ederiz. Sayın Hatiboğlu, sizden evvelki konuşmacılar değişik yaklaşımlarla da olsa genel olarak devaüasyonu pek yararlı bir önlem olarak görmediklerini belirttiler. Siz ise devalüasyonu uzun zamandanberi istemektesiniz. Ve yapıldı da. Bu görüşler ve durum ışığında devalüasyon konusundaki fikirlerinizi alabilir miyiz?

HATİBOĞLU : Teşekkür ederim. Efendim devaüasyonun savunulması konusunda iki çeşit deniler ileri sürülebilir. Bu delillerin bir kısmına ben alışmış, mutad, deliller diyorum ki, bugüne kadar devalüasyonun lehinde ve aleyhinde söylenenlerin hepsi bu alışılmış deliller tipindeki delillerdir. Bir de mutad dışı delillerle devalüasyonu savunmak mümkündür. Ben, buna gayret ediyorum. Sanırım, sayın Kurdaş'ın önce söz alması ve devalüasyon ile ilgili görüşlerini vermesi ve de münasip görürlerse, bana lütfen işin mutad olmayan delilleri tarafını bırakması yerinde olacaktır.

KURDAŞ: Devalüasyon konusunda hükümetin son aldığı tedbirlerle ilgili görüşlerimi ayrı bir yazıda ayrıntularıyla inceledim. Dergimizde yayınlanacaktır. Burda şunları söylemek isterim. Sayın Ergin, Türkiye'de bugün bir dolarlık ihracata karşılık 3 dolarlık bir ithalat hacmi olduğunu söyleyerek bunu bir nevi veri kabul ediyor; alınacak tedbirlerin bir sonuç veremeyeceği sonucuna bu hareketle varıyor. Aslında bir memleketin dış ödemeler dengesindeki açık bir veri değildir. Bu açık takip ettiği ekonomik politikanın ve takip ettiği kur politikasının sonucudur. Bugün bir memleket, en ileri memleketler bile yanlış bir ekonomik politika ile yanlış bir kur politikası izlesinler en kısa zamanda dış açık verirler. Bu politikaları tersine çevirsinler en kısa zamanda cari işlemler dengesinde fazla verirler ve döviz rezervelerini biriktirirler. İki sene evvel İngiltere dış ödemelerinde büyük açıklar veriyordu, ciddi bir istikrar programı uyguladı, hayli yüksek oranda bir devalüasyona gitti, sterlini dalgalandırarak, bugün cari işlemlerinde faz-

la veriyor. Para fonundan aldığı 'Stand By'yi bile kullanmak istemedi. Sayın Ergin'e hence şunu sormalı. Türkiye için bu kadar ithalat yapıyor. İthalat, aslında ekonomideki para arzının veya basit deyimle Türk Lirası'nın bir fonksiyonudur. Türk Lirası olmazsa ekonomide ithalat yapılmaz. Eğer siz istikrar programıyla, Türkiye'de emisyonu bugünkü düzeyde tutup, gerçekçi bir kur politikası ile de içerde mevcut likiditenin dışarıya kaymasını önlerseniz, Türkiye otomatikman cari işlemlerinde fazla verir. 1970'de biz bir devalüasyon yaptık. 1973'de Türkiye cari işlemlerinde fazla verdi. Biliyorsunuz 2 milyar da döviz biriktirdi. Şimdi, çok enteresan şunu sormak isterim. 1973'de Türkiye'nin ithalâtı 2 milyar 150 milyon, 74'de de 3 milyar 777 milyon. Ne oldu da bir senede ithalatta % 90 bir artış oldu. Bunun cevabı o kadar basit ki. 73 seçiminden sonra Merkez Bankası bilançosuna bakın. Merkez Bankası bilançosunda 74 yılında 60 milyar liralık, yeni bir emisyon vardır. Kredi artışı var. Böyle bir enflasyonist politika sabit kur politikası ile birleşirse bu netice hasıl olur. Yani bir memleketin ödemeler dengesi hesaplarını veri kabul etmek ve bunu i'eriye projekte etmek, son derece yanlış bir ekonomik metodur. Bir memleketin döviz arz ve talebi alınacak tedbirlere bağlıdır; takip edilecek kur politikasına bağlıdır. Türkiye ciddi istikrarlı bir ekonomik politika ve ciddi kur politikası ile dış yardıma muhtaç olmadan kalkınabilir. Geçici bir süre dış yardım alınabilir. Fakat eğer ciddi bir ekonomik politika izlenirse Türkiye dış yardıma muhtaç olmadan da kalkınabilir. Türkiye'nin sorununun hâlli ekonomik politikasmdadır. Dış yardımda değildir. Şimdi dış yardım alınız. On sene daha dış yardım alınız ne ile ödiyeceksiniz? Aslında dışardan yardım almak demek, her seferinde belirtmeğe çalışıyorum, sun'î bir kur politikası uygulamak demektir. Döviz kurunuzu aşağı tutacaksınız ki, dış ödemeleriniz açık verecek ve onu yabancı yardımla, dış yardımla finanse edeceksiniz. Bu sizin ihracata dönük sanayii geliştirmenizi önler, sizi içte montaj sanayiine bağlar. Mevcut sanayiinizi dış

rekabete maruz bırakır. Döviz kurunu düşük tutmak, sanayi alanında ihanettir. Dış yardım da bir nevi zeniri ıaştır. Ve bir hatanın aksıdır. Az gelişmiş bir ülke dış yardıma muhtaç oımadan ödemeler dengesini dengeye getirebilir ve hızlı kalkınmasını bir vetireye sokabilir. Bütün mesele milli gelirden üretimden ne kadarının tasarrufa ayrılabildiği, ne kadarının tüketime ayrılabildiğidir. Dış yardım nihayet

KURDAŞ: Türkiye ciddi istikrarlı bir ekonomik politika ve ciddi kur politikası ile dış yardıma muhtaç olmadan kalkınabilir.

sizin tasarrufa ayırdığınız bir parçayı takviye eder. Siz o dış yardımın yapacağı takviyeyi iç tasarrufunuzu artırarak karşılırsınız. Dış yardıma ihtiyacınız kalmaz. Ben Türkiye'nin bugünkü durumunu bir veri kabul etmiyorum.

ERGİN: Kemal Kurdaş benim görüşlerime katılmadığını söyledi. Hakikatte bütün literatürün kabul etmiş olduğu bazı gerçekler, çözümler vardır. Kemal Kurdaş bu görüşlerle ihtilaf halindedir. Misal veriyim. Kendisi kredi artışının enflasyon ve dış ödemeler açığına sebep olduğunu söyledi. Buraya kadar mutabıkız. Fakat acaba Türkiye'de enflasyon hızı diğer ülkelerden daha fazla olmasaydı Türkiye'nin dış ödemeleri dengede mi olacaktı? Klasikleşmiş misaller vardır ekonomide. İki ülke tasavvur edin. A ve B. Her ikisinde milli gelir birbirine eşit, kalkınma hızı bir birine eşit, enflasyon hızı birbirine eşit olsun. Birinin öbürüne yine açık verdiği meydana çıkıyor. Neden? Çünkü, fiyat elastikliği ve gelir elastikliği bu ülkelerde aynı olmazsa daima bir dış ticaret açığı meydana geliyor. Bu itibarla yalnız kredi sınırlamasının, yalnız emisyonu kontrolün bir çözüm olamayacağını işaret etmek isterim. Yanında daha başka unsurları da dikkate almak mecburiyetindeyiz. İngiltere'yi misal verdi.

İngiltere'nin durumundan bahsederken yalnız kurlar üzerinde durmamak lazım. İngiltere'nin uyguladığı faiz politikası üzerinde de durmak lazımdır. İngiltere'de 1977 Ocak ayında kısa vadeli faiz naddı %18,5'a kadar çıktı. Yani İngiltere faiz diferansiyelini İngiliz lirasının iskontosu üstünde tutmak suretiyle benim bahsetmiş olduğum Eurocurrency piyasasından büyük fonlar temin etti ve bu fonlar geldiğçe sterlinin vade strüktürünü ayarlamak suretiyle, sonra bu dengeyi pekiştirmek için esnek kurlar uygulandı.

Diyor ki devalüasyon yetersizdir. Rica ederim. Hepimiz iktisatçıyız, iktisatla alakalı insanlarız. Tatbikatiyle olsun, bilimsel açıyla olsun. Devalüasyonun tam formülünü yazalım ve Kemal Kurdaş burada bu tam formüle göre acaba hangi oranda devalüasyon yapmak lazımdır bize söylesin.

Tekrar ediyorum. Bizde devalüasyon kat sayısı, kur ayarlama oranının çok altındadır.

KURDAŞ: Neden?

ERGİN: Neden? Onu da geçen konuşmamda izah ettim. Çünkü devalüasyon yapılarırken, ithal mallarının iç piyasadaki fiyatı artmaya başlıyor ve devalüasyondan sonra da bu artış devam ediyor. Devalüasyon kat sayısı formülünde ithal mallarının fiyatlarında meydana gelen artış paydaya kaydedilmektedir. Yani payda ne kadar büyürse devalüasyon kat sayısı o ölçüde düşmektedir. Kemal Kurdaş'la mutabık olduğumuz ve olmadığımız noktalar şunlardır: Devalüasyon yapılsın, yapılmasın iç ekonomide üçlü bir denge temin etmek mecburiyetindeyiz. Tasarruf hacminin dengesi, faiz dengesi, üretim dengesi. Ve bütün bunlara göre de para arzını ayarlamak mecburiyetindeyiz. Kendisinin bu noktada benimle mutabık olması lazım, çünkü enflasyonu suçluyor. O noktada beraberim. Enflasyonist politikaya devam ederken, devalüasyon yapmak bir ilaç teşkil etmez.

KURDAŞ: Yapmazsanız ne olur?

ERĞİN: Devalüasyon yaparsanız ne olur? Yapmazsanız ne olur? Bugüne kadar Türkiye 4 defa devalüasyon yaptı bu beşinci defa. Bundan evvel yapılmış olan devalüasyonlar 1946 devalüasyonu, kambiyo kuru endeksi 214'e çıktı. 1958 devalüasyonu kambiyo kurları endeksi 321'e çıktı. 1970 endeksi kambiyo kurları endeksi 66'ya çıktı. 1975 - 77 devalüasyonlarında 217'ye çıktı endeks.

Yapılmış olan devalüasyonlarda dış ticaret açığına bir şifa temin edilmemiştir. Bütün bu devalüasyonlardan sonra dış ticaret açığı daralmamış artmıştır. Şimdi burada mukayese edeceğimiz seneleri de söyleyeyim. Devalüasyondan bir önceki sene ile bir sonraki seneyi mukayese etmek lazım. Yani 1945'le 1947'yi mukayese edin. 1975'le 1959'u mukayese edin. Çünkü devalüasyon senesi bir «perturbation» dönemidir. Devalüasyon senesinde devalüasyon ihtimali söz konusu olarak stoklar tutulur, yani ihracat mallarının arz elastikliği zayıflar.

ÜNAL : Bu konuda Zeyyat Bey sizin görüşlerinizi alabilir miyiz?

HATİBOĞLU : Efendim ben de birkaç kelime ile devalüasyon konusundaki görüşlerimi belirteceğim. Efendim devalüasyona kesinlikle cephe alan kıymetli hocamız Prof. Feridun Ergin beyin...

ERĞİN: Şimdi iktisadın aletleri vardır. Devalüasyon da bu aletlerden biridir. Benim ayrıldığım nokta belki şudur. Ben bir ekonominin dengeye erişmesi için ne gibi tedbirler almak lazımdır, bu tedbirlerin heyeti mecmuası nedir? Evvela bunların tesbit edilmesi ve bu tedbirler alındıktan sonra bir devalüasyonda fayda olur mu? Var mıdır? Yok mudur? Hesaplar kendisini gösterir.

HATİBOĞLU: Söylüyeyim efendim. Devalüasyon karşısındaki bu çok kesin görüş-

ler karşısında sayın Kemal Kurdaş'ın düşüncelerine tamamen katılıyorum. Müsaade ederseniz devalüasyon karşısında bilhassa Prof. Ergin'in ortaya koymuş olduğu düşüncelere katılmıyacağımı belirteceğim. Fakat bunu söylemeden önce sayın Ergin'in daha söze başlarken bir cümlesi vardı. O cümlesini tekrarlamak istiyorum. «Türkiye 4. ve 5. plan devresinde çok büyük bir durgunluk içinde kalacak» dediler. Tamamen haklıdurlar. Türkiye ekonomisi 1950 ve 1977 senesi arasındaki yüksek kalkınma hızının, sun'i olarak geliştirilen yüksek kalkınma hızının, kefareti verecektir ve önumüzdeki 10 sene içinde Türkiye ekonomisinin, beklenmedik olaylar olmadığı takdirde, kalkınma hızının eski yıllarda olduğu gibi % 6'nın üzerine çıkmasını beklemek olanağı yoktur, hatta ortalama % 3'ü tutturmak dahi Türkiye ekonomisinde çok büyük bir başarı olacaktır. Fakat o konudaki görüşlerimi burda açıklama zamanımız ve olanağımız yok. Devalüasyon Türkiye için neden zorunluymuş ve önumüzdeki yıllarda neden Türkiye'de buna ek olarak devalüasyonlar yapılacak, oradaki görüşlerimi belirteyim.

Bilindiği gibi Türkiye'nin ihracatı 1,7 milyar dolar oldu geçen sene. Halbuki, Türkiye gibi bir ekonominin yani kişi başına ulusal geliri bin dolara yaklaşan bir ekonominin ve 42 - 43 milyon insanın bulunduğu bir ekonominin ihracat ihtiyacı 8 milyar dolar civarındadır. Yani Türkiye bu gelir seviyesinde yaşayabilmek için önumüzdeki yıllarda iki milyarlık ihracat seviyesini 8 milyar dolara çıkarmak zorundadır. Bu 8 milyarlık ihracata ise kesinlikle tarım ürünlerini ihraç etmek suretiyle ulaşılamaz. Türkiye'de tarım ürünlerinin belirli bir potansiyeli vardır; bu potansiyeli zorlamak suretiyle ihracatımız belki 3 milyar dolara doğru gidebilir. Fakat arada beş milyar gibi çok çok önemli bir fark vardır. Bizim meselemiz sayın Prof. Ergin'in ve hemen herkesin değindiği gibi elastiklik hesaplarına dayanan bir takım marjinal değişikliklerle; efendim

zaten bizim ihraç malımız yok ki neyi satacağız; zaten bizim ihraç mallarımızın elastikliği yoktur ithal mallarımızın elastikliği çoktur gibi tamamen marjinal tahlillerle hallonulacak problem değildir.

ERGIN: İthal mallarının elastikliği sınırdır.

HATİBOĞLU: Türkiye'de kesinlikle, bugünkü ithal ve ihraç malları elastikliklerine bakmak suretiyle devalüasyonu kanımca kesinlikle konuşmamak lazım gelir. Çünkü burda problemi halledemezsiniz, çömezsiniz. Kanımca elastikliğe dayanan, yani ihraç mallarının elastikliği, ithal mallarının elastikliği gibi değerlerle Türkiye ekonomisinin dış ticaret problemini halletmeğe çalışmak benim kanaatimce hayalle uğraşmak demektir. O halde Türkiye'nin ihracatını 8 milyara nasıl çıkaracağız. Tek bir olanak vardır. Bu olanak da Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimlerinin ihracatının 6 milyarlar, 6,5 milyarlar yüklemek şeklinde olacaktır. Acaba Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimlerinin satacak malı yok mudur? Satacak malı var mıdır? Bunu kesin olarak mal olarak belirlemek istemiyorum. Yalnız şu önemli gerçek vardır. Bizim kişi başına ulusal gelirimiz bin dolar civarında bulunduğu istatistiklere göre kabul edilmektedir. Fakat 1950 ilâ 1977 arasındaki Türkiye'nin kalınma biçimini dört değişik yöntemle belirlemeye, incelemeye çalıştım; her yönden bana Türkiye'deki kişi başına düşen ulusal gelirin 600 doları geçmediği sonucunu verdi. Bu bakımdan eğer Türkiye 8 milyar dolarlık bir ihracat yapamıyorsa ve Türkiye 8 milyar civarında bir ithalat potansiyeli gösteriyorsa, bunun nedeni Türkiye'nin 600 dolar bulunması gereken ulusal gelirin bin dolar olarak bulunmasından ileri geldiği sonucunu ortaya çıkarıyor. Yani eğer Türkiye'deki kişi başına düşen ulusal gelir bin dolar yerine 600 dolar olsaymış ne Türkiye'nin ithalatı bu yüksek rakamlara çıkabilirdi, fakat bundan çok daha önemlisi, ne de Türk halkı bu kadar çalışmak suretiyle, bu kadar sermaye stoku ile, bu tabii kaynaklarla Türkiye ihracatı bu sevi-

yelerde kalırdı. Çünkü Türkiye'nin satabileceği tek bir şey vardır. Mal demiyorum; Türkiye ancak vasıfsız ve vasıflı emeğini ihraç edebilir. Halbuki Türkiye tarımsal olmayan kesimlerde emeğin değerini 600 dolar yerine bin dolar olarak hesap ediyor. Bunun anlamı, kişi başına düşen ulusal gelirin yüksek belirlenmesinin anlamı, Türkiye'nin 600 dolara satması gereken mallarını bin dolara satmasından başka hiçbir şey değildir. Yani Türkiye'deki tarımsal olmayan kesimi yarı yarıya fakirleştirdiğimiz takdirde, orada çalışan herkesi, yalnız işçi kesimini, yalnız kapitalistleri değil, herkesi, Devlet adamlarını, memurlarını hepsinin birden ortalama gelirini Türkiye'de bin dolar yerine 600 dolara indirdiğiniz takdirde, Türkiye'nin mallarında yarı yarıya bir ucuzlama temin edilecektir. Türkiye'nin satacağı bütün malların değerini yarı yarıya ucuzlattığı takdirde benim kanaatimce Türkiye ihracatını 7-8 milyar'a yükseltmemesi için hiçbir sebep yoktur. Güney Kore yükseltmiştir. Niçin yükseltmiştir? Tek bir sebebi var. Mallarını ucuz satıyor.

KURDAŞ: Kısa vadede Türkiye ihraç mallarını nasıl ucuzlatabilir? Gerçekçi bir kurla.

HATİBOĞLU: Gerçekçi kur ancak bir araçtır. Eğer bu gerçekçi kur yani % 100 oranında yapılacak olan bir devalüasyon Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimlerindeki gelirleri yarı yarıya kadar ucuzlatacak olursa, yani çeşitli araçlarla, sorun çözümlenmiş olur. Şimdi iki önemli noktaya daha temas etmek istiyorum. Prof. Ergin'in bu faiz mekanizmasını Türkiye'de nasıl işleyeceği konusunda son derece enteresan görüşleri. Ben sayın Prof. Ergin'in görüşlerinin tamamen aksine düşünüyorum. Türkiye'de faiz mekanizması klasik iktisat kitaplarında yazdığı gibi yoktur. Mevcut değildir. Şu bakımdan yoktur. Çünkü iktisat kitaplarında faizi şöyle anlatırlar yazarlar. Bir ülkenin gerçek şartlarına göre bir faiz oranı belirlenir bu faiz oranı ne ise o ülkedeki finansal kesim bu oranı parasını ya-

tıracak olanların alınmasına olanak sağlar. Yani bir ülkenin gerçek şartlarına göre ia-iz haddi % 7, % 8 ise o ülkedeki finansal kesim, bankalardan, sermaye piyasalarından, sigorta şirketlerinden, v.s. oluşan kesim bir bütün halinde % 7'yi, % 8'i parasını sermaye maharını temsil eden araçlara yatıracak kişilere verir. Türkiye'de yıllardanberi görüyoruz belirli bir faiz haddi oluşmaktadır; finansal kesim ise Türkiye'de parasını yatıracak olanlara o faizi ver-

HATIPOĞLU: Hükümet devalüasyon sonrası deflasyonist bir politika izlemek zorundadır. Ancak gelecek baskılarla Merkez Bankası muslukları açılacaktır. Bu bakımdan devalüasyon başarılı olamayacaktır.

memektedir. Yani Türkiye'de iki çeşit faiz vardır. Eğer Türkiye'deki yaşayan insanlar paralarını, biriktirmiş oldukları kapitali, parasal yatırımlarına tahsis edecek olursa onların geliri sıfırdır. Yani Türkiye'de 1976 yılında 190 milyar TL civarında mevduat var, 190 milyar civarındaki mevduata parasını yatıran kimseler, ulusal gelirin %25'i, %27'si civarındadır, % 0 faiz almaktadırlar. Hatta eksi faiz almaktadırlar. Parasını tahvile ve hisse senedine yatırmış olanların, ki 15 - 20 milyar lira civarındadır, gerçek getirisi yine sıfırın altındadır. Üçüncü olarak eğer parasal imkânlar, tasarruflar, devlet tahvillerine yatırılmış ise, onun da büyük bir kısmını işçi sigortaları kurumu, emekli sandığı gibi kurumlar yatırıyor, bunların da 1977'nin Temmuz, Ağustos aylarında 35 milyar TL'si civarındadır, yine geliri sıfırdır. Bütün bunlar dikkate alındığında Türkiye'de bu faiz mekanizmasından yararlanma olanağının olmadığı açıkça ortaya çıkar. Yani Türkiye'de elastikliğe dayanan delillerin anlamı

yoktur: Türkiye'de faiz sistemine dayanan delillerin anlamı yoktur. Bir diğer noktaya değinmek istiyorum. Geçmiş yıllarda devalüasyon ithalâtı sınırlamış mı? Sınırlamamış mı? Kesinlikle bu da kullanamayacağımız bir alettir. Çünkü geçmiş yıllarda Türkiye imkânları kadar ithalât yapmıştır. Yani Türkiye'deki ithalât seviyeleri fiyatın belirlediği seviye değildir, Türkiye ne kadar ithalât imkânı bulmuşsa, onun kadar ithalât yapmıştır. Türkiye'deki çeşitli ithal kontrollerini kaldırın çeşitli döviz kontrollerini kaldırın, ithalât başını alıp gider. Tabii döviz mevcudu burada sınırlayıcı bir faktördür. Bir noktaya daha temas edip sözlerimi bitirmek istiyorum. Türkiye'de devalüasyondan sonra herkes, istisna çok azdır, devalüasyonu takip edecek olan bir deflasyonist politikaya girildiği zaman bunun işsizliğe, bunun gelir azalmasına, bunun bir reseyona, bir depresyona neden olacağını söylüyor, ve buna misal olarak 1959-1960-1961 senelerini gösteriyor. Bunu da bildiği için Hükümet para artışını eski seviyede bu korku ile devam ettirecektir. Hiç kuşum yok bundan. Çünkü sendikaların çünkü bankaların, çünkü iş hayatının öyle büyük tazyik'leri olacaktır ki, biz batıyoruz bu paraları vermediğiniz takdirde diyecekler. Hükümet o zaman verecektir. Bu konuda da mutad olmayan bir yaklaşımla meseleye girmek lâzım. Türkiye'nin 1950 ilâ 1960 arasında ulusal gelir artışının % 6,1 olmasının nedeni henüz daha Türkiye'de anlaşılmuş değildir. Bu konuda benim bildiğime göre Türkiye'nin 1950 - 1976 yılları arasındaki ulusal gelir artışı rakkamlarının gösterdiği gibi % 6,1 değildir. Kesin rakkamı bilmiyorum ama % 2-4 arasındadır. Bir şişme meydana gelmiştir; ve 1960'larda ulusal gelir azalıyor, eskisi gibi artmıyor dendiği zaman, kaybettiği şey o şişmeden bir miktar olmuştur. O bakımdan şimdi bundan katıyen endişelenmeye lüzum yoktur. Sayın Ecevit Hükümeti fevkalâde cesur bir karar almak suretiyle devalüasyon yapmıştır ve kanaatimce son derecede geçerli tedbirleri almıştır, fakat ben sanyorum ki, sırf bu

deflasyon korkusu sırf bu işsizlik korkusu dolayısıyla bundan vaz geçecektir ve Merkez Bankasının emisyonunun musluk'arını açacaktır. Bu bakımdan Devalüasyona ben büyük bir şans vermiyorum.

ÜNAL : Başarısına şans vermiyORSUnuz.

HATİBOĞLU : Başarısına şans vermiyorum. Neden? Çünkü enflasyonu kontrol edemeyecektir. Etmemesinin de sebepleri ni böyle hayallere dayandırmaktadır. Zannedecektir ki enflasyon olunca işsizlik kalacaktır. Türkiye'de enflasyon olsa da, bir noktada sayın Sayın Aren'in beni duymasını isterim, Türkiye'de enflasyon olsada, Türkiye'de enflasyon olmasada, Türkiye'de çok önemli, büyük işsizlik meydana gelecektir. Türkiye'de reel ücretler büyük ölçüde düşecektir. Asıl işçi sınıfı, çalışan kimseler bunu bilmelidir, bilinçli bir şekilde bu problemin kökünün nerde olduğunu bilmesi gerekir.

AREN : Sistemdedir.

HATİBOĞLU : Evet, sistemdedir. Ancak Sayın Aren'den önemli bir ayrılma var. Sayın Aren'e göre sistemi değiştirip sosyalist bir sisteme geçtiğiniz takdirde problemi halledersiniz. Katılım kendisine. Doğrudur. O sisteme geçerseniz kesinlikle meseleyi halledersiniz. Ama benim yaklaşımım daha başkadır. Benim kanaatimce o yol «second-best» dedikleri ikinci en iyi yoldur.

KURDAŞ : Bu sosyalizm Avrupa sosyalizmi midir?

HATİBOĞLU : Hayır kesinlikle değil. Rusya tipi bir sosyalizm Çin tipi bir sosyalizm olur. Türkiyede Avrupa tipi sosyalizm Fransa tipi, İtalyan tipi bir sosyalizm olamaz? Mümkün değildir. Şimdi benim yaklaşımım şudur. Türkiyenin kapitalist sistemde, piyasa ekonomisine dönük sistem' de kalması suretiyle bu problemin bir tek

hâl yolu vardır. Eğer onu çözemediği takdirde Türkiye bütün problemlerini halledecektir. O da mümkündür. benim kanaatimce. Türkiye'de tarımsal kesimden kazanılan gelir 100 ise tarımsal olmayan kesimden kazanılan gelir 400'dür. Türkiye'de dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bu aykırılık olduğu müddetçe bu sistemi yaşatma olanağı yoktur. Burda tek bir yol vardır, Dünya tecrübeleri de bunu gösteriyor. Tarımsal kesimde gelir 100 ise diğer kesimlerde gelir 120 ile en fazla 230 ara-

AREN: işçi sınıfı, toplu sözleşmelerde ve bütün tavrında kendi durumunu iyileştirmek için çaba gösterecektir. Hükümet işçi sınıfından bir fedakârlık isterse bir kere DİSK bunu zaten kabul etmez, TÜRK - İŞ'in de kabul edeceğini sanmam.

sında olmalıdır. O 400'ü 230'a gerçekçi bir şekilde Türkiye getirdiği takdirde bu sistemde kalır. Benim kanaatimce 'first-best' birinci en iyi yol budur. Bunu Türkiye anlamadığı, bunu uygulamadığı takdirde tek yol kalmaktadır. Hakikaten bu rejim değişir.

ÜNAL : Sayın Aren, son olarak sizin bu konudaki görüşünüzü almak istiyorum. Ecevit hükümeti CHP'nin «Sosyal Demokrat» programını bir ölçüde uygulamak çabasında. Kötü bir miras aldı ve ekonomiyi yeniden onarmak amacıyla bir takım önlemler alıyor. İşçi sınıfının Ecevit Hükümetine karşı tavrı ne olacaktır?

AREN : İşçi sınıfı Türk ekonomisini idare etmiyor. Bu duruma o getirmedir. Bu durumdan kurtarılması konusunda da hiçbir fedakârlık yapmaz. Onun düşüncesi kendi yaşam düzeyini yükseltmektir. Çünkü bugünkü durum zaten olması lazım ge-

lenin altındadır. Bunlar için neden fedakârlık yapmayı düşünsün. Bundan ötürü toplu sözleşmelerde ve bütün tavrında işçi sınıfı kendi durumunu iyileştirmek için çaba gösterecektir.

ÜNAL : Sanayinin, devletin sorunları ma'ûm aynı noktaya dönmek için enflasyonist bir politika uygulamak isteyen bir Hükümetle aynı yolda yürüyemezler mi?

AREN : Yürüyemezler. Yani böyle bir sorumluluğu yoktur ve fedakârlığın dağıtılmasında zaten mütemadiyen aşağıda tutulmuşlardır. Yani bugün aldığı ücret seviyesi işte en iyi, ancak bunu ahır denebilecek bir seviye değilki herkesle birlikte bir fedakârlık yapsın. Bunun için alınacak olan önlemlerin yükünü sırtına almak istemez. Başka kesimlere dağıtılmasını ister. Dağıtı-

lmı dağıtılmaz mı ayrı mesele. Fakat tavrı bu, başka türlü bir davranışı bir kere DİSK zaten yapmaz TÜRK-İŞ'in de yapacağını sanmam

KURDAŞ : Ben Türkiye işçi kitlesinin Ecevit Hükümetinin istikrar programına aslında destek olmasını bekler idim. Çünkü bu program'a bir kere Türkiye'de hiç olmazsa mevcut iş imkânları korunacak; mevcut sanayi daha tam kapasite ile çalışacak üretime girmek üzere olan yatırımlar bitirilecek ve istihdam düzeyinde bir genişleme olacaktır. İkincisi; devalüasyonun işçi kütlesine direkt bir, olumsuz etkisi yoktur. Bilakis bütün dünya bilir ki devalüasyon aslında sanayii dışa açan ve sanayii aynı zamanda dış rekabete karşı koruyarak o memlekette iş imkânlarını genişleten bir araçtır.

ÜNAL : Teşekkür ederim.

tüm bankacılık
işlemlerinde
hizmetinizdeyiz

TÜRK DİŞ TİCARET BANKASI
çağdaş banka

Ekonomik Yorumlar bölümünün 22. Sayfasında

Oturumu Yöneten Dr. Halûk Ünal'ın sorduğu soru şu şekildedir. Düzeltir,özür dileriz.

ÜNAL : Sanayiinin, Devletin Sorunları malûm aynı noktaya dönmek için Deflasyonist bir politika uygulamak isteyen bir hükümetle aynı yolda yürüyemezler mi ?

**ANADOLU
BANKASI**

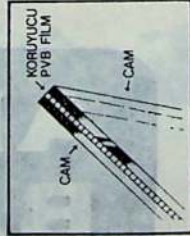
Lameks® oto camları yolda bırakmaz!

- * GÜÇ KALITE
- * YÜKSEK PARBE
EMNİYETİ
- * DEĞİŞİLİŞ İÇİNE
HASSASİYETİ

POLYVİNYLE BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR
POLYVİNYLE BUTYRAL YIRTILIR,
MAZ, KOPMAZ, ESNEKTİR,
KUVVETLİDİR. Lameks EMNİ
YETİNİ BUNYESİNDEKİ ULUS
LARARASI STANDART
KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN
ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda
önünüzü göremez, güç durumda kalırsınız.
Anında yumrukla kırıp durmak için uygun bir
yer bulunmaz çarekür ve bu sanayiler içindeki
kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir.
Bundan sonraki ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız.
Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları faklidir. Dağılmaz
Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki
PVB koruyucu film tutakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otunuzu.
Lameks sizi yolda bırakmaz
Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları faklidir
Dağılmaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel : 46 06 66 - 46 80 27

Lameks®
ARACINIZDA CAM GÜVENLİĞİ

Ekonomide istikrara yöneliş

Kemal KURDAŞ

Ecevit hükümeti iktidara gelişinin ilk 75 gününde birbiri ardına yürürlüğe koyduğu ekonomik tedbirler ile, Türkiye'de enflasyonu kontrol altına almak ve dış ödemelerdeki dar boğazı açmak için uygulamayı plânladığı istikrar programının ana hatlarını belirlemiş bulunmaktadır.

İstikrar Programlarının Çeşitleri :

Türkiye gibi ağır bir dış borç yükü altında olan; iç fiat ve dış ödeme dengeleri ciddi bozulmuş bir memleketin, ekonomisinin makro dengesini yeniden kurabilmek için izleyeceği istikrar programları 3 ana kategoride toplanabilir:

1 — Bu memleket uygulayacağı istikrar programıyla dış ödemelerinde Cari İşlemler Dengesini dengeye getirmeyi ve içerde enflasyonu kesin olarak durdurmayı hedef alabilir. Böyle bir istikrar programı döviz kurunun asgarî Denge Kuru düzeyine kadar, büyük oranda devalüasyonunu ve iç ekonomide de fiat artışlarını durduracak kesin deflasyonist tedbirlerin alınmasını gerektirir. Eğer iç ekonomide alınan tedbirlerle fiatların yükselişi tam durdurulamıyacaksa döviz kurunu daha başlangıçta Denge Kurunun üstünde bir düzeyde devalüe etmek üzerinde durulur.

Böyle bir istikrar programı çerçevesinde o memleketin yıl içinde dış borç düzeyinde bir yükselme olmaz. Dış ödemeler dengesinin sermaye ve reserve hesapları kendi içlerinde dengelenir ve vadelerini karşılayacak miktarda yeni borç alınır. Dış borçların net seviyesi artmaz. (1)

(1) Borçların kompozisyonu ve vadelerinde bir değişiklik olması normaldir.

2 — Bahis konusu memleket ekonomisini istikrara kavuşturmanın ötesinde, dış borçlarında net bir azalmayı öngörebilir. Bu takdirde döviz kuru Cari İşlemler Dengesinde fazlalık yaratabilecek ölçüde yüksek oranda devalüe edilir. Yani kur, Denge Kurunun üstünde az değerlenmiş bir seviyeye kadar itilir. Ekonomide fiat istikrarını sağlayacak sert tedbirler alınır ve eğer ekonomide fiat istikrarı tam sağlanamıyacaksa kurdaki az değerlenmişlik oranı, yani devalüasyon oranı biraz daha yüksek tutulur.

3 — Aynı memleket istikrar programında, yıl içinde yeni dış yardımlar almayı, yani dış borç düzeyini biraz daha yükselterek ekonomisini tedricen istikrara kavuşturmayı öngörebilir. Böyle bir programda devalüasyon oranı düşük tutulur. Döviz kuru denge kurunun altında fazla değerlenmiş bir düzeyde tesbit edilir. Cari İşlemler Dengesi açık verir, fakat bu açık dışardan alınan net ve ek yardımlar ile kapatılır.

Net dış yardım ile desteklenen bir istikrar programı, yardım ile desteklenenin yüksekliği oranında, aslında tam bir istikrar programı olmayıp bir istikrara yönelik programıdır. Program ne kadar fazla dış yardıma dayalı olursa istikrara yönelik niteliği de o ölçüde zayıflar, azalır. Net dış yardımla desteklenen bir istikrar programı bir süre sonra yukarıda 1 ve 2 numaralar altında incelediğimiz gerçek bir istikrar programına dönüştürülmek zorundadır.

Ecevit Hükümetinin İstikrar Programının Nitelikleri :

Ecevit Hükümetinin ilk iki buçuk aylık iktidar döneminde aldığı ve alacağını ilân ettiği tedbirlerle oluşturduğu program, bir tam istikrar programı olmayıp daha çok bir istikrara yönelik programı niteliğini taşımaktadır. Programın istikrara dönüş niteliğinin de hayli zayıf olduğu söylenebilir.

Bizi bu tereddüde ve sonuca götüren bir kaç ana noktayı kısaca belirtelim.

A — DEVALÜASYON ORANININ YETERSİZLİĞİ

1970 Ağustos'unda yapılan devalüasyonla Türk lirasının döviz kuru 15 TL. sı = 1 \$ olarak saptanmıştı. 1963 yılı toptan eşya fiyatları düzeyi 100 hesabı ile 1970 Ağustos'unda toptan eşya fiyatları endeksi 142 idi. Bu endeks 1978 Şubat'ında yaklaşık 580 düzeyine çıkmıştır. Yani 1963 - 1970 yılları arasında Türkiye'de Toptan eşya fiyatları % 42 arttığı halde 1970 - 1978 Şubat döneminde fiyatlar $580/142 = 4,10$ (dört) kat yükselmiştir. Aynı dönemde Amerika'daki fiat artışları ise % 72 - 75 düzeyinde kalmıştır. Bu durumda Türkiye'deki fiyat düzeyi ile Amerika'daki fiat düzeyini, 1970 devalüasyonundaki yaklaşık pariteye veya muadelete getirmek için Türkiye'de döviz kurunun en az 2.35 oranında ($410/175 = 2.35$) devalüe etmek; yani yaklaşık 35 TL. sın 1 U.S.\$'na eşit tutmak; diğer yabancı paraların kurlarını da bu esasa göre düzenlemek gerekirdi. 1 Mart 1978 devalüasyonunda bu operasyon yapılmamış; döviz kuru 25 TL. sı = 1 \$. düzeyinde saptanmıştır. (2) Yani yapılan devalüasyon 1970 Ağustos'un-

- (2) Yapılan devalüasyon yumuşak olmasına rağmen çıkarı zedelenen belirli çevrelerin veya bilgisiz grupların hücumuna uğramıştır. Devalüasyon daha tam yapılırsa, örnek olarak; kur 30 TL. sı = 1 U.S.\$ ve 35 TL. = 1 U.S.\$ olarak tespit edilse, gene aynı hücumlar, tenkitler olurdu. Fakat Türkiye ek olarak daha bir yıl kazanırdı; dışarıya daha az borçlanarak, döviz üretme potansiyelini daha iyi geliştirdi.

daki kur ve sonraki gelişmeler açısından değerleidiğinde düşük ve yetersiz kalmıştır. Kaldı ki, 1970 Ağustos'unda bile TL. sınırı döviz kuru, dış yardımlar ve bir takım miktar ve kambiyo kısıtlamaları ile desteklenen bir kurdu. Bir miktar fazla değerlendirilmiş bir kurdu. Bu durumda yeni devalüasyonun getirdiği 25 TL. sı = 1 \$. kurunun her açıdan yetersiz bir kur olduğu söylenebilir. Kurun yetersizliği bir kısım ihracata % 30'a kadar varan vergi iadesi (prim) tanıyan bir sistemin devam ettirilmiş olması ile de kanıtlanmaktadır.

Ayrıca devalüasyonun petrol ve gübre fiyatlarına yansıtılmıyacağı yolunda hükümetçe yapılan beyan, 25 TL. sı = 1 \$. kurunun daha da zayıflatılması, sulandırılması olarak kabul edilebilir. 25 TL. sı = 1 \$. kuru bir manada, petrol ve gübre gibi, toplam ithalâtın % 30'unu kavrayan bir sektöre uygulanamayacak; yeni kurun ithalâtı ve tüketimi kısıtlama etkisi bu kalemler için işlemeyecek demektir.

Sonuç olarak; yeni kurun ihracat ve diğer döviz gelirlerini bir miktar teşvik edeceği, fakat döviz üreten sektörleri potansiyelleri ölçüsünde yeterince teşvik etmeyeceği; ithalât ve diğer döviz tüketimini bir miktar kısıtlayacağı, fakat yeterince kısıtlamayacağı; dolayısıyla Türkiye'nin dış ödemelerinin Cari işlemlerinde, 1978 yılında da önemli açıklar vereceği ve bu açıkların dışarıdan büyük ölçüde yeni yardımlar alınmasını gerektireceği; Türkiye'nin zaten ağır olan dış borç düzeyinin 1978 yılında biraz daha yükseleceği söylenebilir. 1978'de iç ekonomide fiat yükselmeleri devam ederse - ki aşağıda kaydedeceğimiz gibi edecektir - bu takdirde 25 TL. sı = 1 \$. kurunun dış ödemeleri dengeye getirmekteki zaafı biraz daha belirginleşecektir. Yeni kurun zaten az olan etkenliği biraz daha azalacaktır.

% 30 devalüasyonun beklenen sonucu verebileceği tek alan dış seyahatlerdir. Çünkü bu alanda % 50 vergi iadesi ile efektif kur yaklaşık 38 TL. sı = 1 \$ düzeyine çıkmaktadır. Bu kur dış seyahatleri kendiliğinden ve yeterince kısıtlar. (3) Aslında vergi muhafaza edilmek, yani dış seyahatler için efektif kur 38 TL. sında tutulmak kaydı ile, dış seyahatlere başka herhangi bir idari kısıtlama koymaya gerek yoktur. Diğer yandan, fazla değerlendirilmiş, yani düşük düzeyde olan 25 TL. sı = 1 U.S.\$ kurunun turizm gelirleri üzerinde beklenen ölçüde olumlu bir etkisi olmayacağı kaydedilebilir.

B — ENFLASYON TEHDİDİ

Stabilizasyon programı iç ekonomide hızlı fiat artışlarını önlemekte bir hayli yetersiz kalmaya mahkûm gibi görülmektedir :

1 — 1978 bütçesi gerçi 264 milyar TL. sında tutulmuştur. Fakat pek çok devlet dairesinin kendilerine verilen bütçe tavanlarının içine sığabilmek için, kısıntıları özellikle maaşlar, borçlar gibi yıl içinde ödenmelerinden nasıl olsa kaçınılmayacak kalemlerde yaptıkları görülmektedir. Ayrıca, 1978 bütçe kanununda hükümete yıl içinde Meclise gitmeden bütçedeki çeşitli ödemeleri geniş

(3) Böye bir uygulamanın karaborsaya etkisi ayrı bir sorundur.

ölçüde, hatta bazı hallerde sınırsız artırabilme hakkını ve istedikleri kadar yeni kadro ihdas edebilme olanağını veren maddeler muhafaza edilmiştir. Öyle görülmektedir ki 264 milyar TL. lık 1978 bütçesinin uygulamada 364 milyar TL. sına çıkması pek uzak bir ihtimal (olasılık) değildir. Oysaki 1978 için 240 milyar TL. sının üstündeki bir bütçe zaten enflasyonisttir. Yeni getirilecek vergi tedbirlerinin bütçedeki muhtemel, önemli enflasyonist açığı ancak bir ölçüde kapatması beklenir. Çünkü vergi tedbirleri ne kadar geniş alınsa da 1978 için deki uygulanma ve etkinlik güçleri zorunlu olarak sınırlı kalacaktır.

2 — 1977 yılında Türkiye ekonomisi çok yüksek oranda bir parasal şişkinliğe maruz kalmıştı. Bu şişkinlik başka hiçbir enflasyonist katkı olmasa dahi 1978'e sarkacak ve fiatları yukarı doğru itecektir. Nitekim yılın ilk 2 ayında fiat yükselişleri devam etmiştir.

3 — Petkim mamullerine ve demire yapılan zamlar KİT'lerin 1978 için 80 milyar TL. sı civarında tahmin edilen işletme ve yatırım açıklarının ancak bir kısmını karşılayabilecektir.

Bu açığın bütünü ile ortadan kaldırılabilmesi KİT'ler sektöründe çok yaygın bir fiat ayarlaması yapılması; giderilerde kesin bir disiplin getirilmesi, personel azaltılması, bir kısım yatırımların ertelenmesi gibi temel tedbirleri gerektirir. Bu tedbirlerde henüz istikrar programına dahil edilmemiştir.

4 — % 30 devalüasyondan sonra kambiyo kuru düzeni enflasyonist olma-ya devam edecek gibi görünmektedir :

Petrol ve gübre fiatlarının devalüasyon öncesi düzeylerde tutulması devlete 18 milyar TL.sına yaklaşan bir zarar yükleyecektir. Vergi iade sisteminin yaklaşık 3 milyar TL. lık yükü buna ilâve edilmelidir. Ayrıca devletin DÇM, Kabul Kredili İthalât ve özel dış kredilere verilen kur garantilerinden 20 milyar TL. sına yaklaşan ölçüde bir açığı olması beklenir.

1976 yılında, özellikle 1977'de akreditif ve mal mukabili ithalâtın transfer edilmeyip Merkez Bankası hesaplarında biriken karşılıkları ekonomide önemli bir deflasyonist faktör (etmen) oluşturmuştur. Devalüasyondan sonra ihracat ve diğer döviz gelirlerinin artması ile bekleyen transferlerden yapılacak ödemeler ile Merkez Bankasında bekleyen paralar ekonomiyeye geri dönecektir. Bu paralardan mal mukabili ithalâtla bağlantılı olanlar karşılığında ekonomiyeye dışardan yeni bir mal da girmeyecektir. Kısaca, 1978'de bekleyen transferler düzeyinde olacak bir düşüş, emisyonu artırması yanında enflasyonist bir baskı da oluşturabilecektir. Buna mukabil bekleyen transferler için devalüasyon farklarının Merkez Bankasına ödenmesi, yukarıda bahsedilen genişletici baskıyı bir miktar hafifletecektir.

1978 yılında dışardan yeniden sağlanıp Merkez Bankasınca ekonomiyeye satılan dövizler ise deflasyonist bir faktör oluşturur. Devalüasyonla Gümrük gelirlerinde olacak yükselişin; devlet borçlarının kur farklarından doğan zararlarından ve devletin döviz tüketim kur farklarından arta kalan kısımları da aynı yönde bir etki yapar. Bu kısımda tartışılan bütün bu enflasyonist ve deflasyonist faktörlerin net oluşumu bir ölçüde enflasyonist yönde gelişecek gibi görülmektedir. Hiç olmazsa, devalüasyondan sonra kambiyo sisteminin devlete ek bir

kaynak yaratmayacağı kesin olarak söylenebilir. Oysaki devalüasyon devlete böyle net, önemli bir kaynak yaratacak oran ve biçimde yapılabilirdi.

5 — Ecevit hükümetinin istikrar programında işçi ücretlerinin dondurulması veya hiç olmazsa 1978 yılında toplu sözleşmelerle getirilecek zamların bir ölçüde verimlilik artışı ile bağlantılı tutulması yolunda herhangi bir kayıt ve tedbir yoktur. Hükümet bu son derece önemli konuyu tamamen bilmezlikten gelir görünmektedir. Oysaki, geçmişte Türkiye'de enflasyonist gelişmede toplu sözleşmelerden doğan maliyet artışlarının da bir baskısı olmuştur. Normal olarak her istikrar programı bir gelir politikası (incomes policy) ile tamamlanır ve desteklenir. Ecevit hükümetinin programında bu yön tamamiyle ihmal edilmiştir. Öyle görülmektedir ki işçi - işveren ilişkilerindeki gerginlik ve bu açıdan ekonomiye gelen baskı istikrar programından sonra da devam edecek ve programın ekonomide istikrar sağlama hedefine varışını ayrıca zorlaştıran bir unsur olacaktır.

S O N U Ç :

Ecevit hükümeti son haftalarda birbirini izleyerek aldığı tedbirlerle bir istikrar programı oluşturmuştur. Bu program, 1970 Ağustos devalüasyonundan bu yana ekonomide enflasyonu kontrol altına alma ve dış ödemelerdeki dar boğazı açma hedeflerine dönük bir ilk ciddi hareketi temsil etmektedir. Program ekonomik politikada savurganlıktan tutumluluğa, gelişigüzelikten bilimselliğe doğru bir yön değiştirmedir. Bu açılardan herkesce desteklenmeye, yardımcı olmaya değer. Fakat bütün iyi niyet ve iyi temenniler hükümet ile birlikte olmakla beraber, programın içeriğinde, günün ihtiyaçlarına tam cevap verebilecek bir güç ve peklik taşımadığı da saklanamaz. Bu program ancak dışardan masif bir yardım alınır ve alındığı süre ve ölçüde yürüyebilir. Pek muhtemelen de bu yardım gelecektir. IMF'in programı yumuşakta olsa, Türkiye gibi, batı için hayati önem taşıyan bir memleketle diyalogu devam ettirmek açısından, gerekeni ilerde safha safha yaparız düşüncesiyle, programı tasvip etmesi ve yeni borçlanmalara yeşil ışık yakması beklenir. Ekonomi her halde bir süre dış yardımla nefes alacak ve işlerlik kazanacaktır. Ancak programa yıl içinde yeni adım ve tedbirlerle peklik ve güç kazandırmak ihtiyacı da açıktır. Örnek olarak: Gübre ve özellikle petrol ürünleri üzerindeki açık finansmanı ilk fırsatta fiyatlar gerçek maliyetler düzeyine çıkarılarak ortadan kalkabilir. Döviz kuru, haftalık, aylık ufak ayarlamalarla yukarıya doğru itilebilir. Fazla değerlendirilmişlik derecesi hafifletilebilir. Hiç olmazsa kurun artan iç fiyatlar karşısında bu günkü etkinliğini - ki zaten yetersizdir - kaybetmesi önlenmelidir. Toplu sözleşmelerin maliyetler üzerindeki aşırı baskılarını sınırlandırabilmek için ortaya hükümetçe bazı genel prensipler, tavanlar konmaya çalışılabilir. KİT'ler sektöründe, Bütçede, tarımsal ürün destekleme politikalarında enflasyonist baskıları önleyecek bir tutum daha hassas olarak izlenmeye çalışılır.

Yazımızı şöyle bitirelim; Yapılan istikrar programı, Türkiye'ye masif dış yardımla hayati bir nefes alma süresi kazandıracaktır. Fakat bu süre içinde istikrar programı yeni tedbirlerle pekiştirilmez ise, ekonominin nihayet bir yıl sonra sırtında daha büyük bir dış borç yükü ile bugünküne benzer sıkıntılarla yeniden yüz yüze gelmesi çok olasıdır. Korkarız o zaman Hükümet bugün elinde olan altın fırsatı yeterince ciddi, pekişmiş ve bilimsel bir istikrar programı ile tam değerlendiremediği olmanın pişmanlığını duyacaktır.

BOYA SANAYİMİZİN YÜZ AKI

Merbolin, tesisleri kapasitesi, üretimi ve personeliyle boya sanayimizin en koklu ve en güçlü kuruluşlarından biridir. Bütünüyle Türk sermayesinin eseri olan modern Merbolin tesislerinde gerçekleştirilen ve yurt içi boya tüketiminin önemli bir kısmını karşılayan Merbolin üretimi, bütünüyle Türk işçisinin ve Türk mühendisinin üstün bilgi ve çabalarının sonucudur. Merbolin üretimi ile olduğu kadar teknik konulardaki hizmetleriyle de bir çok büyük sanayi kuruluşunun çalışmalarına destek olmaktadır. Merbolin, 1967'den bu yana Norveçe kadar uzanan bir ihracat zinciri ile yurt ekonomimizin boya sanayiindeki önemli döviz kaynaklarından biri haline gelmiştir. İhracat kalitesine ulaşan Merbolin boya çeşitleri için dışarıya hiçbir lisans hakkı ödenmemektedir. Merbolin, 1882 yılından beri halkımızın, sanayimizin ve ekonomimizin hizmetinde olmanın mutluluğu ve gururu içindedir.

merbolin

Boya ve Malzeme Mühürkebi Sanayi A.Ş. İstanbul

**Bir evi
özenli bir yuvaya dönüştüren,
seçkin konutların
değerini belgeleyen armatürler**

E.C.A.
markasını taşır.

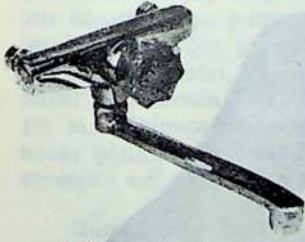
E.C.A.

Sihhi Tesisat Armatürleri

Genel Dağıtım

ELMOR

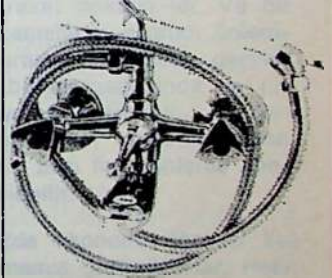
Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karaköy- İSTANBUL

E.C.A. Damixa
eviye bataryası

Uzun musluk

E.C.A. Banyo bataryası

Tek gövdeli
lavabo bataryası

Şadırvan volanlı
lavabo bataryası

Yatık borulu (dönerli)
eviye bataryası

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİSİT

Yeni faiz oranları ve kredi maliyetleri

Necdet DURAKBAŞA

Alınan Kararlar Uygun mudur?

1977 yılı sonunda Türkiye Ekonomisinin sağlıksız gelişmesi artık hiçbir günlük önlemlerle gizlenemez duruma gelmiş; pahalılık ve döviz yokuşu dayanılmaz noktalara varmıştı. Hangi hükümet başta olsa bir takım acı kararlar almak zorunlu idi. Seçimler de geride kaldığına göre...

Gerçekten, daha 1977 yılı bitmeden para miktarını dengede tutabilmek için 24.9.1977 tarih, 16064 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 7/13929 sayılı kararla Mevduat Munzam Karşılık oranları vadesiz ve vadeli mevduatta % 5 artırılarak % 25 ve % 30 dan sırası ile % 30 ve % 35 oranlarına yükseltildi.

Ardından 1.3.1978 de en acılı önlem, devalüasyon kararı geldi. Devalüasyon belki herşey değildi, ama herşeyin başlangıcı, hareket noktası idi. Ve bu zor kararın boşa gitmemesi için bir yandan döviz harcamalarını azaltıcı önlemler getirmek; öte yandan, tedavüldeki para tutarının artışını frenlemek gerekiyordu. Hükümetin, tütün destekleme fiyatı tesbitinde, bütçe tasarısında ve nihayet son alınan faiz kararlarında amaçladığı, enflasyonu önlemektir. Ne yazık ki, Hükümet bu konudaki kararlılığını akaryakıt fiyatlarının ayarlanmasına kadar götüremedi. Herhalde gerek bunu, gerekse eskimiş bazı fiyat önleme yöntemlerini sırf halk psikolojisi açısından ele aldığı düşünülebilir.

Günümüzde halâ birçok kimseler, hatta yurdumuzda ekonomi öğretisi ile uğraşanlar bile, maliyetin fiyat demek olmadığına inanmamış görünüyorlar. Herhalde fiyatları maliyetlerin değil, arz ve talebin belirlediğini artık öğrenmekliğimiz gerekiyor. Türkiye'de ise talep cephesinde Sayın Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun ve bu konuda araştırma yapan başka ekonomistlerin de kanıtladıkları gibi tedavüldeki para hemen yegâne etken oluyor.

Hükümetin, son faiz kararlarını da para talebini azaltıcı bir önlem olarak değerlendirmek lâzımdır ve bu açıdan uygun kararlardır. Yalnız getirdiği aşırı bürokrasi olmasa...

Kararların Kapsamı Nedir?

Faiz kararlarının ana amacı, faize bir fiyat olarak etkinlik kazandırmaktır

Böylece bir yandan para kredi talebi frenlenmiş; öte yandan tasarruf teşvik edilmiş olacaktır.

Gerçekten Mevduat Faizleri,

1.4.1978'e kadar	%	1.4.1978'den Sonra	%
Bankalar arası mevduata	Serbest	Bankalar arası mevduata	Serbest
Resmi Mevduata	1	Resmi Mevduata	Faiz verilmez
(Faiz bakımından Sosyal Sigortalar Kurumu ile Bağ kur mevduatı, tasarruf mevduatına uygulanan işleme tabi tutulur)		(Faiz bakımından Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ Kur ve TC Emekli Sandığı mevduatı tasarruf mevduatına uygulanan işleme tabi tutulur)	
Ticari mevduata	2	Ticari Mevduata	Faiz verilmez
(Faiz bakımından kooperatifler mevduatı tasarruf mevduatına uygulanan işleme tabi tutulur.)		(Faiz bakımından Kooperatifler mevduatı tasarruf mevduatına uygulanan işleme tabi tutulur.)	
Tasarruf mevduatına		Tasarruf mevduatına	
Vadesiz	3	Vadesiz	3
(Bu uygulamada üç aya kadar vadeli mevduat vadesiz addolunur)			
Üç aydan (üç ay dahil) bir yıla kadar vadeli	6	Üç aydan (üç ay dahil) bir yıla kadar vadeli	6
Bir yıldan (bir yıl dahil) iki yıla kadar vadeli	9	Altı aydan (altı ay dahil) bir yıla kadar vadeli	9
		Bir yıldan (bir yıl dahil) iki yıla kadar vadeli	12
İki yıldan (iki yıl dahil) fazla vadeli	Banka ile mudi arasında tesbit edilecek oran	İki yıldan (iki yıl dahil) üç yıla kadar vadeli	16
(Bu nevi mevduat ancak beş yıldan fazla vadeli ikrazlar için kullanılabilir.)		Üç yıldan (üç yıl dahil) dört yıla kadar vadeli	20
Vadeli mevduat hesaplarına, süreleri sona ermeden, vade uzatılması yoluyla açılış tarihinden itibaren daha yüksek faiz oranları uygulanamaz.		Dört yıldan (dört yıl dahil) fazla vadeli	Banka ile mudi arasında tesbit edilecek oran

Şeklinde yükseltilmiştir.

Ayrıca, «Yurt dışında çalışan Türk işçileri tarafından havale yolu ile gönderilen veya efektif olarak bozdurulan dövizlerin kesin satışı suretiyle açılacak 1 yıldan (1 yıl dahil) 3 yıla kadar vadeli tasarruf mevduatına yukarıda belirtilen oranların 4 puan artırılarak, 3 yıldan (3 yıl dahil) daha fazla vadeli tasarruf mevduatına ise 5 puan artırılarak uygulanacağı» bu faiz farklarının Faiz Farkları ladesi Fonu'ndan karşılanacağı, bu hakkın hesaplar kapatılmadığı; ya da yenilendikleri sürece devam edeceği belirtilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği 21.3.1978 tarihinde vadeli mevduatın yeni kararın yürürlüğe girmesinden ve vadesinden önce çekilmesi halinde, eski faiz oranları içerisinde, azami kaldığı süreye göre faiz verilebileceğini karara bağlamıştır.

Yine, Bankalar Birliğince, 4 yıldan fazla süreli mevduat için azami % 22, 5 yıldan fazla süreli kredi için ise azami % 26 faiz uygulanabileceği kararlaştırılmıştır.

Kredi Faizlerindeki Değişiklikler

Kredi faizlerindeki değişiklikler ise şöyledir:

1 — Kısa vadeli kredilere uygulanan faiz oranı % 11,5 dan % 16 ya,

2 — Orta ve uzun vadeli kredilere uygulanan faiz oranı % 14 den % 16 ya yükseltilmiştir.

Yeni kararda, T.C. Merkez Bankasınca öncelik verilen kısa vadeli kredilerin ticaret ve ithalât dışındaki tüm kredileri (ihracat, sanayi, enerji, ulaştırma, bayındırlık, turizm, maden, tarım alanlarına açılan krediler, yurt dışındaki işçilere DÇM hesapları karşılığında açılan krediler v.b. gibi) kapsadığı T.C. Merkez Bankasının faiz oranlarına ilişkin 25.2.1978 tarihli Tebliğinde açıklanmıştır.

Bu genel oranlar dışında aşağıda belirtilen kredi ne'ileri uygulanabilecek yıllık azami faiz oranları karşılarında gösterilmiştir :

1.4.1978 tarihinden önce	%	1.4.1978 tarihinden sonra
— T.C. Ziraat Bankasınca kullanılan kısa, orta ve uzun vadeli tarım kredilerinde (Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri kredileri dahil)	10,50	Bir değişiklik yoktur.
— 5389 sayılı kanun gereğince TC Ziraat Bankasının tahvil hasılatlarından yaptığı ikrazat	3	Bir değişiklik yoktur.
— Türkiye Halk Bankasınca küçük sanayici, sanatkâr, esnaf ve esnaf teşekküllerine açılacak kısa, orta ve uzun vadeli mesleki kredilerde	10,50	Bir değişiklik yoktur.

1.4.1978 den önce

1.4.1978 den sonra

— İhracat finansmanlarında,
Genel Olarak:

Kat'i satırlı ihraç em-
tiası finansmanında 10.50 14

Belgeli İhracat hazırlık
ve imalat safhasındaki
kredilerde 10.50 14

TC Merkez Bankası kay
naklarından karlılanan
İhracat finansmanların-
da 9,00 14

TC Merkez Bankası
kaynağından karlıla-
nan orta vadeli kredi-
lerde 12.50

Şimdilik bir değışiklik yoktur.

Beş yıldan (beş yıl ha-
riç) fazla vadeli İkras-
lar.

Banka ile
müstak -
riz arasın
da tesbit
edilecek
oran.

Kalkınma ve Yatırım Bankaların-
ca Yurt içinde tahvil İhracı su-
retiyle sağlanacak asgari beş
yıl vadeli kaynaklar da bu fıkrâ
hükümüne tabidir.

(Bu nev'i İkrasların toplâ-
mı, ilgili banka nezdindeki
faiz oranı serbestçe tayin
edilen tasarruf mevduatı
miktarını aşamaz. Bu İkras-
lar Yıllık Programların
Genel Teşvik Tablosunda
yer alan sektörlerin finans-
manı için yapılacaktır.)

Bu nev'i İkraslar toplamı ilgili
banka nezdindeki faiz oranı
serbestçe tayin edilen tasarruf
mevduatı miktarını aşamaz.

Şimdi kredi faizleri artırılırken sektör, yöre ve ortaklık nev'i açısından se-
lektif bir uygulamaya gidilmek üzere, müstakrize ve Bankaya faiz İadesi öngö-
rölmüş; bu faiz İadelerini sağlayabilmek için de kredi faizlerinden bir bölümünün
T.C. Merkez Bankasında açılan "Faiz Farkı İadesi Fonu'na aktarılması yoluna
gidilmiştir. Gerçekten;

- Orta ve uzun vadeli kredilerde tahakkuk edecek faizin 1/16 i,
- T.C. Merkez Bankası tarafından öncelik verilen kısa vadeli kredilerde tahak-
kuk edecek faizin 2/14 si,
- Bunların dışında kalan kredilerde ise tahakkuk edecek faizin 4/16 ü,

"Faiz Farkı İadesi" fonuna aktarılmakta ve Fondan, aşağıda belirtilen oran-
larda müstakrize ve Bankaya faiz İadesi yapılmaktadır.

Kredinin Nev'i**Müstakrizne
%****Bankaya
%**

I — Yıllık Programların Genel Teşvik Tablosuna yer alan yatırım konularında:

A— Yıllık programlarda tarifi verilen halka açık anonim şirket ve kooperatiflerce kullanılan orta ve uzun vadeli yatırım ve bu yatırımlarla ilgili işletme kredilerinde.

5

1

B— Yurt dışında çalışan işçilerin Türkiye'de yapacakları yatırımlarla ilgili kotadan döviz tahsisi alan gerçek kişiler ve anonim şirketler ve kooperatiflerce kullanılan orta ve uzun vadeli kredilerde

5

1

C— a) Genel Teşvik Tablosunda gümrük muafiyeti veya gümrük taksitlendilmesi ile teşviki öngörülen ve yıllık üretiminin enaz yüzde 50 sinin 5 yıl müddetle ihracı mümkün olan ve taahhüt edilen ihracata yönelik yatırım kredilerinde.

5

1

b) Kimya, demir çelik, demir dışı metaller, Makina İmalât, Tarım alet ve makinaları madeni eşya, elektrik makinaları ve elektronik sektörlerinde yer alan ve Genel Teşvik Tablosunda faiz farkı iadesinden yararlandırılacağı belirtilen yatırım kredilerinde.

5

1

D— Orta ve uzun vadeli tarım kredilerinde ve Türkiye Halk Bankası'nca küçük sanayici ve sanatkârlara açılacak orta ve uzun vadeli mesleki kredilerde

—

3,0

II — Kısa Vadeli kredilerde

a— Sanayi mamul ihracına yönelik ihracat kredilerinde (29.4.1977 tarih 15923 sayılı tebliğ kapsamına giren krediler)

6

1

b— İhracat kredilerinde

4

—

c— Kısa vadeli tarım kredileri ile Türkiye Halk Bankası'na küçük sanayici ve sanatkârlara açılan kısa vadeli mesleki kredilerde

—

1,5

Faiz Farkı İadeleri

Yeni faiz farkı iadesi kararı ile eskisi arasında oranlara getirilen değişikliklerden başka belli başlı farklar şunlardır:

1 — Yeni kararlar, T.C. Merkez Bankası nezdinde bütçeden beslenen Selektif Kredi Fonuna ilâve olarak, artırılan faiz oranlarından kesintilerle beslenen «Faiz Farkı İadesi Fonu» hesabı açılmıştır. Faiz Farkı İadesi Fonu yeterli olmadığı

ği takdirde Selektif Kredi Fonu hesabı çalıştırılacaktır. Böylece, faiz farkı iade-leri daha sağlıklı bir kaynağa dayatılmış; bütçe üzerindeki baskısı da önlenmek istenmiştir.

2 — Eski kararda yalnız müstakrizde faiz farkı ödemesi yapılabilir iken yeni kararla Bankaya da faiz farkı ödemesi getirilmiştir.

3 — Yeni kararda, Selektiviteye (ayrıcılık uygulamaya) halka açık anonim şirketler, kooperatifler, işçi girişimleri de dahil edilmiştir.

4 — Eski kararda Yurt dışından sağlanan «Özel Dış Krediler» faiz farkı iadesinden yararlanamaz iken, bu kez, bu kurala bir istisna getirilerek «...uluslararası anlaşmalar uyarınca temin olunan ve ilgili bankalara cari faiz oranından kullanılmak üzere bırakılan kaynaklardan karşılanan krediler ile gerice yörelerde kullanılan krediler» bu kaydın dışında tutulmuştur.

Böylece, bir kısım proje kredilerinin devalüasyondan görebilecekleri zarar kısmen giderilmek istenmiştir.

5 — T.C. Merkez Bankasına liste'ye ilâve yapmak ve bu ilâvelerin faiz farkı oranlarını saptamak yetkisi verilmiştir.

6 — Uygulama Firmalarca T.C. Merkez Bankasından belge alınmasına bağlı tutulmuştur.

Mevduat Munzam Karşılıklarında Yapılan Değişiklikler

Öteyandan, mevduat munzam karşılıklarında da bazı artırımlar yapılmıştır. Gerçekten, eskiden «Kalkınma Plânları Yıllık Programlarında veya Teşvik Kanunlarında belirtilecek sektörlerle kullanılacak olan orta ve uzun vadeli yatırım ve tevsi kredileri»ne tahsis olunacak mevduat munzam karşılığa tabi değil iken bu kez % 5 munzam karşılığa tabi tutulmuştur.

Kaldı ki, yabancı bankaların 2 yıl ve daha uzun süreli 5 milyon \$ üzerinde açtıracakları D.Ç.M. hesapları da eskiden munzam karşılığa tabi değil iken bu kez 16.2.1978 tarih, 16202 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Maliye Bakanlığının Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 17 sayılı Karara ilişkin Seri I, 6/1 sayılı tebliği ile 1.3.1978 den başlayarak normal munzam karşılık oranlarına tabi tutulmuştur.

Bu değişiklikler, Bankalar için 100 milyonları içeren daralmaları ifade etmektedir.

Mevduat munzam karşılıkları oranlarında ise %0,5 bir artırma yapılarak vadesiz ve 1 yıla kadar vadeli mevduat karşılıkları faiz oranı % 5'e, 1 yıldan fazla (1 yıl dahil) vadeli mevduat karşılığı faiz oranı % 8'e yükseltilmiştir.

Cezai faiz oranları ise % 4 gibi önemli bir oranda artırılarak vadesiz ve 1 yıla kadar vadeli mevduat karşılıklarında % 11,5'a, 1 yıldan (1 yıl dahil) fazla vadeli mevduat karşılıklarında % 8,5'a yükseltilmiştir.

Devlet tahvillerine yatırılan mevduat vadeli ya da vadesiz olsun daha önce sadece % 10 munzam karşılığa tabi iken, bu kez ilgili mevduat karşılık oranların-

dan % 10 indirim yapılmak suretiyle vadesiz mevduatta % 25, vadeli mevduatta % 20 oranlarına tabi tutulmuştur.

Ayrıca, tercihli munzam karşılık oranından yararlanan devlet tahvilleri daha önce dispo­nibilite hesabında likit değer olarak dikkate alınırken, bu kez aşağıda ayrıca değinileceği üzere, bu hesaba dahil edilemeyecektir.

Disponibilite Hesabında Yapılan Değişiklikler

Burada getirilen en önemli değişiklik (Yurt için bankalararası mevduat hariç) mevduat toplamına göre bankalar arasında dispo­nibilite oranı bakımından bir ayrılık yapılmış olmasıdır. Buna göre (Yurt içi bankalar arası mevduat hariç) mevduat toplamı 2 milyar TL. ya kadar olan bankalarda bu oran % 10 olarak korunmuş; mevduat toplamı 2-5 milyar TL. olan bankalarda % 12, mevduat toplamı 5 milyar TL. dan fazla olan bankalarda % 15 olarak saptanmıştır.

Ancak, bu oranların gerçekleştirilmesi Aralık/1978 ayına kadar uzayabilecektir. Öte yandan, vadeli mevduat daha önce dispo­nibilite hesabında taahhüt olarak hesaba dahil edilmez iken bu kez hesaba sokulmaktadır. Bu önlem de Bankaların fon kullanımını kısıtlayıcı bir etken olacaktır.

Ayrıca, daha önce de değinildiği gibi, tercihli munzam karşılık oranından yararlanan devlet tahvilleri dispo­nibilite hesabında likit değer olarak dikkate alınırken, bu kez, bu kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren «Bankalar Mevduat kaynağında meydana gelecek artışların % 10'u oranında Maliye Bakanlığınca çıkarılacak özel devlet iç istikraz tahvilî aldıkları taktirde, tesis edecekleri munzam karşılık oranları, sırası ile % 25 ve % 20 dir. Ancak, munzam karşılık tesis etme yükümlülüğü, yukarıda belirtilen % 10 oranı gerçekleştirilmediği nispette artar. **Bu Tahviller umumi dispo­nibilite oranının hesaplanmasında nazara alınmazlar**» hükmü ile artık dispo­nibilite hesabında likit değer olarak değerlendirilemeyecektir.

Alınan Kararların Bankalara Etkisi Ne Olacaktır?

1) Mevduata uygulanacak Faiz Oranları Açısından:

Faiz oranlarına ilişkin olarak alınan kararlar bu alanda Bankalararası rekabeti hızlandıracak niteliktedir. Gerçekten, fon maliyetlerine göre, şayet kredi gelirleri şöyle ya da böyle zorlamalarla artırılmaz ise, mevduata verilebilecek faizler en yüksek düzeylerine yükseltilmiş görünmektedir. Gerçekte sorun bu yüksek mevduat faizlerine Bankaların ne ölçüde katlanabilecekleridir.

Gerçi, ticarî ve resmî mevduatın faiz dışı tutulması, Bankaların bu konudaki katlanma güçlerini artırıcı olumlu bir unsurdur. Fakat, yine de, Bankalarımız ilk kez, mevduat faizinin bir çeşit serbest bırakılması ile karşı karşıya kalmışlardır, denilebilir.

Konuyu bir örnekle açıklamaya çalışalım :

100 TL. lik 1 yıl dahil 2 yıla kadar vadeli mevduat kabul ettiğimizi düşünelim. Bu mevduata % 12 faiz ödeyeceğiz. Bu mevduat için % 35 munzam karşılık ayıracağız, % 10 dispo­nibilite tutacağız.

Munzam karşılık için T.C. Merkez Bankasından, $35X\%8=2,80$ TL. faiz geliri sağlayacağız. Böylece, gerçekte 100 TL. mevduatın bize doğrudan maliyeti 10.20 TL. ya gelecektir. Bu tutara personel, büro, makine, kırtasiye, reklâm v.b. giderler dahil değildir.

Buradan çıkan sonuç şu olmaktadır. Bankalar doğrudan maliyetler itibarı ile bile mevduata % 12'nin üzerinde faiz verirlerken çok dikkatli olmak zorundadırlar. Her banka belki kendi mevduat bileşimine göre şöyle ya da böyle bir politika izleme kararı alacaktır. Fakat görülen o ki, belki (paçal) karma olarak sonuç Bankaların gelirlerini ürküten ölçüde etkilemese de, işlem itibarıyla bankaların 1 yıldan fazla vadeli tasarruf mevduatını özendirme eğiliminde olmamaları beklenir.

2) Yatırım (Plasman) Gücü Bakımından

Alınan kararlar, tedavüldeki paralar artışını milli gelir artışı ile sınırlamak amacına dönük olduğundan Bankaların plase edilebilir kaynaklarındaki gelişme hızında bir düşme beklenebilir. Ancak, kredi talebi artırılan faiz oranları ile frenlenmiş olacağından sonunda bir dengeleme oluşacaktır.

Buna rağmen, uç işletmeler bakımından içinde bulunduğumuz yıl çok ciddi sorunlar taşıyabilir. Bankalarca kredileme politikasında herhalde bu husus gözönünde tutulacaktır.

3) Krediden Sağlanacak Verim Bakımından

Şimdi, bir de bu mevduatın yatırım cephesine bakalım.

Bu mevduatı örneğin kısa vadeli senetler karşılığı kredide kullansak ve müşterinin bizde bu kredi dolayısıyla ortalama %20 oranında mevduat tuttuğunu varsaysak, yani bu % 20 mevduatı da aynı şekilde değerlendirebildiğimizi düşüsek, % 9.48 TL lık bir verim elde edebiliyoruz. Bu ise, mevduat maliyeti % 10,20 nin 0,72 TL. altındadır ve mevduat sağlamaya ilişkin dolaylı maliyetler (personel, büro, makine, kırtasiye, reklâm v.b. giderleri gibi) bu hesaba dahil edilmemiştir.

Yaptığımız hesaba göre, doğrudan maliyetlerle ancak teşvikli orta vadeli kredide başabaş noktasına ulaşılabilir.

Gerçekten,

a) Şimdi, % 12 faizli (1-2 yıl vadeli) mevduatın kısa vadeli krediye (senetler karşılığı kredi) tahsisi halinde (ortalama % 20 oranında mevduat bulunduracağını varsayarak) ne gelir sağlayacağımız hesaplayalım.

Ana Gelirler:

— % 16 Kredi Faizi
— % 4 Fon'a iade

— % 12 Faiz
+ % 2 Senetler karşılığı kredi komisyonu

— % 14 Gelir toplamı

100 TL. lık mevduattan % 30 mevduat munzam karşılığı ve % 10 dispo-
nibilite ayrıldıktan sonra ancak 60 TL. lık bir yatırım (kredi kullanımı) yapılabilece-
ğine göre, 14 TL. dan bu tutara düşen pay $60 \times 14 = 8.40$ TL tutar. Yan gelirler
olarak kredinin ortalama % 20 si oranında vadesiz mevduat tutulduğunu ve bu-
nun yine senetler karşılığı kredide kullanıldığını varsayarsak, bu $60 \times \%20 = 12$
TL. eder. 12 TL, vadesiz mevduattan % 35 munzam karşılık + % 10 disponibilitate
ayrıldıktan sonra sadece % 55 i kullanılabilir demektir ki bu da $12 \times \%55 =$
6.60 TL. eder.

Bu tutarın senetler karşılığı krediyeye tahsisi halinde $6,60 \times \%14 = 0,924$ TL.
gelir sağlanacak, ayrıca, 12 TL. nin %35'i oranında ayrılan munzam karşılık
için de %5 faiz alınacaktır. Demek oluyor ki,

$$12 \times \%35 = 4,20 \text{ TL.}$$

$4,20 \times \%5 = 0,210$ TL., 12 TL. dan munzam karşılık olarak ayrılacak
4,20 TL. nin faiz geliri bulunur. : Bu tutardan %25 Gider vergisi 0,05 düşülürse
6,60 TL. mevduat munzam karşılığından sağlanacak net gelir 0,160 TL. ortaya
çıkır. Bu rakama 0,924 TL. eklenirse, toplam 1,08 TL. yan gelir rakamı elde edilir.

Yan gelirler toplamı 1,08 TL. ana gelir payı 8,40 TL. ya eklenirse 9,48 TL.
bir gelire ulaşır ki, bu tutar, önce de belirttiğimiz gibi 100 TL. lık mevduatın
doğrudan maliyeti 10,20 TL.'nin 1,72 TL. daha altındadır. Yani, Banka bu çeşit
bir plasmandan dolayı maliyetler hariç 0,72 TL zarar edecektir.

b) % 12 faizli (1-2 yıl vadeli) mevduatı teşvikli orta vadeli krediyeye yatırır-
sak hesap şöyle olacaktır:

Ana Gelirler:

- % 16 Faiz
- % 1 Fona iade

- % 15 Net faiz

Yan Gelirler

Kredi olarak verilen 60 TL. nin % 25'i nispetinde alınacak munzam karşı-
lık tutarı 15 TL. (Teşvikli Orta Vadeli Krediyeye ayrılan kaynak % 5 munzam karşı-
lığa tabi olmakta; Gerice Yörelerde ise munzam karşılığa tabi olmamaktadır.)

Munzam karşılık hesabından geri alınan 15 TL. nin senetler karşılığı krediyeye
tahsisi halinde sağlanacak gelir: $15 \times \%14 = 2,10$ TL (%14 kısa vadeli kre-
dide fona iadeden sonra net faiz %12 + senetler karşılığı kredi komisyonu
% 2'yi ifade etmektedir.)

15 TL. munzam karşılığın geri alınması dolayısıyla faiz kaybı $15 \times 8 = 1,20$ TL.
1.20 TL. nin % 25 gider vergisi 0,30 TL. düşünülürse — 0.30 TL.

0,90 TL.

net gelir kaybı olur.

Bu tutarı 2,10 TL. dan düşersek, geri alınan 15 TL. munzam karşılığın net
gelirini bulmuş oluruz ki bu da 1,20 TL. dir.

Böylece, 100 TL. lik mevduatın orta vadeli teşvikli yatırıma dönüştürülmesi halinde sağlanabilecek net verim,

Ana gelirler 9,— TL.
Yan Gelirler 1,20 TL.

Toplam 10,20 TL.
rakamına ulaşmış oluruz.

Bu rakamı, 100 TL. lik mevduatın Bankaya doğrudan maliyeti 10,20 TL. ile karşılaştırır isek ancak, başabaş bir gelir sağlanmış olduğu anlaşılır. Şüphesiz orta vadeli kredinin senetler karşılığı kredi şeklinde verilmesi ya da Gerice Yöre için, ya da Tarım Sektörü için verilmesi hallerinde kredi randımanlı hale dönüşebilecektir.

Görüldüğü gibi, Bankaların kredi kararı alırken, her vak'a için hayli karmaşık hesaplar yapmaları zorunlu olmaktadır.

Alınan Kararların Kredi Müşterilerine Etkisi

1) Faiz Oranları Açısından:

Kredi maliyetleri teşvik edilen bölümler dışında, özellikle ticaret ve ithalat sektöründe önemli ölçüde artırılmaktadır. Gerçekten, kredilerin nev'ine göre müşterilere maliyetleri,

Kredinin Türü	Azami Faiz Oranı	25 % Gider Komisyon	% 25 Gider Vergisi	Maliyet Toplamı	Faiz Farkı İadesi	Kredinin Net Maliyeti
Teşvikli Orta ve Uzun Vadeli Krediler İçin	% 16*	—	% 4	% 20	% 5	% 15
T.C.M.B. Tarafından Öncelik Verilen Kısa Vad. Kr. İçin	% 14	Değişgen	—	Değişgen	**	Değişgen
Diğer Krediler için ***	% 16	% 2	% 4,50	% 22,50	—	% 22,50

olacaktır.

Not :

Müşteriye kredinin maliyeti hesaplamalarında;

1) Fona yapılan tahsilâtın da Gider Vergisine tâbi olduğu varsayılmıştır. Aslında bu konu çok tartışmalıdır. Ve genel kanı Banka hesaplarına gelir yazılmayan bir paranın Gider Vergisine konu olamayacağı yolundadır. Burada Banka sadece bir aracı durumundadır.

2) Müşterinin mevduat bulundurma gibi bir yükümü düşünülmemiştir.

(*) 1.4.1978 tarihinden önce teşvikli orta vadeli kredilerin azami faiz haddi % 14. faiz farkı iadesi ise % 6 idi.

(**) Kredi nev'ine göre faiz iadesinden yararlanacak, ya da yararlanamayacaktır.

(***) Örnek olarak senetler karşılığı kredi alınmıştır. Kredi nev'ine göre uygulanacak komisyonlar değişecektir.

2) Kredi Olanakları Açısından :

Bankaların plasman (yatırım) olanakları azalacağına göre, bu alanda bir daralma olması beklenir.

Sonuç:

1 — Para - Kredi alanında alınan son kararlar bir yandan tedavüldeki paralar artışını, özellikle ticaret ve ithalata dönük kredi talebini sınırlayarak enflasyonu önlemek, öteyandan, selektif kredi uygulamasını tüm ayrıntıları ile belirleyip bu çeşit kredileri özendirmek amacını gütmektedir.

Kararlar bürokratik açıdan çok iyi hazırlanmıştır.

Ancak, başarısı, uygulama ile kendini belli edecektir.

2 — Faiz denebilir ki, ilk kez gerçek bir rekâbet fiyatı olarak Türk Bankacılığının karşısına çıkmaktadır.

Bankacılık sistemimizin bu duruma uyumunu zaman gösterecektir.

Bekleyelim ve görelim.

sevgi bağı

Umudunuzu,
geleceğinizin şartlarını paylaştığınız,
güvenerek iş yaptığınız,
başarılarınızı değerlendirdiğiniz
TÜRKİYE HALK BANKASI,
iyi niyet, anlayış
ve güven duygularıyla
sizlere sevgi bağlarını sunuyor.

TÜRKİYE HALK BANKASI
halkın bankasıdır

GÜCÜNÜ GÜVENİNİZDEN ALAN

ŞEKER SİGORTA A.Ş.

- ★ **PRİM ÜRETİMİNDE YARIM MİLYAR T. LİRASINA YAKLAŞAN İLK SİGORTA SİRKETİ**
- ★ **SERMAYE, ÇEŞİTLİ KARSILIK VE TEKNİK İHTİYATLARI 220 MİLYONU AŞAN GÜÇLÜ KURULUŞ**
- ★ **BÜTÜN TÜRKİYE VE KIBRIS'TA EMRİNİZDEDİR.**

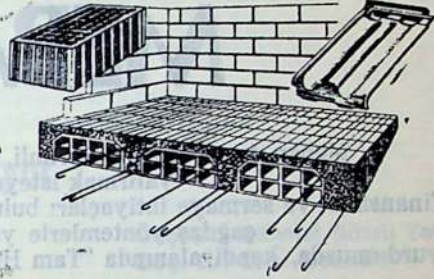
★ 1977 prim üretimi TL. 483.352.673.— dir.

Meclisi Mebusan Cad. 325 Şeker Sigorta Hanı

İSTANBUL — 44 74 25 (5 hat)

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI,

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürler Fuarı Bay Sokak Talas Isı Mare kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel:307142-364394

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Mısırca Mahallesi Cad. Aman Saldıran-İstanbul
Tel: 635690-495862

Herhangiye YAPTI ENDÜSTRİ MERKEZİNDE bulunan standımızda görümlerini rica ederiz

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI

**MODERN ŞEHİRCİLİK
MODERN MİMARİ
MODERN KONUT VE
HER TÜRÜ
BANKACILIK
HİZMETLERİ**

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıı, ticarî kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı sağlayan çözümleri öneriler sunmak.
- Ellinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve gerçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemimizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınıı ve ticarî kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

İstiklâl Cad. Odakule İş Merkezi, Kat: 17
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 44 28 36 - 45 17 65

Nerededir? Nereye Gidiyor ?

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş
Doç. Dr. Ünal Bozkurt

Bu sayıda, bir süreden beri düşün-
düğümüz değişikliği gerçekleştirerek
Banka ve Ekonomik Yorumlar indeksini
geliştirdik. Kullanmakta olduğumuz in-
deksi iki yönden yetersiz buluyor ve bu
nedenle söz konusu indekste bazı deği-
şiklikler yapmayı arzu ediyorduk. Bu in-
deksin yetersiz olmasının nedenlerinden
biri, indeksin, tabloda yer alan bütün his-
se senetlerinin piyasada alınıp satılan
miktarlarını dikkate almadan, hepsine
eşit ağırlık (tartı) vermesidir. Bu duru-
mun ortadan kaldırılması için hisse se-
netlerine bazı ağırlıkların verilmesini uy-
gun gördük. Bu konuda ideal olanı, ağırlık
olarak hisse senetlerinin piyasada iş-
lem gören miktarlarını almak olacaktır.

Ancak, ülkemizde hisse senetlerinin bor-
sada işlem görme zorunu bulunmadığı
ve büyük ölçüde bankerler tarafından
gerçekleştirilen bu işlemlere ait bilgi el-
de etmek mümkün olmadığı, ayrıca his-
se senetlerinin ne kadarlık bir kısmının
belirli ellerde tutularak piyasa işlemlerinden uzak bulunduğu bilinmediği için
başka bir ağırlık ölçüsü aranmıştır. Bu

durumda kullanılacak ağırlık olarak,
işletmelerin sermayeleri en uygun bir öl-
çü olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne
kadar bu ağırlık, işletmelerin mevcut
hisse senetlerinin tamamının işleme gir-
diği varsayımından hareket ettiği gere-
kesiyle tam gerçekçi değilse de, bütün
hisse senetlerinin ağırlık olarak işleme
tabi tutulması durumundan daha sağlıklı
sonuç verebilecektir. İkinci olarak, bu in-
dekte piyasada hiç işlem görmeyen
hisse senetleri de yer alırken, işlem gö-
ren ve önemleri artan bazı hisse senet-
leri yer almamaktadır. Türk sermaye pi-
yasasında hisse senetleri fiyatlarındaki
gelişmeyi gösterecek bir indeksin bu
durumu da göz önünde bulundurması
gerekeceği düşüncesinden hareketle pi-
yasada işlem görmeyen hisse senetleri-
nin indeksten çıkarılması ve işlem gören,
fakat indekste yer almayan bazı hisse se-
netlerinin indekse dahil edilmesi uygun
olacaktır. Bu nedenle Ereğli Demir Çelik,
İstanbul Porselen, Karadeniz Bakır, Sınai
Kalkınma Bankası ve Vatan Konserve
hisse senetleri yeni indeksin dışında tu-

sermaye piyasasında bilirkişi

mentas

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğimiz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yönleltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'i bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkişi,,"

mentas
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim · İSTANBUL

Telefon: 45 55 29 · 49 99 27 · 45 66 14 · 44 85 57 · 49 34 38

bulmuş ve bunların yerine piyasada ö-
nemleri artan Batı Anadolu Çimento, Çe-
lik Halat, Ege Gübre, Otosan ve Sarkuy-
san hisse senetleri indeks kapsamına al-
lmıştır.

Ocak 1978 ayına ait hisse senetleri
tartılı piyasa fiyatı 2519.9 TL olarak he-
saplanmış ve bu fiyat 100 kabul edile-
rek yeni indeks geliştirilmiştir. Şubat a-
yında tartılı fiyat seviyesi 2641.8 TL'ya
ve indeks 104.84'e, Mart ayında ise tar-
tılı fiyat seviyesi 2955.3 TL'ya ve indeks
ise 117.28'e yükselmiştir.

Aylar	Banka ve Ekonomik Yorumlar indeksi (Ocak 1978 = 100)
Ocak	100.00
Şubat	104.84
Mart	117.28

Mart ayında sermaye piyasası yo-
ğun bir dönem geçirmiştir. İşletmelerin
1977 yılını yüksek kârlarla kapatmaları,
dividant oranların yüksek olacağı ve bir
çok işletmenin sermaye artırımına gide-
ceği yolundaki bekleyişlerin artması ile
hisse senetleri fiyatları büyük bir artış
göstererek rekor düzeylere ulaşmıştır.
Ocak 1978 ayı hisse senetleri tartılı pi-
yasa fiyatı 100 olan yeni indeks Mart
ayında 117.28'e yükselmiştir (*)

Çok sayıda işletme 1977 yılını geç-
miş yıllara oranla daha kârlı kapatmış-
lar ve piyasada bu yüksek kârlardan
geçmiş dönemlere oranla oldukça yük-
sek miktarlarda dividant dağıtma yolu-
na gidecekleri kanısı uyanmıştır. Ayrıca
daha önceki sayılarımızda da belirttiği-
miz gibi tasarruf sahibi açısından —
mevcut koşullarda çıkarılan — tahville-
rin çekiciliği kalmadığından tahvil ihraç-
ları büyük ölçüde azalmıştır. Bunun ya-

nında banka kredilerinin de yeniden
düzenlenerek daraltılması, işletmeleri fon
ararına yonunen sermaye artırımına gıt
meğe itmştir. İşletmeleri sermaye artırı-
mına ien nedenler arasında kapasite
artırımına gidilmek istenmesi ve enflaş-
yonun fon intiyacını artırması da gemek
tedir. Bu faktörlerin etkisiyle Mart ayın-
da hemen hemen indeksteki bütün his-
se senetlerinin fiyatları yükselme göster-
miştir.

Fiyat artışları bazı hisselerde çok
büyük oranlarda gerçekleşmiştir. Örne-
ğin, İş Bankası hissesi 7500 TL lık artış-
la 16.500 TL'dan 24000 TL'ya, T. Şişe
Cam hissesi 2300 TL artışla 2700 TL
dan 5000 TL ya, İzocam 2000 TL artışla
8500 TL dan 10.500 TL ya, Sifaş 850
TL artışla 3350 TL dan 4200 TL ya, Bur-
sa Çimento 975 TL artışla 1925 TL dan
2900 TL ya, T. Demir Döküm 750 TL ar-
tışla 2750 TL'dan 3500 TL ya yükselmiş-
tir. Diğer hisse senetlerinde fiyat artışla-
rı daha düşük düzeylerde olmuştur.

Sermaye artırımına gitmeği plânla-
yan işletmelerden bir kısmı sermaye ar-
tırma kararını Mart ayındaki olağan ge-
nel kurul toplantılarında gündeme geti-
rirken, bir kısmı bu konuyu Mart ayın-
dan sonra yapmayı düşündükleri bir o-
lağanüstü genel kurul toplantısında ka-
rara bağlamayı uygun görmektedir.

Sermaye artırımını olağan genel ku-
rullarında görüşecek olan işletmeler ve
plânladıkları sermaye artırımını şöyledir :

İşletme	Eski	Yeni
	Sermaye	Sermaye
	(Milyon TL)	(Milyon TL)
Otosan	90	270
Rabak	210	280
T.Demir Döküm	102	153
Şişe Cam	100	200

(*) Eski indekse göre Mart ayı indeksi 196.40 olmuştur.

Sıra No.	KURULUŞUN ADI	KAYITLI SERMAYE,000 TL	TAKVİM YILI KARI (000) TL			DAĞITILAN KAR PAYI (%)			PIYASA FİYATI (TL)		
			1974	1975	1976	1974	1975	1976	MART 1977	ŞUBAT 1978	15 MART 1978
1	AKÇİMENTO	125.000	37.742	24.300	47.300	70,00	70,00	20,00	2.000	2.000	2.150
2	ALTAŞ	30.000	5.766	8.215	13.400	-	15,00	15,00	1.600	1.800	1.600
3	ANADOLU CAM	350.000	65.250 ¹⁴	198.000 ¹¹	17.000	-	-	-	1.900	1.600	1.900
4	AROMA	45.000	8.051	10.710	617	16,00	16,00	-	1.150	1.400	1.500
5	ASLAN ve EKİHİSAR	207.000	9.900	5.417	2.500	15,60	-	-	750	600	500
6	BAGFAŞ	200.000	26.505	17.195	63.000	35,00	40,00	40,00	3.700	3.000	3.000
7	BAŞTAŞ	108.000	27.300	10.500	1.600	13,50	15,00	-	2.500	2.000	2.000
8	BATI ANADOLU ÇİM.	75.000	-	-	-	13,75	12,50	15,00	1.100	1.100	1.500
9	BURSA ÇİMENTO	63.000	-	-	21.309	20,00	-	30,00	1.750	1.925	2.000
10	ÇELİK MALAT	51.000	-	-	-	7,50	25,00	30,00	2.700	4.200	4.300
11	ÇİMSA	160.000	1.600 ¹⁷	25.125 ¹¹	11.858	-	-	-	1.150	1.200	1.250
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	62.150	172.685	210.000	15,00	37,50	25,00	1.950	2.150	2.150
13	ECZACIBAŞI Yat.H.	160.000	14.500	15.449	21.182	16,00	17,50	19,00	1.125	1.150	1.150
14	EĞE GÜBRE	200.000	-	-	-	-	-	-	-	1.500	1.350
15	GÜBRE FAB.	400.000	72.445	148.658	110.000	30,00	31,25	28,28	2.650	2.100	1.800
16	GOOD-YEAR	81.000	38.649	-	40.000	20,00	-	30,00	1.700	2.000	1.600
17	HEKTAŞ	100.000	-	41.319	28.169	21,20	37,92	25,00	2.500	2.300	2.300
18	İŞ BANKASI	40.000	201.461	320.373	523.815	75,00	144,70	201,50	16.000	16.500	24.000
19	İZOCAM	33.750	11.310	-	25.200	50,00	50,00	70,00	10.000	3.500	10.500
20	KARTONSAN	70.000	39.900	34.957	35.600	25,00	30,00	35,00	3.500	4.600	5.000
21	KAV	30.000	10.130	8.113	17.452	13,50	17,50	25,00	2.600	4.200	4.500
22	KOÇ HOLDİNG	300.000	179.900	207.333	247.000	20,00	20,00	20,00	1.950	1.600	2.100
23	KOÇ YATIRIM	400.000	52.103	104.482	116.000	12,50	17,50	19,00	1.250	1.250	1.300
24	KORDSA	150.000	5.509 ¹⁸	47.120 ¹²	83.000	-	-	15,00	2.900	2.500	5.800
25	KORUMA TARIM	105.000	53.170	96.493	21.600	35,00	35,00	35,00	4.250	3.600	3.500
26	LASSA	900.000	-	-	-	-	-	-	1.350	1.500	1.500
27	MAKİNA TAKIM	25.000	18.000	23.196	30.068	35,00	35,00	35,00	5.600	5.500	5.700
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	37.400	31.819	26.800	35,00	25,00	10,00	1.500	2.500	2.550
29	NASAŞ	195.000	40.720	65.008	106.000	-	20,00	20,00	2.350	2.800	2.400
30	NUH ÇİMENTO	71.500	28.600	35.900	16.800	10,00	25,00	25,00	2.100	3.100	3.400
31	OLUK	150.000	49.279	53.696	46.800	30,00	25,00	25,00	2.600	3.600	3.500
32	OTOSAN	90.000	-	-	-	50,00	52,00	77,20	-	12.000	18.000
33	PİMAŞ	100.000	4.800	12.200	42.600	5,00	14,00	15,00	1.700	2.000	2.000
34	PLASTIFAY	18.000	12.004	12.327	21.779	30,00	20,00	33,00	2.450	4.250	4.250
35	POLYLEN	115.000	21.600	25.300	26.500	25,00	20,00	20,00	2.100	2.100	2.400
36	RABAK	210.000	117.500	63.000	98.500	40,00	33,75	35,00	1.550	3.200	4.100
37	SARHUYSAN	150.000	-	-	-	-	-	20,00	2.100	3.200	3.550
38	SİEMENS	70.000	28.400	29.128	43.900	20,00	20,00	30,00	2.450	2.250	2.250
39	SİFAŞ	104.000	36.600	25.000	43.928	25,00	20,00	25,00	2.550	3.350	4.200
40	SUNTA	40.000	16.839	46.419	45.105	22,50	40,00	40,00	4.050	4.100	4.450
41	ŞİŞE CAM	100.000	45.600	32.900	64.800	20,00	15,00	22,00	1.650	2.700	5.000
42	TRANSTÖRK Hol.	300.000	27.734	33.795	33.317	16,00	16,00	19,00	1.200	1.500	1.500
43	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	32.447	31.495 ⁷	27.900	20,00	-	30,00	2.400	2.750	3.500
44	UNROYAL	150.000	12.505	44.397 ⁷	38.550	13,40	-	18,75	1.550	1.900	1.850
45	YAPI ve KREDİ BANKASI	600.000	147.674	219.291	257.630	20,00	20,00	25,00	4.750	5.600	5.700

Ayrıca Döktaş sermayesini 230 Milyon TL'den 300 Milyon TL'ye ve T. Garanti Bankası'na da 300 Milyon TL'den 600 Milyon TL'ye yükseltme kararını görüşmektedir.

Dividant dağıtım oranları kesinleşen işletmeler ve dağıtacakları dividantlar da şöyledir:

<u>İşletme</u>	<u>Dividant (%)</u>
Bursa Çimento	43.75
Kav	50
Kordsa	30
Sunta	40
Yapı ve Kredi Bankası	20

dan beri devam eden durgunluğunu sürdürmektedir. Şubat ayı sonlarında üç işletme toplam 28 Milyon TL ve Mart ayının ilk yarısında da üç işletme toplam 45 Milyon TL tutarında tahvil çıkarmışlardır.

<u>İşletme</u>	<u>(Milyon TL) Tahvil İhracı</u>
Gülök Elektrik San A.Ş.	5
Gülser Servis ve Tic.A.Ş.	4
Demtaş Demir Mamulleri A.Ş.	19
Piyale Yatırım Fin.ve T.A.Ş.	15
Sentel Emaye Bobin	
Teli San A.Ş.	5
İnsa İstanbul Naylon San. A.Ş.	25

Birincil tahvil piyasası, uzun zaman-

KUSKUSUZ YAŞANTINIZ İÇİN

İSTANBUL'DA
Beyoğlu - Şişli -
Kurtuluş ile

ANKARA

subelerimizde

**KİRALIK
KASALARIMIZ
HİZMETİNİZDE**

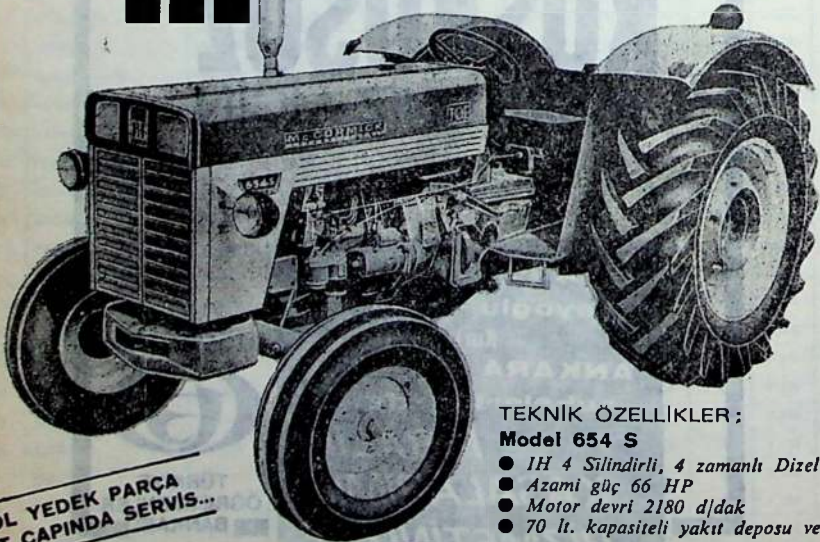
TÜRKİYE
ÖĞRETMENLER
BANKASI

dededen toruna şampiyon traktör International

444 ve 654 S

Anadolu toprakları için en uygun 2 model

Anadolu toprağı gibi güçlü, Anadolu çiftçisi gibi çalışandır INTERNATIONAL Traktörleri. Dünyaca bilinen erişilmez teknik özelliklerini verir çiftçimizin hizmetine, kolaylaştırır işini, arttırır bereketini, çoğaltır gelirini...
Edirne'den Ardahan'a yayılan geniş servis örgütü ile tüm çiftçimizin göz bebeğidir.

**BOL YEDEK PARÇA
YURT ÇAPINDA SERVİS...**

TÜRKİYE GENEL SATIÇISI:
**MOTORLU ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

4. LEVENT İSTANBUL

Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69

Telex: 22539 Mat tr.

TEKNİK ÖZELLİKLER :

Model 654 S

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 66 HP
- Motor devri 2180 d/dak
- 70 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Model 444

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 45 HP.
- Motor devri 2100 d/dk.
- 45 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Traktör imalatında duraklamalar ve çözüm yolları

Zeki ALBAYRAK

1977 yılı Türkiye'nin dış ödemeler açığının gittikçe arttığı, döviz kaynaklarının iyi beslenmediği, buna karşı bazı gereksiz maddelerin ithali ve turistik seyahatlerin artması sebebi ile dış ödemeler dengemizin daha kötü bir hale getirildiği bilinen bir gerçektir.

Ayrıca devalüasyon söylentilerinin yoğunlaşması, ihracatı ertelemiş; Kıbrıs meselesi dolayısıyla Amerika ve birçok Avrupa devletlerinin ekonomik ambargo koymağa çalışması döviz kaynaklarımızdaki gelişmeyi istenilen seviyenin altına düşürmüştür.

Dahilde enflasyonist baskı, aşırı fiat artışları, grevlerle istihsalin azaltılması, enerji kısıtlaması, imalât ve ihracatımızı ters yönde etkilemiş ve 1978 yılı dış ticaret açığımızın daha da fazlaşacağı kanısını vermiştir.

Uzun süredenberi ortak olduğu firmanın veya güveni kazanılan yabancı firmaların türlü yollardan Türkiye'deki traktör imalcilerine gönderdikleri Türkiye'de imal edilemeyen parça bedelleri büyük meblâğlara ulaşmış, fakat Merkez Bankasının döviz transferleri gecikince artık yabancı firmalar da gerekli parçaları veresiye göndermez olmuşlardır.

Büyük miktarda alacaklı olan yabancı firmalar Türkiye'deki imalâtçılara artık ham madde, yedek parça veya montaj malzemesini göndermeği düşünmemektedirler.

Aşağıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere Traktör imalâtındaki artış fazla bir hız göstermemekte, buna karşılık, talep artışı ile ithalât gittikçe fazlaşmaktadır. Hele bazı parçaların döviz darboğazları sebebiyle zamanında ithal edilememesi, 1977 istihsalinin imalât programının 16360 traktör altına düşmesine sebep olmuştur.

Türkiye'nin Traktör imalatı ve ithalatı

İmalatçı Firma	1974	1975	1976	1977	1978	İmal Edebile- ceği (Program)
	İmalât	İmalât	İmalât	İmalât		
M. K. E.	—	—	—	—	—	—
Türk Traktör	9075	12090	15006	16800	14075	19000
Uzel	8315	9500	9180	12500	8350	12500
T.Z.D.K.	4295	5406	5135	10000	3060	10000
T.O.E.	1740	2545	3585	3500	2737	3500
B.M.C.	1946	3944	3836	5000	3218	5000
Pancar Motor	178	296	290			
Tarım K. Koop.		500				
Toplam	25.549	34.281	37.032	47.800	31.440	50.000
İthal	3.020	10.552	28.036			
Bedelsiz İth.	845	4.028	5.597			
	29.514	48.861	70.665			

Traktör imal eden firmaların 1978 yılı imalat programlarını % 50'nin altına düşürmeğe çalışmaları ülke sanayii için hiç de iç açıcı değildir.

Hariçten ithal edilen beher traktöre ödenen dövizle dahilde 3 traktörün imaline yarıyacak lüzumlu parçaları getirme olanağının bulunduğunu düşünürsek, hariçten traktör ithali için döviz tahsisinin ülkenin ve imalatçı firmaların ihtiyaçları gözönüne alındıktan sonra yapılmasının yerinde olacağı sonucuna varılır.

Yurtta traktör imal eden fabrikaların lüzumlu yedek parçalarının ithal edilememesi dolayısıyla yerli parçaları imal eden fabrikaların imalatlarını azaltması ve dolayısı ile işsizliğin artmasına meydan verilmesi pahasına komple traktör ithalatına döviz tahsisi ülke yararına olmaz.

Dahildeki Traktör imalcisi firmalar, hariçteki firmalardan getirmek zorunda oldukları parçalar için 1977 yılındaki birikmiş borçlarını zamanında ödeyememeleri neticesi, kapasiteleri 50.000'in üstünde olmasına rağmen 1978 yılı programlarını kısarak 24.200 adede indirmiş bulunmaktadır.

Nitekim 1977 yılı programları 47.800 olarak programlanan imalat 31440 olarak gerçekleştirilebilmiştir. Ancak döviz darboğazı aşılır teşvik ve takip edilerek imalat bir yola konulursa yılda 50.000 traktör imalatını kolaylıkla başarmak mümkündür.

Türkiye'deki Traktör imalcisi firmaların hariçteki firmalara birikmiş pekçok borçları vardır. Transfer güçlüğü sebebi ile bu borçları ödenememekte gelecek parçaların takılacağı traktörler alıcılarına satılmış bulunmakta, fakat transfer edilmeyen parça bedellerinin bir kur ayarlaması sonucu doğacak farkları bu firmaları demoklesin kılıcı gibi korkutmaktadır.

Hariçteki işçilerimizin her ay pekçok traktörü bedelsiz ithal yolu ile Türkiye'ye sokma gayreti içine girdiklerine, bunlara kullanılmış traktörleri boyadık-

tan sonra yeni imiş gibi satan kapkaççı firmaların fahiş fiyatla traktör sattıklarına hergün şahit olmaktadır.

Bugün Türkiye'de traktör aynı zamanda köylünün nakil vasıtası haline de gelmiştir.

Bedelsiz ithal yolu ile yurda giren traktör miktarı ile değerleri aşağıda gösterilmiştir.

Yıllar	Bedelsiz İthal Edilen			
	Traktör	Otomobil		
	Miktar:	Kıymeti	Miktarı	Kıymeti
1975	6920	55.360.000 \$	25424	101.696.000 \$
1976	7382	59.056.000 »	25782	103.128.000 »
1977 Tem. So.	4136	33.088.000 »	2151	8.609.000 »

Tablodan anlaşılacağı üzere yılda ülkeye bedelsiz ithalattan 50-60 milyon dolar kıymetinde 6 - 7000 traktör girmektedir. 50 - 60 milyon doları dahildeki traktörlerden satarak sağlar ve dolarları da traktör imalcisi firmalara hariçten ithal edecekleri parçalar için şöyle bir karar çıkartmak suretiyle tahsis edersek, 1978 yılı 24200 olan imalat 50.000'e yükselbilecektir. Böylece hem hariçten komple traktör ithalâtı azalacak, hem de kapanan yerli sanayi harekete geçerek işsizlik azalacaktır.

«Montaj talimatnamesindeki hükümleri yerine getiren traktör imalcisi firmaların hariçten getirdikleri parçalar için bugüne kadar birikmiş transfer bekleyen borçlarının tasfiyesi ile bundan sonra yıllık programlarındaki imalâttaki kullanmak için ithali müsaadeye bağlanan malların bedellerini ödemede bu firmaların hariçteki işçilere Türkiye'deki satış fiyatına muadil bir dövizle sıra harici traktör satmaları halinde biriken dövizlerin % 80'i imalâtçı traktör firmalarının borçlarına tahsis edilir.

Traktörlerin hariçteki işçilere satış ve şekli Ticaret Bakanlığınca, birikecek dövizlerin toplanış ve borçlara tahsisi şekli Merkez Bankası'na yayınlanacak birer sirkülerle düzenlenir.»

Türkiye'de traktör imal eden firmalar imalâtlarının % 30'unu hariçteki işçilere, % 40'ını kooperatif ortaklarına, % 30'unu da bayilere verecekler ve bu suretle 50.000 kapasiteden vasatı 15.000 traktör hariçteki işçilere tahsis edilebilecektir ki bu da 1975 ve 1976 yıllarında bedelsiz ithalâtten getirilen traktör sayısının % 100 fazlasına tekabül etmektedir.

Hariçteki işçilere döviz karşılığı sırasız traktör satışının karaborsayı önleyemeyeceği aksine gözü açık şahısların hariçte döviz yatırıp dahilden hemen sırasız traktör alarak karaborsayı arttıracığı fikri ileri sürülebilir, ancak izahnameyi dikkatle incelerseniz burada karaborsa ithali asgari hadde indirilmiş ve hatta kaldırılmıştır denilebilir.

Evvelâ hariçte çalışan işçilerin % 80'i köy kesiminden gittikleri için traktörü önce aile efradı, akrabası, köylüsü için alacaktır.

Bir an için aracının dövizi dışardan bularak yatırdığını ve sırasız traktör ala-

rak karaborsaya girmeye çalıştığını kabul etsek, hali hazır maliyeden kaçırılan karaborsa fiyatı ile normal fiyat arasındaki fark hariçteki işçi cebine girecektir.

Kaldı ki Türk köylüsü kendi kardeşi ve akrabası yoluyla hariçten döviz yatırma imkânını bulduğu içi karaborsa fiyatla traktör almayacaktır.

Hemen şunu belirtelim ki traktör imal ve satışı ile ilgili firmalar bu önerilerimize karşı bir takım faraziyeler süreceklerdir.

Bütün bu iddialara rağmen % 30'luk bir istihsalin hariçteki işçilerin taleplerine tahsis ve bu konunun işçi çevrelerinde iyi reklâm edilmesi halinde, elde edilecek dövizlerin % 80'ini traktör imal eden firma borçlarına tahsisi kararnamesi çıktığı anda,

a) Hariçteki işçilerimizin büyük külfetlere katlanarak ve aracı ve komisyonculara da büyük paralar ödeyerek getirdikleri bir kısmı kullanılmış traktörler yerine yerli imalâtı traktör verilmiş olacak ve onların hariçteki firmalara ödeyecekleri senelik takriben 60 milyon dolar memlekete gelecek,

b) 60 milyon doların 48 milyon dolarını yerli traktör imal eden firmaların hariçten getirecekleri malzemeye tahsis ettiğimizde memleket içindeki bu firmalarla yan sanayii ihtiyaçlarına tahsisinin çok yerinde bir tedbir olacağına inanıyorum.

Gıda dağıtım mekanizması ve az gelişmiş ülkeler

Dr.Erdener KAYNAK
Hacetepe Üniversitesi
Öğretim Görevlisi

Uluslararası gıda toplantılarında daha çok gıda mamulleri üretimi, gıda teknolojisinin geliştirilmesi ve gıda güven stoku konuları üzerinde derinlemesine durulduğu halde, gıda mamulleri pazarlaması ve dağıtımı ile fazla ilgilenilmemektedir. Dünyanın az gelişmiş ülkelerinde yaşayan tüketiciler, gıda mamulleri taleplerini devamlı bir şekilde fiyat oynamalarına maruz kalmadan, ihtiyaç ve diyet gereksinmelerine uygun bir biçimde karşılamak istemektedirler. Tüketicilerin bu iyi niyetli isteklerine karşın az gelişmiş ülkelerde çok kötü ve aksak bir tarzda işleyen dağıtım kanalları mekanizması, tüketici gruplarının gıda mamulleri gereksinimlerinin büyük bir bölümünü karşılayamamalarına neden olmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde doğal afetlerin ve kötü hava koşullarının, gıda mamulleri kıtlığına neden olduğu zannedilmektedir. Buna ek olarak; fırsatçı aracı kurumların sayısının çokluğunun, çok uluslu gıda şirketlerinin dengesiz politikalarının ve az gelişmiş ülke hükümetlerinin sosyo-ekonomik gelişme içerisinde pazarlama ve dağıtım politikasına çok az veya hiç yer vermemelerinin, gıda kıtlığı üzerindeki etkileri hiç hesaba katılmamaktadır. Günümüzde gıda mamulleri artık çok değerlenmiş ve zenginlik simgesi haline gelmiştir. Eskiden değerli madenler ve altına bağlı yabancı döviz stok eden ülkeler, artık gıda mamulleri stok etmeye başlamışlardır. Tahvil ve hisse senedi borsalarının daha az güvenilir duruma gelmesi ile, mal borsası daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Bu durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak, malların pazarlama ve dağıtımı da önem kazanmaya başlamıştır.

İyi Örgütlenmemiş Dağıtım :

Dağıtım süreci genel anlamda; malların ve hizmetlerin üreticilerden tüketicilere akışını sağlayan ve bu akıştan kaynaklanan işlevlerin yerine getirilmesidir. Bu tanımlamaya göre, dağıtım kurumları ilk bakışta üretici ve tüketici arasında somut olarak üretime bir katkısı bulunmayan, ancak yaratılan değerden belirli oranda bir pay alan, esaslık bir birim görünümündedirler. Pazarlama dağıtım kanalları hernekadar üretime somut katkıda bulunmuyorsa da, bir hizmet sektörü olarak varlıkları yadsınamaz. Asıl düşünülmesi gereken sorun üretici ile tüketici arasında bir köprü görevi yapan bu grubun, az gelişmiş ülke ekonomisi açısından ussal çalışıp çalışmadığıdır.

Az gelişmiş ülkelerde tahıl üretimi, etkin ve verimli bir biçimde dağıtılmaktadır. Bazı ülkelerde birkaç büyük ölçekli firma, gıda mamullerinin üretimini denetim altında bulundurduğu gibi aynı zamanda, taşıyıcı ve dağıtıcı durumunda olup, ürün için istediği fiyatı tüketiciden talep edebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gıda maddeleri çok sayıda kurum elinden geçerek, gıda mamullerinin tüketiciye çok yüksek fiyatlarda ulaşmasına neden olmaktadır. Az gelişmiş ve ekonomileri tarım sektörüne bağımlı ülkelerde ürün fazlalığı dönemlerinde, yabancı gıda mamulleri ihracatçıları ileride ortaya çıkabilecek ülke gıda mamulleri üretim düzeyini tehdit ederek, fiyatlar genel düzeyini normalin çok altına düşürmeye çalışmaktadırlar. Öte yandan, gıda mamulleri üretiminin kit olduğu dönemlerde gıda fiyatları, devlet tarafından sıkı bir şekilde denetlenmiş olmalarına karşın, bazı fırsatçı aracı kurumlar tarafından gıda maddelerinin kanunsuz yollardan ülke dışına çıkarılması hem fiyatların daha da yükselmesine hem de, az gelişmiş ülke içerisinde anılan gıda mamullerinin daha da kıtlaşmasına neden olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde dar gelirli aileler gelirlerinin büyük bir bölümünü (Toplam aile gelirinin % 40 - % 60 arasını), gıda maddeleri satın alınması için harcarlar. Bu ülkelerde iyi örgütlenmiş dağıtım mekanizması nedeniyle, tüketim eğilimleri ve şekilleri değişikliğe uğratan az gelişmiş ülke gıda tüketicileri, besin ve kalori değeri düşük gıda maddeleri ile beslenmek zorunda kalmaktadır ki, bu durum dar gelirli tüketici gruplarının sağlıklarını da tehlikeye sokmaktadır. Bu durumu kanıtlayan en güncel örnek; Birleşmiş Milletler Örgütünde kabul edilen bir tasarıda, çok uluslu şirketlerin üretmekte oldukları gıda maddelerinin gelişmiş batı ekonomileri tüketicilerinin satınalma ve tüketim eğilimlerine göre ayarlanmaları nedeni ile, bu gıda maddeleri ile az gelişmiş ülkelerdeki fakir tüketici halkın gıda gereksinmelerinin karşılanamayacağı belirtilmektedir. Bu örnek Türkiye'de de özellikle gıda maddeleri ile meşrubat için doğru gözükmektedir. Az gelişmiş ülkelerin tüketicileri, kendi kendine yeterli tarımsal bir ekonomi düzeninden pazar ekonomisi düzenine geçtikçe sık, sık yeni tüketim alışkanlıkları edinmeye zorlanmaktadırlar. Ayrıca kalori yönünden besleyici niteliği sınırlı olan gıda maddeleri, çok uluslu şirketler tarafından tutundurma faaliyetleri ve paketleme için yapılan çok yüksek harcamalar nedeniyle astronomik fiyatlarda dar gelirli tüketicilere sunulmaktadırlar. Burada sorun sadece az gelişmiş ülkelerdeki var olan pazarlama sistemi ile, dar gelirli tüketici kitlelerin gereksinimleri arasındaki uyumsuzluktan ileri gelmemekte; şu andaki kötü duruma aynı zamanda çok uluslu şirketlerin az gelişmiş ülkelerde her ne pahasına olursa olsun besleyici özelliği az olan gıda maddelerinin yerli firmalar tarafından üretilmesine olanak tanınamaları da neden olmaktadır.

Yeni Boyutlar :

Az gelişmiş ülkelerde, pazarlama dağıtım sistemini oluşturan aracı kurumların yapısını belirleyen faktörler incelendiğinde ilkel bir görünüm arzettikleri ortaya çıkar. (1) Bu durumun en belirgin nedeni, aracılık işlevleri ile ilgilenenlerin dağıtım sürecini basit bir ticari işlev olarak görmeleridir. Buna ek olarak, alt yapı tesislerinin, iletişim ve ulaşım ağlarının gelişmemiş olmaları, pazarlama ve üretim teknolojisinde henüz uzmanlaşmaya gidilememiş olması ile, ekonomik gelişme düzeyinin arzu edilen aşamaya erişememiş olması gıda dağıtım sisteminin bu ülkelerdeki ilkel görünümünü devam ettirmektedir.

Ekonomik kalkınma ile beraber pazarlama dağıtım sisteminde de birtakım değişikliklerin olması doğaldır. Bunlardan en önemlisi kanımızca, tarımsal endüstriye geçişte ortaya çıkan değişimlerdir. Her ekonominin kendisine özgü bir dağıtım sistemi vardır. Söz gelimi, tarıma dayalı bir ekonomi; arz sistemini gerektirir; bu sistemin özelliği birçok üreticinin tüketim merkezleri çevresinde yoğunlaşmasıdır. Endüstriyel ürünlere yönelik dağıtım sistemi ise, sayıca az üretim noktalarından gelen malların birçok tüketim noktalarına paylaştırılmasını gerektirir. Bu iki tip ekonomide talep özellikleri de farklılıklar gösterir. Tarıma dayalı az gelişmiş ekonomilerde; pazarda satılan tüketim malları yaşamı devam ettirmeye yönelik, büyük çapta farklılaşmış ve rekabet koşullarına bağlı mallardır. Bu gibi ekonomilerde talebi arttırmak gibi bir sorun yoktur. Endüstriyel ürünler pazarlarında ise, pazara sürülen mallar genellikle, temel gereksinim maddeleri olmayıp, büyük çapta mal çeşitlendirilmesini gerektiren ve satılabilirliği için tarımsal ürünlerden daha fazla bir gayreti gerektiren mallardır. Endüstrileşme, pazarlama dağıtım kanallarını karmaşık bir şekle sokar ve kendisine özgü dağıtım sorunlarını da beraberinde getirir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli özelliklerinden birisi; sürekli bir talep fazlalığının olmasıdır. Bu ülkeler bireyler, gelirlerinin büyük bir kısmını tüketim harcamalarına ayırırlar. Bu şartlar altında bireyin geliri arttıkça tüketim eğilimi artar, tasarruf eğilimi ise oldukça sınırlıdır. Tüketim eğiliminin yüksek, tasarruf eğiliminin ise düşük olduğu az gelişmiş ülkelerde, ekonomik gelişme için gerekli alt yapı tesislerinin yapımı, ekonomi üzerinde enflasyonist bir baskı yaratır. Alt yapı tesislerinin kurulmasına koşut olarak, maddi gelir yükselir. Ancak bu arada, tüketim mallarına karşı aynı oranda bir artış olmadıktan sonra talep sürekli olarak arzı geçer. Bu tip bir ekonomiyi; 'kıtlık ekonomisi' diye tanımlayabiliriz. Kıtlık ekonomisi koşulları, Türkiye'deki gibi az gelişmişlik çemberini kırmaya çalışan bir ülke içinde kesinlikle geçerlidir. Kıtlık ekonomisinin hakim olduğu bir ülkede üretilen her ürün, eğer o ürüne bir gereksinme duyuluyorsa, dağıtılması için fazla bir çaba gerekmez. Bu gibi ülkelerde dağıtım işlevleri, üretim faaliyetlerine yardımcı ve onun kârlılığını artırıcı işlevlerdir. İyi örgütlenmiş bir dağıtım sistemi yardımıyla, bu ülkelerde var olan üretim sığasının ve üretim girdilerinin tümünün değerlendirilmesi olanakları içindedir.

(1) Erdener Kaynak; «Türkiye'de Aracılık Faaliyetleri - Fonksiyonel Yaklaşım», Pazarlama Dergisi, Şubat 1977, Yıl. 2, Sayı 3, s. 9.

S O N U Ç :

Pazarlama Dağıtım kanalları, hernekadar gelişmiş batı ekonomilerini ilgilendiren bir sorun ise de gelişmekte olan ülkeler için de kalkınma derecesiyle orantılı olarak giderek, önem kazanmaktadır. Ülkemizde sivil istihdamın % 77,7 sini oluşturan, tarım ve endüstri sektörlerinin milli gelirden aldıkları pay; %49,6 iken üretilen bu malların pazarlama ve dağıtım ile uğraşan sivil istihdamın % 7,3'ünü oluşturan ticaret sektöründe çalışanların milli gelirden aldığı pay; % 19,9 olmaktadır. Bu özelliği ile pazarlama dağıtım kurumları, Türkiye'de dağıtım işlevlerini yerine getirirken, pazarladığı malın maliyetini oldukça yükseltmektedirler. Bu maliyet artışı birçok mallar için % 40'ı bulmaktadır. (2)

Ülkemizde gıda aracı kurumlar, pazarlama sürecinde ulaştırıcı oldukları kadar üretilen mamulleri yığınak yapmak, tasnif etmek, depolamak, tüketim talebine göre dengelemek, finanse etmek, riskleri paylaşmak ve sevk ve idare etmek işlevlerini de üstlenirler. Ayrıca piyasayı yayıcı, genişletici, ferahlatıcı ve güven verici görev ve işlevler başarırlar. Bu görevleri ve işlevleri nedeniyle aracı kurumlar, ulusal ekonomi içerisinde ve kalkınma çabasında bazı sorumluluklar yüklenmişlerdir. Bütün aracı kurumlar birlikte, dengeli faaliyette buldukları zaman, pazar ve ekonomi arzulanan niteliklerine kavuşurlar. Bu süreçte, hiçbir sektör ve birim hakim olmamalıdır. Bu nedenle, dağıtım kanallarında yer alan aracı kurumlar, gelişen durum ve yeni koşullara ayak uydurabilmek için pazarlama ve ekonomik unsurlar arasında meydana gelebilecek kuvvet ve faaliyet dengesini sağlama yolunda üzerlerine düşen görevleri yerine getirmelidirler.

- (2) Dündar Sağlam
Türkiye Ekonomisi, Yapısı ve Temel sorunları
Ankara 1976 s. 15 - 25

EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

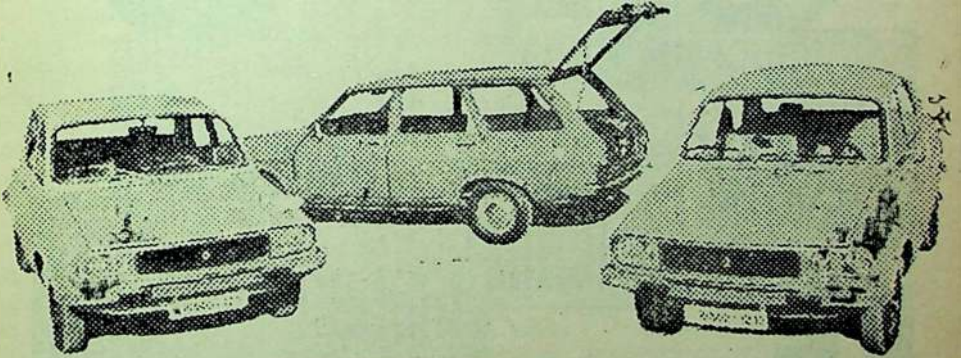
YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız
asrılık tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo
ve mutfağınız
için

sihhî

temiz

ucuz

dayanıklı

modern

renkli

KE

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

Dergimizin ilk kurucusu
Rahmetli Hikmet Keyman

Katılanlar : Prof. Dr. Mustafa A. Aysan
Necdet Durakbaşı, Prof
Dr. Zeyyat Hatiboğlu ve
Dr. Halúk Ünal

UNAL : 1978'in Nisan ayında Dergimiz mutlu olduğu kadar gurur verici bir olayı da yaşıyacaktır. Yayın hayatımızda yth geride bırakmış olacağız. Bu nedenle 14 yılı geride bırakmış olacağız. Bu nedenle Dergimizin gerek kuruluşunu sağlayan gerekse bu süre içinde hemen her sayısına imzasını atmış sizlerle bu 14 yılın topluca bir değerlendirmesini yapmayı ve Dergimizin geleceği ile ilgili görüşlerinizi almayı düşündüm.

Bu bakımdan önce sayın Durakbaşı'ya sözü vermek sanırım yerinde olacak. Derginin kuruluşunu plânladınız, gerçekleştirdiniz. Yıllar boyu Yazı İşleri Müdürü olarak, Yönetim ve Danışma Kurulu üyesi olarak, büyük hizmetleriniz geçti. Bu açıdan ilk sözü size vermek istiyorum.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim sayının Ünal. Derginin 14 üncü kuruluş yıldönümünde, kurucularının hatırlanmış olması doğrusu bir kadirbilirlik. Fakat ben bu vesile ile Derginin ilk kurucusunu Hikmet Keyman'ı anmak istiyorum. Kendisini bugün eminim aramızda hissedeceğiz. Keşke şimdi burada olsaydı, ne kadar çok sevinir, nasıl mutlu olurdu. Allah rahmet eylesin. Onu, 1969 yılında kaybetmiştik. Der gideki yeri hiçbir zaman doldurulamadı.

Dergimiz 15. yılında

Sayın Keyman 1949 yılında Dergiyi yayın hayatına koymuştu. 3—4 yıllık bir aradan sonra, Dergi 1964 Nisan sayısı ile yeniden doğduğu zaman da desteğini, ilgisini esirgemedi. 1948—1960 yılları arasında üç ayda bir yayınlanan dergi 1964 de artık aylık bir dergi olmuştu. O zaman Derginin sunuş yazısında da değindiğim gibi şayet özellikle Sayın Hatiboğlu ve Sayın Aysan'ın yakın ilgi ve destekleri olmasaydı belki dergi yayın hayatına konulamazdı. Ve hele de yayını bu kadar uzun süre yürütemezdi.

İzin verirsiniz Derginin yayın hayatına 2. kez girdiği ilk sayısında, yani Nisan 1964 sayısında; «Çıkarken» başlığı altında neler söylemişiz bir nebze ona göz atmak istiyorum. Şöyle demişim : «Dostlarımız, meslektaşlarımız, teşebbüsümle ilgili olarak zaman zaman fikir ve meslek dergilerinin Yurdumuzdaki akibetlerine dikkatimi çektiler. Eğer böyle bir derginin Bankacılığımızın gelişmesinde hatta Türkiye ekonomisi, özellikle para kredi politikası üzerinde olumlu etkileri olacağına inancım ve bunun verdiği şevk pek büyük olmasaydı, teşebbüs gerçekleştiremeyebilirdi. Dergi ilk plânda bankacılık sistemi ve tatb'katı ile bankacılık mesleğinin gelişmesi çabasına hizmet edecektir. Bilhassa son zamanlarda bankacılık sistemimizin, bugünkü haliyle ekonomimizden beklenen hamlelere uyabilip uyamayacağı söz konusu olmaktadır. Sistem acaba para kredi

politikasının bir vasıtası olarak berraklığını mu yitirmiştir? Başka bir deyişle bankacılık sistemimiz ve tatbikatı ekonomimizin hedeflerine uygun şekilde tesbit edilen para kredi politikasının yeterli, iyi bir vasıtası olmak özelliğinde midir? İş adamları sistemin çok pahalıya işlediğinden sızlanırlarken, Bankalar da yüksek faiz ve komisyon hadlerine rağmen, kazanamadıklarından şikâyet etmektedirler. Mevduat celbi hususunda halk oyunun yadırgadığı yarışma bankacılar arasında da tartışma konusu olmaktadır. Para maliyetini etkileyen unsurlar arasında bu yarışmanın ve varşa diğer sebeplerin yeri nedir ?

Son yılların ekonomi politikasının Bankacılığımız üzerindeki etkileri ne olmuştur? Menfi tesirleri varsa giderilmesi yolları nelerdir? İşletme iktisadi yönünden Banka işletmelerimiz hakkında neler söylenebilir ? Bunların çalışmalarında nasıl bir düzenle rasyonellik tedbirleri uygulanabilir ? Nihayet mesleğin gelişmesi, şuurlanması ne şekilde hizmet edilebilir ? Özellikle son yıllarda itibar müessesesi olarak Bankacılık ve bunun uygulayıcıları, bankacılar üzerine düştüğü iş adamları ve bankacılar tarafından üzüntü ile belirtilen gölgeler nasıl ortadan kaldırılabilir? Görülüyor ki nazari ve tatbiki bir sürü dert, mesele vardır. Memleketçi bir gözle gücümüz ölçüsünde bu meselelere ışık tutmağa gayret edeceğiz. Yurdumuzun bu sahada ileri gelen, nazariyatçı ve tatbikatçıların görüşlerini aksettireceğiz. Dergi yalnız Bankacılığa ait konularla yetinmeyecek, Bankacılıkla ekonominin ilgisiz yönünden önemli bulduğu her çeşit iktisadi, malî konulara da yer ayıracaktır. Gerektikçe hukuki bahisler de Dergide işlenecektir. Ayrıca yurt ölçüsünde önemli sosyal, kültürel vesair konulara da zaman zaman dokunulacaktır.

Banka yalnız bankacılara değil, banka müşterilerine de hitap edecektir.»

Şimdi aradan bunca zaman geçtikten sonra geriye baktığımızda, sanırım, Banka

Dergisinin ilk çıkış amaçlarına geniş ölçüde ulaşılmış bulunuyoruz.

Dergi ilk çıktığı sıralarda, Türkiye'de bankacılık meseleleri, hatta tartışılması biraz tabu sayılan meselelerdendi. Konular konuşulduğu takdirde deniyorduk, bir itibar müessesesi olan bankalar ve bir itibar düzeni olan bankacılık sarsulabilir, bundan ülke zarar görebilir. Oysa, bu vesile ile Türkiye'de yalnız bankacılık meselelerine değil, tüm iktisadi meselelere eğilmek olanağı doğmuştur. Ve dergi doğal gelişmesiyle artık banka işletmesi içerisinde ekonomiyi değil, ama ekonomi içerisinde banka işletmesini tetkik eder duruma gelmiştir.

Kanımcı bu gelişme bundan sonra sürmeli ve daha kapağında belirlenen eğilim, tümüyle geleceğe ışık tutabilmelidir.

İzin verirseniz ben şimdilik bu kadarla yetineyim. Vurgulamak istediğim temel nokta, Türkiye'de ekonomik meselelerin herkesin anlayabileceği, herkesin ilgilenebileceği bir düzeye ulaştırılmasıdır. Halka mal edilmesidir. Toplum öyle bir noktaya gelebilmelidir ki politikacılar, ekonomik açıdan bilgili kamu oyunu bugünlere kadar olduğu gibi artık kolaylıkla yanıltma olanağı bulmasınlar.

ÜNAL — Teşekkür ederiz sayın Durakbaşa. Sayın Hatiboğlu Dergimizin 1971 Ocakına kadar Banka ismi altında çıktuktan sonra Ekonomik Yorumlar isminin eklenmesinde, isim babalığı yapmıştınız. Bu değişiklik Derginin amaçlarında bir genişlemeyi mi yansıtıyordu? Bu konudaki ve Dergimizin genel politikası üzerindeki görüşlerinizi alabilir miyiz?

HATİBOĞLU — Teşekkür ederim. Mademki konuyu bu şekilde açtınız, ben de Banka isminden, Banka ve Ekonomik Yorumlar ismine nasıl geçtiğimizi bir kaç kelime ile anlatarak başlayayım. Efendim Derginin ismi Banka idi. Ve Sayın Durakbaşa'nın işaret ettiği gibi daha önce yayınlanmış olan bir derginin üç dört yıl ara ile devamı niteliğinde idi. Fakat bu

işe başlıyan ve sürdüren bizler, başından-beri bankacılığı ekonominin çok önemli bir bölümü, kesimi olarak düşünmekte idik. Bir meslek dergisi olarak çıksa da Dergide bankacıları yalnız bankanın teknik konularıyla ilgili olarak değil, ekonomiye daha geniş bir görüş açısından bakmaları zorunluğunda olarak görüyorduk. Ve bana öyle geliyordu ki 1971 yılına kadar da bu konuda bir hayli yol almıştık. Çok iyi hatırlarım sayın Nezi Neyzi'nin bürosunda yaptığımız bir toplantıda bütün bu görüşler tekrar dile getirdikten sonra daha önce tasarladığım ismi ortaya attım ve dedimki, gelin bu derginin ismini Banka ve İktisadi Yorumlar olarak değiştirelim. Bunun üzerine Sayın Neyzi dedi ki, iyi güzel söylüyorsun ama, Banka ve Ekonomik Yorumlar yapalım bunu, çünkü yorumla ekonomi birbirine daha iyi yaklaşıyor. Bunun üzerine ismini bu şekilde değiştirdik. Yani şunu söylemek istiyorum, gerçekte yalnız bir isim değişikliği söz konusu değildi. İki amacı güdüyorduk. Bir tanesi Bankacıların bankacılık problemlerine daha geniş bir görüş açısından, genel bir ekonomi görüşü açısından bakmasını arzu ediyorduk. İkincisi Dergiyi mesleki bir Bankacılık Dergisi olmaktan çıkarıp, herkesin ilgi duyabileceği, ekonomiyle ilgili herkesin okumak istediği, herkese hitabeden bir dergi yapmak istiyorduk. Bu iki arzuyu gerçekleştirmek için ismi değiştirdik. Şimdi şahsen bu Derginin, 14 yılı dolduran faaliyetine iştirak eden bir kişi olarak, Türkiye'deki bankacılık ve Türkiye'deki ekonomi olaylarına bakış ve görüş açımdaki değişimleri belirtmek suretiyle Dergideki çalışmalarımı da izin verirseniz sergilemek istiyorum.

Bu dergiyi 1964 yılında başladığımız zaman Türkiye'de Bankacılık ismiyle bir kitap yazmıştım. Ve o kitabın hemen yayınlanmasından sonra bu Dergiyi Sayın Durakbaşa tarafından davet edildim. Bundan sonra görüşlerimizi açıklama olanağını bulduk. 1964 yılında, Türkiye'de Bankacılık kitabımı iki sebeple yazmıştım. O yıllarda ekonomik konularda özellikle para

bankacılık bölümlerine önem veriyordum; onların üzerinde çalışıyordum. İkincisi de o yıllarda önemli bir Bankada İdare Meclisi üyesi idim. Hem onun problemlerini anlamak istiyordum, hem de o bankada bulunmam bana, Türkiye Bankacılığına dair bazı fikirler telkin etmişti. Yani teorik olarak bu meseleleri etüd etmiş olmam, aynı zamanda önemli bir bankanın fiilen idareci kademesinde bulunmam, Türkiye'deki bankacılık problemlerinin ne olduğu konusunda bana bazı ışıklar tutmuştu. Yalnız şu noktayı itiraf etmek isterim ki 1964 yılında yazmış olduğum Türkiye'de Bankacılık kitabını eğer 1978 yılında yazsaydım çok değişik bir biçimde yazardım. Ancak, bunu söylemem hiç kimseyi şu kanaate getirmesin; yani o konudaki fikirlerim değişmiştir şeklinde demiyorum bunu. O konuda o gün sahip olduğum fikirler çok daha genelleşti ve o fikirlerimi daha iyi bir şekilde, daha inandırıcı bir şekilde anlatabilirdim, eğer 1978 de yazsaydım bu kitabı. Aynı zamanda 1964 de gerek bir iktisatçı olarak, gerek bir yazar olarak acemiliklerimin; ayrıca çok dolu bir iş ve ilim hayatının bütün ağırlıkları bu kitapta vardır. Şimdi çok daha rahat, çok daha iyi bir şekilde aynı şeyleri yazardım. O zaman düşünmekte idim ki, Türkiye'de Bankacılık sistemi son derece pahalı çalışıyor. Diyordum ki, Türkiye'de Bankalar ortalama % 3 - 4 le mevduat topluyorlar, oysa bunu % 14 — 15 ile veriyorlar. Aldıkları ile verdikleri arasında % 10 civarında çok önemli bir marj var. Bu marja rağmen Bankacılık sistemi hiç de iyi kâr yapamıyor; acaba bunun sebepleri nedir? Niçin bu kadar fazla masraflı çalışıyor Türkiye'de bankacılık sistemi, bunun sonuçları neşerdir? Bundan bazı pratik sonuçlar çıkarmaya başladım. Bu meseleleri konuştuğça, özellikle Banka Dergisindeki çeşitli yayınlarımızda, «Ekonomik Yorumlar» daki tartışmalarımızda çeşitli bankaların çeşitli kademelerinde çalışan kıymetli bankacı arkadaşlarımızla işbirliğimiz sonucunda, şimdi bu meseleleri çok daha berrak bir şekilde görebildiğimi

sanıyorum. O zamanki düşüncelerim şöyle idi. Diyordum ki; Bankalar oligopolist teşekküllerdir Türkiye'de; bunlar için maliyet önemli bir olay değildir oligopolcular kaçta veririm derse o fiyata satma olanakları vardır. Aralarında rekabet etmezler, diğer taraftan Türkiye'de o zaman çok iyi bilmediğim, şimdi çok daha iyi anladığım bazı sebeplerle iş hayatı yüksek faiz verme olanağındadır, verebilir. İş hayatı yüksek faiz verebiliyor, diğer taraftan bankalar oligopolcu oldukları için. %3-4 oranında faizlerle mevduat alabiliyorlar. Oligopolcu olarak, bir taraftan verdiğini azaltıyor, öte yandan alacağını çoğaltabiliyor. Aradaki çok büyük marjı da çok önemli masraflar yapmak suretiyle, meselâ fazla şube açmak suretiyle, fazla reklâm yapmak suretiyle, fazla memur istihdamı suretiyle; çok yüksek kiralar vermek v.s. suretiyle büyük ölçüde artırabiliyor ve dolayısıyla Türkiye'de, dünyada eşine az rastlanan masraflı bir bankacılık sistemi doğuyor. Bunları söylüyordum. Şimdi de aynı görüşleri koruyorum. Bu fikirleri söylemem Türkiye'de bankacılık kesimini bütünüyle karşıma almam sonucunu doğurdu. Bu benim Türkiye'de Banka Dergisine ilk girişimi gösteriyor. İkinci safhada 1970 - 71 yıllarında, Türkiye'de bankacılık meselesine yalnız bankacılık açısından değil, daha geniş bir açıdan bakma zorunluğunu duyuyordum. Diyordum ki, Türkiye'nin esas problemi bankacılık değildir. Türkiye'de bankacılık problemi, Türkiye'nin çok daha geniş bir problemini yansıtır. O problem de şudur: Türkiye'de fiyat sistemine önem verilmez, fiyata hakkı olduğu yer verilmez, fiyata hakkı olduğu yeri vermediğimiz zaman böyle pahalı bir bankacılık ortaya çıkar. Diyordum ki, faraza faiz bir fiyattır. Ama o fiyata Türkiye'de bütün fiyatlar gibi önem verilmez. Paranın dış değeri bir fiyattır, paranın dış değerine önem verilmez. Çeşitli kurunuvusta'dan kalma bir takım fiyat kontrolleri vardır. Özet olarak söylemek icabederse 1970 den sonra Türkiye'nin Bankacılık meselelerine bir fiyat mekanizması problemi olarak

bakma eğiliminde idim. O sıra Banka Dergisindeki yazılarım izlenecek olursa, sırf Bankacılığa dair yazılarımın çok azalmış olduğu görülür. ve Türkiye'de fiyat sisteminin önemli vurgulayarak meselâ devalüasyon yapılıns görüşünü ısrarla savunuyordum. Bu konuda çoğu kimselerle büyük tartışmalarımız oldu. 1973 yılında ise, «Cumhuriyet Rejiminde Türkiye Ekonomisinin Gelişmesi» kitabım yayımlandı. Bu kitabı yazdıktan sonra, Türkiye'nin Bankacılık ve genel ekonomisine bakışında üçüncü aşamaya geldim, halen o aşamadayım. O yıllarda şu kaniya varmıştım ki Türkiye'nin problemi fiyat sisteminin de ötesinde, belki onun yanında başka bir problemidir. Diyordum ki, Türkiye'de kırsal kesimin dışında yani şehirlerde oturan kişiler 1950 - 77 yılları arasında belirli bir büyüme, belirli bir gelişme %8 oranında bir gelişme göstermiştir. Aslında bu kesinlikle %4 den fazla değildir. Önemli olan nokta bu sonucu Türkiye'de bankacılık kesimine bağlamakta idi. Şu konuyu belirledim ki, eğer Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimleri, %4 yerine %8 oranında bir artış göstermişse, bu o'ay Türkiye'de çok önemli rantlara, çok önemli, ekonomik dayanağı olmayan kazançlara sebep olmuştur. Türkiye'de bankacılık sistemi bu önemli rantların bir yerine girmekte; bunun önemli bir kısmını almakta ve bunu istediği bir şekilde harcaıyabilmektedir, 1964 de «Türkiye'de Bankacılık Sistemi» kitabını yazdığım zaman, bankacılık sisteminin aşırı maliyetli olduğunu, aşırı harcamalarda bulunduğunu görüyorum, fakat bunun kaynağını o zaman bilemiyordum. Öyle sanıyorum ki şimdi 1974 den 75 den sonra, bunun kaynağının nerede olduğunu da biliyor ve görüyorum. Sözlerimi bitirmeden önce bir noktaya daha değinmek istiyorum. O da Banka Dergisinin bugün ulaşmış olduğu seviyenin bu Derginin yayınlanmasında katkısı olan bir kişi olarak bana vermiş olduğu kıvançtır. Öyle hissediyor, öyle anlıyorum ki artık Banka Dergisi, yalnız Yurt içinde değil, Yurt dışında dahi etkili olmaya başlamıştır. İşittiğimize göre Banka Dergisinde söy-

lediklerimiz, İngilizceye çevrilerek Dünyanın en önemli mali merkezlerine dahi gidirmiş. Bu tabii çok kıvanç verici bir olaydır. Özellikle bu Derginin bu şekilde gelişmesine olanak veren kıymetli arkadaşlarımız Necdet Durakbaşı'ya ve Mustafa Aysan'ı tebrik etmek istiyorum.

ÜNAL : Teşekkür ederiz sayın Hatiboğlu. Sayın Aysan Ocak 1971'de Derginin yazı işlerini yürütürken Başyazı olarak yazdığınız bir yazıda şöyle demişsiniz «Dergimiz kendi gücünü de aşarak Yurdun bankacılık meselelerinden ötede, iktisadi - sosyal meselelerine de el attı, izledi. Ayrıca, Bankacılığımızın hemen su yüzüne vurmamış tartışılmamış meselesi kalmamıştır. Dergimizde denebilir» Bu iki noktadan hareketle bu 14 yıllık süre içerisinde Dergimizde ele alınan konular hatta Yurdumuzda tartışılmasında öncülük ettiği temalar ile okuyucuyu nereye getirebildi, bundan sonra nereye götürebilir, bu konular üzerindeki görüşlerinizi alabilir miyim?

AYSAN — Efendim Dergi başlangıcında mes'eği yönü ağır basarmış gibi başladı. Yalnız, Bankacılığı bir meslek olarak incelemeye başladıkdan sonra çok kısa bir sürede görüldü ki, değerli arkadaşlarımızın da söyledikleri gibi, bankacılık sistemi bir geniş ekonomik yapının içinde, sosyal yapının içinde, siyasal yapının içinde faaliyet göstermektedir. Onun için Bankacılık meselelerinden Türkiye'nin meselelerine girdi. Sayın Durakbaşı çok güzel ifade etti, salt Bankacılık sistemi yerine, genel ekonomik yapı içinde, siyasal yapı içinde, sosyal yapı içinde Bankacılık sistemini incelemeye yöne'di. Burada belirli aşamaları vardır Derginin. Ben onları bazı yazılarla ölçmek istiyorum. Şimdi ilk sayılarda biz Bankacının kendisi kadar, bankacının müşterisine de, yani işletmelere de yöneldik. Zaten Banka Dergisinin yönetiminde her zaman bankacılar, işletmeciler, ekonomistler yanyana bulunmuştur. Bu üçlü gurup, Banka Dergisine yön vermiştir. Bu yön veriş sırasında sanyorum ki Derginin önemli bir aşaması, ekonomik konjonktür yazılarına başladığı zaman geçilmiştir. Ekonomik konjonktürü izlemeye girdiği zaman,

Bankacılık meselelerini daha ziyade genel ekonomik yapı içinde ele almaya başlamıştır. Ondan sonra çok önemli biçimde para piyasasına zaruri olarak bakmış, Bankacılık sistemi ile Merkez Bankası ilişkileri her zaman önemli, üzerinde durulan bir mesele olmuştur. Sermaye Piyasası ile ilgisi Ekonomik Konjonktür'e girmeden önce başlamıştır. Sermaye piyasası, para piyasasının içinde olduğundan onun sorunlarıyla karşılaşmış; onları okuyucularına yansıtmıştır. Özellikle sermaye piyasasının denetimi üzerinde Derginin harcadığı emek çok fazladır. Ben onun için bu iki yazıyı Ekonomik Konjonktür ve Sermaye Piyasası yazılarını Derginin gerçekleştirdiği önemli aşamalar olarak tesbit etmekte fayda görürüm. Ayrıca ekonomiyle bankacılık sisteminin ilişkilerinde Dergimizin Türkiye'ye yaptığı en önemli hizmetlerden birini, parasal bir ekonomi ekolü yaratmış olmasında görüyorum. Gerçekten Dergimiz yazar kadrosunun büyük çoğunluğu ekonomide para politikasının önemine ağırlık vermektedir. Ve bu önemin incelenmesi, irdelenmesi ve para politikasının ekonomik hedeflere göre ayarlanması meselesi ön plânda ele alınmaktadır. Ben Derginin yaptığı hizmetlerden bir önemlisini bu noktada görüyorum. Biz yayına başladığımız sırada Türkiye'de, böyle belirgin bir ekonomik ekol yok idi. Dergi yayınları bu ekonomik ekolü oluşturmuştur. Bunu büyük bir katkı olarak görüyorum. Dergide zaman içinde Banka işletmesini genel ekonomik, sosyal, siyasal yapı içinde inceleyen, bazı ilkeleri zaman zaman tesbit etmişizdir. Ben sanyorum ki ilerideki yıllarda da bu ilkeler önemini koruyacaktır. Bu ilkeler, karma ekonomik düzen, demokratik rejim, ekonomide para politikasının önemi, pazar ekonomisi ve fiyatın önemi, enflasyonun ekonomi üzerindeki zararları olarak belirlenebilir. Türkiye'de hiçbir yayın organı bilmiyorum ki Dergimiz kadar enflasyonun karşısında bulunsun. Yine, Derginin önemle vurguladığı görüşlerden birisi paranın iç ve dış değeri arasındaki doğrudan ilişkidir. Bunu Türkiye'ye anlatmışızdır.

Paranın iç değeri ile dış değeri arasındaki doğrudan ilişkinin önemi üzerinde durduğumuz içindir ki zaman zaman enflasyona bağlı olarak devalüasyon istemişizdir. Buradan şuraya gelmek istiyorum. Dergimiz başlangıçta Türkiye'de ekonomi politikasına yön verme hedefini benimsemiştir. Böyle bir görevi biz zaman içinde benimsemişizdir. Ve şimdi Türkiye'nin sosyal, siyasal, ekonomik çevresinde, ekonomik politika önlemleri derinliğine Dergide tetkik edilmektedir. Türkiye'de bugün bu şekilde aktüel ekonomi politikasını izleyen ve onun için önlemler öneren bir başka dergi bilmiyorum. Bu hedefin bize yüklediği ağır sorumluluklar vardır. Şimdiye kadar Dergimiz amatör tarafı çok ağır basan bir biçimde yayınlanmıştır. Birçok kimsenin önemli fedakârlıklarıyla bu hale gelmiştir. Ama memnuniyetle görüyorum ki her yıl daha gelişen bir şekilde kurumlaşmaya doğru bir gidiş vardır. Bu da Derginin Türk basın hayatına getirdiği önemli örneklerden biridir. Böyle amatörece başlamış bir Derginin 15 yıl yaşatılabilmiş olması değerli bir denemedir sanıyorum.

ÜNAL : Teşekkür ederim sayın Aysan. Kurucular olarak, bu 14 yıl içerisinde Dergimizde ele alınan konular, Derginin Türk düşünce hayatına yaptığı katkılar üzerinde son derece açıklayıcı bilgiler verdiniz. Sayın Aysan'ın da vurguladığı gibi bu 14 yıldır Derginin yayını geliştiren, sürdürmesi, amatörece bir çabayla ve büyük fedakârlıklarla olabildi. Acaba bu noktadan sonra gelecekte hedeflere ulaşmak bakımından bu amatörece çabalar yeterli olur mu? Derginin gelecek gelişmeleri ve hedefleri konusunda sizin görüşlerinizin alabilir miyim Sayın Durakbaşa.

DURAKBAŞA — Efendim, Derginin ilk yayınlanışından bu yana bizim amacımız hep kurumsallaşmak olmuştur. Onun içindir ki Dergi başlangıçta benim tarafımdan yayınlanmış iken, imtiyazı çok kısa bir süre sonra, bir Limited Şirkete devredilmiştir. Çeşitli organları zaman içerisinde gelişmiştir. Fakat her halükârda bugünlere Sayın Aysan'ın da belirttiği gibi

amatör çabalarla gelinmiştir. Tabii Dergiyi yaşatan unsur, yazarlarının şevki kadar, okuyuculardan gelen destek ve ilgi olmuştur. Yani Dergi yayın hayatına girdikten bir süre sonra, kendi kişiliğini, kurucularının bile dışına çıkarak geliştiriyor şekillendiriyor. Olaylar bir yayın organını bir tarafa doğru kendiliğinden götürüyor. Dergimizde de gelişmeler bu şekilde oldu. Ama başındanberi büyük önem verdiğimiz, ki birkaç önemli noktaya sayın Aysan değindi, hususlar var bizleri birleştiren. Fakat bu fikirleri sıkmayan çok geniş bir çerçeve içinde idi. Şöyle; biz Atatürkçülüğü gerçek manada, hiç bir yana çekmeden anlıyorduk, böyle düşünüyorduk. Bu çerçeveye içerisinde faaliyetle bulunacaktık. Özgürlükçü demokrasiye bağlıydık, serbest ekonomi düzenine inanıyorduk, tarafsız ve bağımsızdık. Kendi görüşlerimizle birlikte Dergi herçeşit görüşe açık olacaktı. Bu anlamda tarafsızdı. Her çeşit görüşe açık bir şekilde Türkiye'nin gerçekleri ortaya konsun ve bunlara çözümler getirilsin istiyorduk. Burada bir önemli özelliğine daha değinmiş oluyorum: Derginin çevresinde toplananlar yalnız teori ya da yalnız uygulama yönünde olan kimseler değillerdi. Belki bu iki ucu birbiri ile gelgit şeklinde karşılaştıran, birbirini Türkiye gerçekleri içerisinde birleştirmeye çalışan kimselerdi. Şimdi, bu gün vardığımız aşamada artık Dergi kabına sığmıyor. Kanımca bir ay boyunca okuyuculardan kopuk olmak kendisine zor geliyor. Sanırım artık Dergi bir süre sonra haftalık bir ekonomik dergi hüviyeti ile yayın hayatını sürdürecektir. Bunu basaramadığı takdirde gelişmesinin duraklamasından korkarım. Hatta bayatlamak, kendisini yenileyememek hayatına mal olabilir diye endişe ederim. Fakat gerçekten varılması lâzım gelen hedef de bu olmalıdır. Türkiye'nin ekonomik sorunları, gittikçe daha önemli şekilde toplum hayatında etki yapar bir duruma gelmiştir. Bu sorunların mutlaka topluma mal edilerek tartışılması lâzımdır. Herhalde sanırım Dergi, vardıği bu noktada, bundan sonrasına giderken, bu özelliği gözden ırak tutamaz.

ÜNAL — Teşekkür ederim sayın Durakbaşa. Efendim sayın Hatiboğlu'nun bir noktada görüşünü almak istiyorum. Dergimiz 1964 Nisan ayında üç kişi ile başlamış ve kısa bir süre sonra beş kişi ile devam etmiş; bu beş kişi 1971 Ocak ayına kadar işi götürmüşler. Bundan sonra bir önemli gelişme olmuş; geniş kadrolu bir Danışma Kurulu oluşmuş ve 1978 Nisan'ında 34 kişilik seçkin bir Danışma Kurulu ile faaliyetini sürdürüyor. Bu gelişme konusunda bir açıklama yapar mısınız?

HATİBOĞLU — Önce şurasını işaret etmeliyim. Şirkette 9 kişi idik. Bir süre 5 kişi yönetim kurulunda bulunmuştur. Ama o zaman şirket ortakları Danışma Kurulu gibi faaliyet yapmışlardır. Şirket 27.000 TL sermaye ile kurulmuştu ve herbirimizin üçer bin lira hissesi vardı. Arkadaşlarımızın da belirttikleri gibi, artık bu Dergi kurumlaşmıştır. 3 kişiden 34 kişiye çıkmak bu kurumlaşmanın belirtilerinden, göstergelerinden bir tanesidir. 34 kişinin her biri için, onların namına konuşmak zordur ama, sanıyorum ki bu 34 seçkin bankacı, işletmeci ve iktisatçı büyük ölçüde biraz önce Sayın Aysan'ın ve Sayın Durakbaşa'nın belirtmiş olduğu görüşleri paylaşan kimselerdir. Aynı zamanda bu değerli kişiler Derginin yaşaması, canlılığını koruması için önemli katkılarda, önemli yaymlarda bulunmaktadır. Yalnız tabii şu gerçeği de kabul etmek gerekir ki, bugün üç-

bin civarındaki satışımız yeterli bir satış seviyesi olmaktan çok uzaktır. Dergimizin istediği fonksiyona gelebilmesi için Sayın Durakbaşa'nın da değindiği gibi yalnız aylık olmaktan çıkıp haftalık yayınlanması yetmez, aynı zamanda okuyucu sayısının en azından birkaç kat daha artırılması gerekir, bu da büyük ölçüde bir finansman gücüne ihtiyaç gösterir.

AYSAN — Önemli saydığım bir noktayı belirtmek istiyorum: Hiçbir zaman biz kurucular bu eseri kendimize hasretmeği istemedik. Daima geniş bir kadroya, topluluğa maletmek için çabalarda bulunduk. İkinci belirtmek istediğim nokta okuyucunun reaksiyonudur. Gelecek 10-15 yıllarda Dergimize şekil, yön verecek bilgileri toplamak için bir anket yaptık. Ankete gelen cevaplar doğrusu kıvanç vericidir. Bunu çok yakında yayınlıyacağız ve umarım okuyucularımızın isteklerine göre Dergiyi şekillendirmek olanağını bulacağız. Bu arada, Bankalarımızın Dergiyi abo neleriyle desteklemelerini de şükranla belirtmeliyim. Gerek Bankacılık kesiminden gerek diğer aydın kesimlerde bulduğumuz okur kütlesinin ilgisi bu denli uzun bir yayım hayatının tek nedenidir. Dergiyi yavaşan şey elbette okuyucudur ve çevreden gördüğü bu ilgidir. Dergi geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu ilgiye lâyık olmağa çalışacaktır.

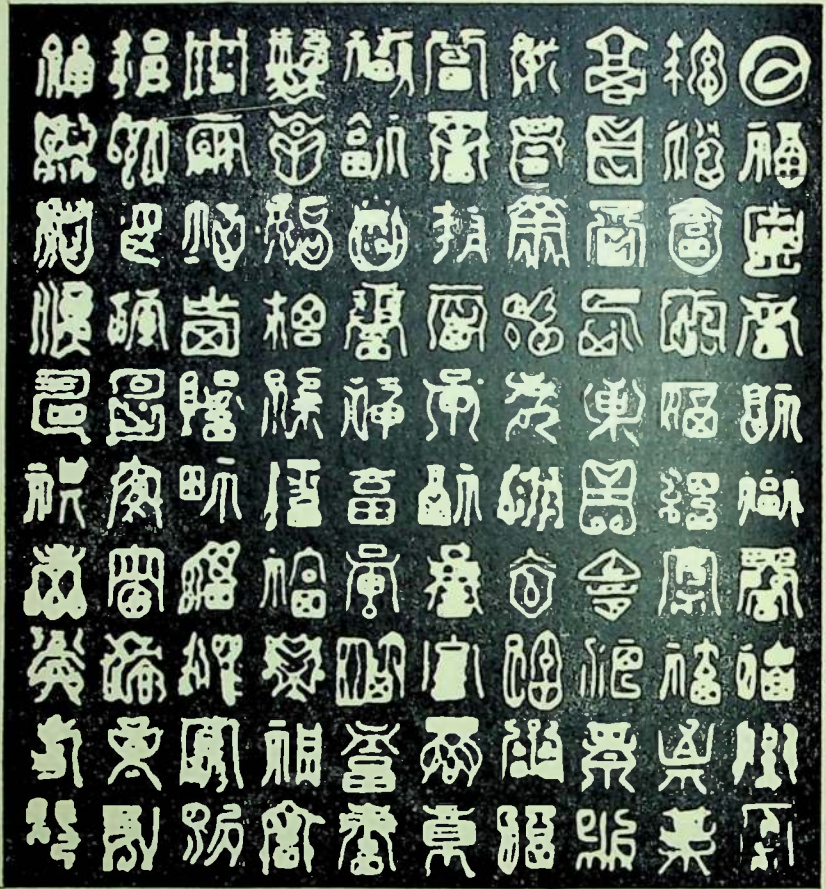
ÜNAL — Teşekkür ederim.

Değerli okurlarımızın gösterdiği ilgi ile 15'inci yayın yılına ulaşan Dergimiz, okurlarına içten teşekkürlerini sunar.

Yayıma başladığı günden beri devamlı şekilde aboneleri artan **BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR** Derginiz, bunu da okurlarının ilgisine borçlu olduğunu bilmektedir.

Elinizdeki bu sayının her ay adresinize gelmesini istiyorsanız ekte sunulan abone fişini doldurup bize gönderebilirsiniz.

Yıllığı 240,— TL. olan, öğrencilere indirimli abone fiyatı uygulayan **BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR** Dergisi sizin eserinizdir.

“MUTLULUK”

Çincede tam 100 şekilde yazılabiliyor
Türkçede ise bir tek işareti var:

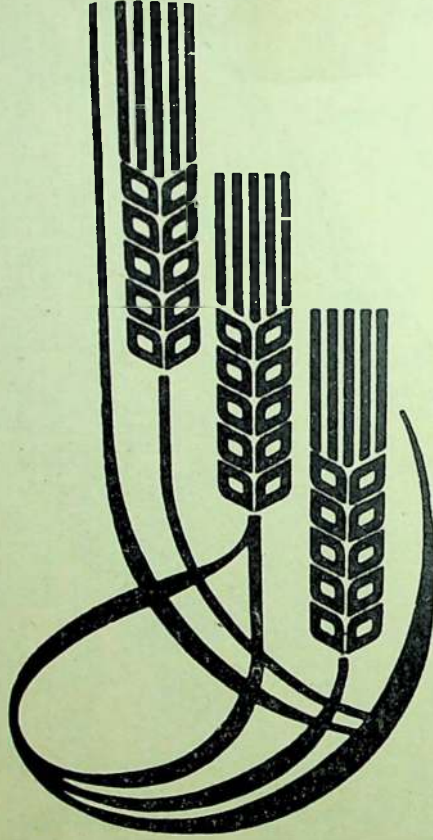
TÜRK TİCARET BANKASI

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalâtındaki
başarısını kalitesi
ve markasıyla belgeleyen
AN-KA, 15 kV'a kadar
yüksek gerilim ve her tip
özel kablo yapma
olanaklarına sahiptir.

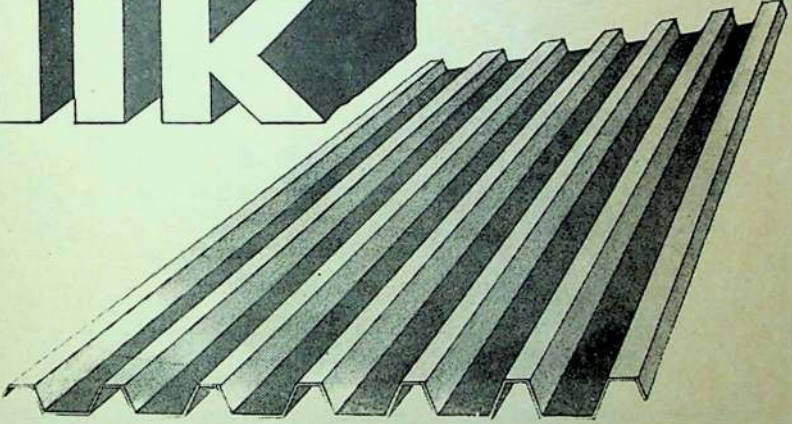
MUR.

T.C.ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyar*

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
ÇEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş asık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 66 33 00 14 Hatı

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1390 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 00

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 00

Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS

ALÜMİNYUM SAN. VE TİC. A.Ş.

ulusal
kalkınmamıza
ulusal
kaynaklarımızı
değerlendirerek
katılıyoruz...

ERGÜR KABLO

Bir görevdir yeraltı zenginliklerimizi değerlendirmek, ulusal kaynaklarımızı ulusal kalkınmamız için seferber etmek. Biz bu nedenle Denizli'deki fabrikamızı yeniledik, modern makinalarla donattık. Şimdi yenilenen tesislerimizde, dünyanın en ileri yöntemleriyle ulusal kaynaklarımızı değerlendiriyoruz. Ürünlerimiz Türk işçisinin uluslararası başarı sembolü oluyor. Artan kapasitemiz, genişleyen dağıtım örgütümüzle daha çok ihtiyaç sahibine daha geniş hizmetler sunabiliyoruz. Kamuoyunun ve sanayicilerimizin gösterdiği büyük ilgi ve güven en büyük gücümüz ve desteğimizdir.

KALİTE BELGESİNE HAIZ

uzman
kuruluş

MERKEZ:

Okunusun Cad. Tezgül İş Hanı
No. 2 Kat 1-2 Karaköy - İstanbul
Tel : 43 65 66 - 43 65 67
Telex : 29464 EKS-TR

FABRİKA:

Sanayi Sitesi 665 Sok. No. 2-12
Denizli Tel : 9024 - 2526

Prof. Dr. Mustafa AYSAN

ATATÜRK VE EKONOMİ POLİTİKASI

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Cilt: 15

Sayı: 5'den

AYRI BASKI.

Bu sayımızda Prof. Dr. Mustafa A. Aysan'ın " Atatürk ve Ekonomi Politikası " konulu incelemesini ek olarak sunuyoruz.

Ne zaman başımız darda kalsa O'nu anımsarız. Ama, durumumuz biraz düzelse unuttur gideriz.

Son zamanlarda da yine adını anar olduk.

Ama, bu gün Türkiyenin içinde bulunduğu acınacak görünüm O'na vefasızlığın bir sonucu değil midir? Vefasızlığın kefareti ne de acı ödüyoruz!..

Her Ulus kendi yarattığı değerlerine sahip çıkar. Biz ise, Kurucumuza sahip çıkamıyoruz.

Deniyor ki, Atatürk sadece bir eylem adamıdır. Kanımızca bu görüş yanlıştır . Atatürk'ün geri kalmış toplumları geliştirmek için öngördüğü sosyal, kültürel , ekonomik kurumlar sağlam bir fikri gücün eseridir. Ve her çeşit deneyi daya - nıklıdır.

Hatta daha ileri giderek Atatürk'ün öngördüğü ekonomik ve toplumsal düzenin, yalnız geri kalmış toplumlar için değil ve fakat ileri toplumlar için de örnek olacak değerde olduğu görüşündeyiz. Böylece, kapitalist sisteme dayalı ve fakat onun aksaklıklarını giderici "bir üçüncü sistem" geliştirilmektedir." Gerçekten, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyetinin 1964 yılında düzenlediği "Karma Ekonomi" Semineri de, yerli ve yabancı uzmanları ile bu sonuçta birleşmişti. Bu sistem, özgürlükleri koruyarak, ekonomik gelişmede kamunun ilgisini dinamik bir yaklaşım içerisinde değerlendiriyordu.

Atatürk kuşkusuz hem kapitalist hem sosyalist çözüm şekillerini incelemiş ve sonunda kendi sistemini ortaya koymuştur.

Atatürk'e yalnız şekil olarak değil, öz olarak da sahip çıkabilirsek Ulusumu - zun çoğu davası çözümlür. Ülke uygarlık yolunda hızla gelişir. Herhalde bu alanda daha çok araştırmaya gerek var.

Sayın Prof. Dr. Aysan'ın bu incelemesini Atatürk'e öz olarak sahiplenmede bir adım sayıyor, her kafadan bir ses çıktığı bir zamanda O'ndan bir ses vermek istiyoruz.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR

ATATÜRK VE EKONOMİ POLİTİKASI

Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN

İ. Ü. İşletme Fakültesi
Finansal Muhasebe Kürsüsü

«Her kişi sermayesini, en büyük üretim düzeyini elde etmek amacıyla kullanmak ister. Bu çabası sırasında kişinin toplumun yararını düşünmek niyeti ve böyle bir sonuç doğsa bile ondan haberi yoktur. O yalnız kendi güvenini ve kendi çıkarını düşünür. Ancak, böyle yaparken, *görünmez bir el*, onu başlangıçtaki niyetleri arasında olmayan bir sonucu elde etmeye yöneltir. Kişi kendi çıkarlarını düşünerek çalıştığı sırada, çoğu zaman, gerçekten toplum yararına hizmet ettiği zamanlarda olduğundan çok daha fazla ölçüde topluma hizmet etmiş olur».

Adam SMITH, 1778

«Sermaye mallarının marjinal verimini uzun süreli görüş ve sosyal fayda açısından hesaplayacak durumda olan devletin yatırımları doğrudan doğruya düzenlemesini görmek isterim».

JOHN MAYNARD KEYNES, 1938

«Devletçiliğin bizce manası şudur: fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını gözönünde tutarak, memleketin iktisadîyatını devletin eline almak».

«Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdi ve hususi teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve görüldüğü gibi kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz yol, görüldüğü gibi liberalizmden başka bir sistemdir».

ATATÜRK, 1936*

*) Atatürk'ün yukardaki sözleri, 1936'da yayınlanan İkinci Beş Yıllık Sanayi Plânı'nın önsözünden alınmıştır. Aslında Atatürk aynı görüşü, 21

GİRİŞ

Yukarıda ekonomi biliminin kurucusu ve «Liberal ekonomi» ekolünün en büyük temsilcisi Adam Smith'in, ondan 150 yıl sonra ekonomik düşünceyi çok önemli biçimde değiştirecek ekonomiye devlet müdahalesinin gereğini bir yeni sistem ve model içinde ortaya koyan Lord Keynes'in ünlü sözleri, Atatürk'ün Sosyalist ve Kapitalist ekonomi sistemlerine karşı öne sürdüğü sentez'in özlü ifadesini oluşturan sözleri ile karşılaştırılmaktadır. Yukarıdaki sözlerden ilk ikisi son 200 yılın en büyük iki iktisatçısına aittir. Üçüncüsü büyük bir kumandan, büyük bir devlet adamı, büyük bir lider olduğu bütün dünya'da kabul edilmiş ulu önderimizdir. Acaba Atatürk aynı zamanda, büyük bir iktisatçı mıdır?

Bu incelemenin hedefi, bu savı öne sürmek değildir. Bunun için çok daha geniş araştırmalara gerek vardır. Bu incelemenin hedefi son bir kaç yıldır gözden geçirmeye çalıştığım «Atatürk'ün Ekonomi Politikası»nda, Batı ülkelerinde bile «Atatürk Dönemi»nden çok daha sonra uygulanmaya başlanan bazı ilkelerin varlığına işaret etmekle sınırlıdır. O'nun zamanında uygulanan ekonomi politikasında onun iradesinin etkisi kuşkusuzdur; O'nun kaleminden çıkmış olan her şey, Kurtuluş Savaşı içinde dahi ekonomik problemlerle ne kadar ilgili olduğunu göstermektedir. Açık olan bu noktayla ilgili kaynaklar oldukça geniştir; incelemede yer yer belirli referanslar bulunacaktır.

Bu ekonomi politikası, ilke ve kurallarıyla 1930'larda olgunlaşmış ve zamanımıza kadar uygulanagelmıştır. Ancak, bu ekonomi politikasının biçimlendirilmesi için ortaya konan ilke ve kuralların özellikleri içinde bazı ekonomik deha kıvılcımları pırıl pırıl görünmektedir. Bu incelemede bunlardan birkaç örnek verilecektir. İncelemenin asıl hedefi, iktisatçılarımıza ve bu alanda inceleme yapanlara, bu alanda araştırılması gereken çok şey olduğunu söylemektedir. Araştırebildiğim kadarıyla, elde edebildiğim bilgilere göre şimdiden şu inancımı belirtmek istiyorum:

Nisan 1931'deki milletvekili seçimleri nedeniyle basına verdiği demeçte ifade etmiştir: «Ferdî iş faaliyetini esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha, memleketi mamurluğa erdirmek için, milletin genel ve yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerle, özellikle ekonomik alanda devleti fiilen alâkadar kılmak... prensibimizdir». 50 yılda Türk Sanayii, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 1973, Ankara, s. 6.

Bağımsızlık savaşları, ordu yönetimi, demokratik rejim kuruluşu, uluslararası politika alanlarında olduğu gibi, Atatürk'ün ekonomi politikası Dünya'nın kalkınmakta olan ülkelere örnek teşkil edecek özelliklere sahiptir; bu özelliklerin Dünya'ya yayılması, insanlığa büyük zaman kazandıracaktır.

Bütün ömrünü Yeni Türkiye Devleti'nin kuruluşu ve gelişmesini sağlama hedefine adanmış büyük Atatürk'ün, hedefin gerçekleştirilmesi için 1919'dan 1938'e kadar yaratıp uyguladığı siyasal ve sosyal reformlar, birçok incelemeye ve yayına konu olmuştur. Bununla birlikte, Türk toplumunun kalkınması için güçlü bir ekonominin varlığına inanmış bu büyük insanın ekonomik kalkınma alanındaki görüşleri, inançları ve en önemlisi ulaştığı çözüm yolları konusundaki yayınlar son derecede azdır. Bu incelemenin Atatürk'ün ekonomik kalkınma konusundaki temel görüşünün açıklanması, bu görüşün zamanının ekonomi doktrinleri tarihinde yer bulacak kadar önemli olduğunun belirtilmesi ve Atatürk'ün Türk Ekonomik Kalkınması için yaratarak uygulamasına başlattığı «kalkınma modeli»nin temel özelliklerinin açıklanması konusunda iyi niyetli bir başlangıç olarak değerlendirilmesi gereklidir.

Burada, Atatürk'ün ekonomik kalkınmanın önemi ile ilgili olarak söylediği sözlerin tekrarlanması yoluna gidilmeyecektir. Bu sözler, daha önce bir çok yayının konusunu oluşturmuştur¹. Bunun yerine, Atatürk'ün temel ekonomik kalkınma stratejisini ifade eden bir sözünü başlangıç noktası olarak, bu stratejinin en önemli uygulama aracı biçiminde düşünülmüş «İktisadi Devlet Teşekkülleri»nin, kuruluşları sırasında onlara verilmesi uygun görülmüş temel özelliklerin saptanmasına çalışılacaktır. Böylece aslında büyük irade gücü ile 1923-1938 Türkiye'sinde ortaya çıkmış bütün gelişmeleri etkilemiş olan Atatürk'ün «Kalkınma Stratejisi» ve «Kalkınma Modeli» açıklanmış olacaktır. Aşağıda görüleceği gibi, bu strateji Batı Ülkelerinde ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş, bu kalkınma modeli, yine aynı yıllarda ortaya konmuştur.

Atatürk'ün Temel Ekonomik Kalkınma Stratejisi :

Tartışması halâ yapılmaktadır: Yeni Türk Devletinin kurucuları, genellikle, asker, din adamı, ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son za-

1) Afet İnan, «Devletçilik İlkesi ve Türkiye'nin Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı, 1933 - 1937», Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1971.

manlarından kalma bürokrat ve politikacıları. Bu yüzden siyasal ve sosyal kalkınma ve reformlar üzerinde çalıştıkları halde ekonomik kalkınma ile düzenli biçimde uğraşmak, sonraki kuşaklara bırakılmış, bu alanda yapılan şeyler, daha çok ihtiyaçların baskısından doğmuştur. Bu görüşün temelinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ortaya konmuş kalkınma stratejisi ile kalkınma modelinin düzeltmeye ve değiştirilmeye muhtaç bulunduğu konusundaki istek ve önerilerin bulunduğu inancındayım.

1923-1938 yılları arasında ekonomik kalkınma alanında yapılmış olanların, gerçekten tüketici iki büyük harpten yıkılmış olan ülkenin temel ekonomik ihtiyaçlarından etkilenmiştir. Ancak, bu ihtiyaçların karşılanması için tutarlı, kendi mantığı içinde iyi işleyen bir «kalkınma modeli» de ortaya konmuştur. Bu modelin temelinde «Devletçilik» ilkesi vardır ve bu ilkenin ekonomi alanında uygulanması İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) adı verilen kuruluşların gerçekleştirilmesi biçiminde belirmiştir. Savaşlardan yıpranmış, bitmiş ama şerefiyle çıkmış bir milletin ekonomi alanındaki kalkınmasını gerçekleştiren bu ekonomi modelini iyi incelemek ve Dünya'nın geri kalmış ülkelerine bir çıkış yolu olarak örnek göstermekte yarar vardır².

Son zamanlarda, üzerinde çok konuşulan «Halk Sektörü»nün kurulması meselesi ve ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı bir «Üçüncü Sektör»³ den söz edilmesi, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme açısından başka bir model arandığı izlenimini vermektedir. Bununla birlikte yeni bir model aramadan, İDT modelinin ilk özellikleriyle incelenmesi gereklidir.

Türkiye'mizin ekonomik tarihinde 1923 İzmir İktisat Kongresi'nin önemli yeri vardır. Bu Kongre'de alınan kararlara göre, Yeni Türk Devleti, ekonomik kalkınmayı «tüccar ve sanayici»ye bırakmıştır⁴. Bu sıralarda bütün Dünya'da da böyle düşünülmektedir⁵.

2) M. Aysan, «Türkiye'de Devlet İşletmeciliği», İ. Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1973. Özellikle bakınız;

İkinci Bildiri: «On Measuring Performance in Government Enterprises: The Turkish Experience».

3) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı.

4) A. Gündüz Ökçün, «Türkiye İktisat Kongresi, 1923», Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1968.

5) W. Friedman ve J. F. Garner, «Government Enterprise-A Comparative Study.» The British Institute of International and Comparative Law, 1972, Londra.

İlk Cumhuriyet Hükümetleri de programlarında Devletçilik'e ya da devletin doğrudan doğruya ticari-sınai girişimlerde bulunması meselesine yer vermemişler⁶, ekonomik kalkınmayı daha çok özel kesimin girişimlerine bırakmışlardır. Atatürk ancak 1930'dan başlayarak hükümet programlarını Devletçilik İlkesi üzerine kurmuştur.

Yeni Türkiye Devleti, İktisadi Devlet Teşekküllerinin öncüsü olan ilk kuruluşu, 19 Nisan 1925 tarihli ve 633 sayılı kanunla kurulan «Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası» ile ortaya koymuştur. 7 yıl içinde faaliyetleri pek başarılı olmayan banka 1932'de kapatılmış ve yerine «Devlet Sanayi Ofisi» (2056 sayılı kanunla) ve «Türkiye Sanayi Kredi Bankası» (2064 sayılı kanunla) adları ile iki kuruluş yaratılmıştır. Bir kalkınma modelinin ve anlayışının örneği olarak kurulan ilk örgüt, son iki kuruluşun görevlerini devralan Sümerbank olmuştur⁷. Bir ekonomik anlayış ve ekonomik kalkınma modelini temsil ettiği için, Sümerbank'ın ekonomi tarihimizde, ürettiği mal ve hizmetlerin ötesinde ayrı bir yeri olmak gerekir. Bu öncü ile başlayan bu kalkınma modeli, sonunda Türk Ekonomisi'ni, özel ve kamu kesimi işletmeleriyle kaldırmayı başarmıştır. 1972 yılı sonunda İDT'ler 73 teşekkül, 49 müessese ve iki özel fondan oluşan Türkiye'nin büyük işletmeler grubunu oluşturmaktadır. Millî Gelirin %10-12'sini yaratmakta, Türk Sanayi iş gücünün %15'ini çalıştırmaktadır⁸. Bu işletmeler grubunun ekonomi için asıl büyük önemi, bu oranlarda değildir. Asıl önemli etki, bu teşekküllerin Türk Ekonomisinin en önemli ve temel ürünlerini (girdilerini) üretmelerinde, bunların fiyatlarının saptanmasındaki rollerinde aranmalıdır.

6) Av. Kâzım Öztürk, «Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları» Ak Yayınları, 1968.

7) Bu bilgiler birçok yayında vardır. Daha fazla bilgi için okuyucu şu eserlere başvurabilir.

a) Selâhattin Özmen, «Türkiye'de ve Dünya'da İktisadi Devlet Teşekkülleri» 1967 Ankara s. 127-130.

b) Suat Aray, «Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Kuruluşu, Gelişimi ve Düzenlenmesi Çabaları», Verimlilik Açısından Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Yeniden Düzenlenmesi Semineri, Millî Prodüktivite Merkezi, 1973, Ankara s. 11-29.

c) Osman N. Torun, «Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri», Türkiye Ekonomisinin 50. Yılı Semineri, Bursa İktisadi Ticari İlimler Akademisi, 1973 Bursa, s. 731-749.

8) Bu konuda en iyi değerlendirme raporları, Yüksek Denetleme Kurulu tarafından yayınlanmaktadır. Özellikle bu konudaki son yayına başvurulabilir: «Kamu İktisadi Teşebbüsleri 1972 Yılı Genel Raporu», 1974, Ankara, s. 10-46.

Atatürk, İDT'leriyle hep yakından ilgilenmiştir ve bir kalkınma modeli olarak Devletçilik ilkesinin ilk uygulamasını oluşturan Birinci Sanayi Planı'nı satır satır okuduğu ve birçok önemli karara iradesinin izini koyduğu sayın Prof. Afet İnan'ın yukarıda sözü geçen eserinde açıklanmaktadır⁹. İlgili yayınları ve 1930'dan sonraki hükümet programlarını inceledikten sonra sözü edilen ekonomik kalkınma modelinin de Atatürk'ün iradesinden doğduğu anlaşılmaktadır. O'nun iradesinin eserleri olan Birinci ve İkinci Sanayi Plânları da bu plânların uygulanmasını sağlayan ekonomik kalkınma modeli de O'nun eseridir. Bu eserlerin ikisi de Dünya'da uzun süreli plânlarla kalkınma görüşünün ve bu görüşün devlet eliyle uygulamaya konması anlayışının ilk örneklerini oluşturmaktadır^{10, 11}.

Bu ilk plânların ortaya koyduğu kalkınma modeli de zamanın ilk örneğidir: Plân hedeflerinin, devletin kuruluşunu sağlayacağı ticari, sınıai kuruluşlarla gerçekleştirilmesi¹². Bu görüş yenidir; Türk icadıdır ve zamanımızın kalkınan ülkelerinin hepsine örnek teşkil edecek özelliğindedir¹³. 1930-1937 arasında Atatürk bu kalkınma modelini âdeta bir

9) Atatürk'ün ekonomik görüşlerinin iyi bir incelenmesi. Şevket Süreyya Aydemir'in «Tek-Adam»ında da vardır. Bakınız: III. Cilt.

10) Sovyet Rusya Dünya'daki ilk Ekonomik kalkınma plânını 1928'de uygulamaya koymuştur. Demokratik ülkelerde plânlama çabalarının tümü İkinci Dünya Savaşından sonraya rastlar.

11) Onun için 1963'te başlayan Türkiye'nin ikinci Plânlı Kalkınma dönemine «Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi» adı verilmesi bir sanssızlık olmuştur. Aslında 1963-1967 yıllarını kapsayan «Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı» Türkiye'nin Üçüncü Plânıdır. Türkiye'nin ilk plânı, 1933-1937 yıllarını kapsayan «Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı»dır ve kendi mantığı içinde bütün Dünya'ya örnek teşkil etmek üzere Türkler tarafından icat edilmiştir. 1937'de hazırlanan İkinci Sanayi Plânı, İkinci Savaş ve destekleyici büyük iradenin 1938'de yok olması yüzünden uygulanamamıştır.

12) Elektrik, havagazı, su, posta-telefon-telgraf, sigara, içki tekelleri gibi bir kısım kamu hizmetlerinin halka bağımsız kuruluşlarla götürülmesi, son 300 yıldanberi bütün Dünya ülkelerinde uygulanan bir devlet işletmeciliği biçimidir. 1930'larda bizde başlatılan ise, devletin ticari-sınıai kuruluşlarla ekonomik kalkınmaya hız vermesi görüşüdür. Bizim İDT'lere benzer kuruluşların ilk örneği, 1933'te ABD'deki «Tennessee Valley Authority»dir. 1933'te İtalya'da da benzer gelişmeler görülmektedir. Bizim girişimlerimiz, tarihler bakımından daha eskidir; ve meseleye bir kalkınma felsefesi çerçevesi içinde yaklaşmıştır.

13) Bu plânların bir büyük siyasal ve sosyal üstünlüğü de temel hak ve özgürlüklerin korunması, devlet kapitalizmine ve diktaya kaçmayan bir demokratik düzen içinde ekonomik kalkınma ilkesinin öngörülmüş olmasıdır.

ekonomik doktrin haline getirmiş ve olgunlaştırmıştır. Atatürk tarafından ne zaman kaleme alındığı iyice saptanamayan, ama 1936 yılında yayınlanmış olan Türkiye'nin İkinci Sanayi Plânının ön sözünde yer alan şu sözleri, doktrinin olgunlaştığını göstermektedir:

«Türkiye'nin tatbik ettiği Devletçilik Sistemi, Ondokuzuncu Asırdan beri Sosyalizm Nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce manası şudur:

Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak fakat büyük bir milletin ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını gözönünde tutarak, memleketin iktisadiyatını Devletin eline almak».

Bu doktrin, sosyalizm ve kapitalizmin ikincisini de reddederek adeta bir üçüncü ekonomik kalkınma yolu saptamaktadır. Bu üçüncü yolun uygulama aracı ise İktisadi Devlet Teşekkülleri'dir¹⁴.

Atatürk'ümüzün büyük bir önsezi ile yarattığı kalkınma modelinin temelini oluşturmak üzere söylediği yukardaki sözlerini, aynı tarihlere rastlayan bir büyük iktisatçının sözleriyle karşılaştırmakta büyük yarar vardır. Dünya'da ekonomik doktrinlerin akışını, 1936'da yayınladığı büyük bir eserle değiştiren bu İngiliz İktisatçısı, ünlü John Maynard Keynes'dir. Ekonomik Doktrinler Tarihinde, devlete ekonomik kalkınmayı yönetmek sorumluluğunu yükleyen yeni bir ekonomi ekolü yaratmış olan büyük eserin adı «İstihdam, Faiz Haddi ve Para Genel Teorisi - General Theory of Employment, Interest and Money» dir. Bu eserin 1936'da yayınlanan ilk baskısının 164'ncü sayfasındaki şu sözler, Atatürk'ün yukarıdaki sözlerine ne kadar benziyor:

«Sermaye mallarının marjinal verimini uzun süreli görüş ve sosyal fayda açısından hesaplayacak durumda olan devletin, yatırımları doğrudan doğruya düzenlemesini görmek isterim».

Atatürk'ümüzün, bu büyük *ekonomik* dehası, iktisadi devlet teşekkülleri aracılığıyla, «devletin yatırımları doğrudan doğruya düzenlemesi» hedefine yönelmiştir.

14) Sovyet Rusya'nın ilk beş yıllık kalkınma plânının başlangıç tarihi 1928'dir. Bizim ilk sanayi plânımız 1933'te uygulanmaya başlamıştır ve özel teşebbüs ve girişimin hâkim olduğu bir demokratik kalkınma plânı uygulamasının dünya'daki ilk örneğidir. (Bakınız: Encyclopaedia Britannica, Cilt: 17. s. 1164-1169.

Bir kalkınma aracı olarak İDT sisteminin temel özellikleri aşağıda ele alınacaktır. Ancak, daha önce bu kalkınma modelinin genel özellikleri incelenmelidir.

1930'larda ulaşılmış olgunluğu ile «Devletçilik İlkesi»nin, Batıda İkinci Dünya Savaşı sonunda geliştirilmiş «Karma Ekonomi» doktrini ve plânlı kalkınma modeline benzediğini görüyoruz¹⁵.

Bu modelin temel özellikleri şöylece özetlenebilir :

1. Ekonomik kalkınma bir plâna bağlanmalıdır¹⁶.
2. Ekonomik kalkınma plâni :
 - a. «Tam çalışma»yı.
 - b. Hızlı ve dengeli sermaye birikimini.
 - c. Dış ödemeler dengesini,
 - d. Dengeli gelir dağılımını.
 - e. «Enflasyonsuz» bir hızlı kalkınmayı.
 - f. Bölgelerarası dengeli kalkınmayı,
 - g. Özel girişimin gelişimini.
 - h. Hızlı teknolojik gelişme için yabancı sermaye ile işbirliğini,

sağlamalıdır¹⁷.

Özellikleri yukarıda sunulan bu kalkınma modelinin uygulama alanındaki araçları, özel kesim işletmeleri için «Teşvik'i sanayi kanunu»nda¹⁸ ifadesini bulan «özel kesim»in kalkınma hedeflerine yönel-

15) W. Arthur Lewis, «Development Planning», Harper and Row, 1966 s. 13.

16) Atatürk ilk ekonomik kalkınma plâni yapılması görüşünü, 1 Mart 1922'de TBMM'nin üçüncü toplanma yılını açış konuşmasında ifade etmiştir: «Bundan sonra ekonomi politikamızda, tesbit etmiş olduğumuz bu temel esaslara uygun olarak hazırlanacak bir plâna göre, Bakanlar Kurulu'muzun uygulamaya geçmesini bekliyoruz».

17) Yukarıdaki kalkınma ilkelerinin herbiri için ayrı ayrı referanslar vermek okumayı güçleştirecektir. Bu ilkeler, özellikle Atatürk'ün TBMM açış konuşmalarından çıkarılmıştır. Ayrıntılar için bakınız: Av. Kâzım Öztürk, «Cumhurbaşkanlarının TBMM'ni Açış Nutukları», Ak Yayınları, 1969.

18) 28 Mayıs 1927.

tilmesi politikası, kamu kesiminde ise «Devletçilik İlkesi»nin uygulama biçimini oluşturan İktisadi Devlet Teşekkülleridir.

Bir işletmeler grubu olarak İktisadi Devlet Teşekküllerimiz, zaman içinde Atatürk'ün tayin ettiği temel hedeflerden uzaklaşmışlardır. Sanıyorum ki, 1976'daki durumu ile İDT, kuruluşta üzerine oturtuldukları temellerden uzaklaşmış, bir çok alanda ekonomiye yük olmaya başlamışlardır. Bu nedenle 1950'lerin sonunda başlatılan Yeniden Düzenleme çalışmaları bir türü uygun sonuçlara ulaştırılamamış, hep eksik kalmıştır. Bu durumun önemli nedeni, İDT'nin kuruluşlarında saptanan hedefler içinde kalmalarının sağlanamamış olmasıdır.

İDT'lerinin yukarıda sözü edilen hedefleri ve temel özellikleri nelerdir ve bu ilke ve hedeflerden ne ölçüde uzaklaşmışlardır?

Bu temel ilkeler, şunlardır :

1. 1930'larda Türkiye'de kuruldukları biçimleriyle İDT, aslında *yatırım* ve *finansman* kuruluşlarıdır. Bu kalkınma modelinin öncülleri olarak yukarıda sözü geçen ilk kuruluşların kuruluş kanunları ile bunların T.B.M.M.'de görüşülmesi sırasında öne sürülen görüşler hep bu temel ilkeyi ifade etmektedirler¹⁹. 17 Haziran 1938 tarihli ve 3480 sayılı kanunda model tam ifadesini bulmakta, kanun bu teşekkülleri *yatırım* ve *finansman* kuruluşları olarak tanımlamaktadır. Son 10 yılda, İDT'nin bir işletmeler grubu olarak, yatırım fonksiyonunu gerçekleştirmiş oldukları, ama bu yatırımlar için fon sağlama (finansman) alanında geri kalmış buldukları görülmektedir²⁰.

Son yıllarda devlet yatırımlarının yarısını, toplam yatırımların dörtte birini gerçekleştiren İDT, gerekli fonları büyük ölçüde devletten almaktadır.

2. İDT, birer *ticari şirket gibi*, pazar ekonomisinin kurallarına göre çalışacaklardır. Oysa zamanımızda bir çok iktisadi devlet teşekkülü klâsik devlet daireleri gibi çalışmakta, bir tüccar gibi çalışmanın önemli belirtisi olan kârlılık gittikçe düşmektedir.

19) TBMM Zabıt Cerideleri, 0-518-4/2, Cilt 16, 1933 ve 0-518-5/3 Cilt 26, 1938.

20) Mustafa Aysan, «Türkiye'de Devlet İşletmeciliği» a.g.e. Ayrıca, aynı yazarın, «İktisadi Devlet Teşekkülleri Nereye Gidiyor?» Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt 13. s. 2. Şubat 1976. 1977 Mali Yılı Bütçesi Gerçekçesi, T.C. Maliye Bakanlığı.

3. İDT, sermaye yetersizliği, teknik ve yönetim bilgisi (technical and management know-how) eksikliği, kâr için bekleme süresinin uzunluğu gibi, nedenlerle *özel kesim işletmelerinin heves etmeyeceği* alanlarda yatırım yapacaklar ve faaliyette bulunacaklardır.

4. Yukardaki üç nedenle de İDT'nin belirli bir ekonomik alandaki varlığı *geçicidir*. Çünkü özel kesim işletmelerindeki eksiklikler zaman içinde tamamlandıkça, İDT bu alanları terketmeli ve yetersizliklerin bulunduğu diğer alanlara yatırım yapmalıdır²¹.

Yukardaki son iki özellik de İDT için tamamen kaybedilmiştir. Hepimiz için çok değerli olan devlet sermayesinin, bulunmasına gerek kalmayan alanlardan çekilerek, çok ihtiyaç duyulan diğer ekonomik alanlara aktarılması için bir model bulunamamıştır²². Böylece, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, yüksek öğretime daha fazla para harcanması, ağır sanayiın daha hızlı geliştirilmesi, elektronik sanayiine, nükleer enerji alanına yatırım yapılması, gibi ekonomik geleceğimiz için çok önemli projelere «parasızlık» yüzünden «devlet bütçesinin olanaklarının sınırlı olması» yüzünden gereken hacimde ve hızda yatırım yapılamamaktadır. Oysa kurucuları bakınız bu ihtiyaçları da nasıl düşünmüşler :

«Sümerbank, devralacağı ve sermayesi tamamen devlete ait fabrikaları devir tarihinden itibaren *bir sene zarfında* mütehassıs heyetler marifeti ile takdir ettirilecek son haldeki hakiki kıymetlerde mahdud mesuliyetli ve kendisine bağlı şirketler haline koymağa mecburdur. Aynı cinsten imalâтта bulunan fabrikaların bir şirket idaresinde toplanmaları caizdir... Bu şirketlerin hisse senetlerinin yüzde yüzü Banka adına yazılı olacaktır. Hükümetin teklifi üzerine umumi heyetce verilecek karara göre bu hisse senetlerinin kısmen veya tamamen Türk eşhas ve müesseselerine satılması caizdir...»

Yukardaki sözler, 3 Haziran 1933 tarihli ve 2262 sayılı Sümerbank kuruluş kanununun Onbirinci Maddesinden alınmıştır, ama üzerinden 40 yıl geçtiği halde bir türlü uygulanamamıştır. Sonradan Sümer-

21) Bu özellik, gerçekten modelin en güçlü yanıdır: Atatürk'ün ekonomik alanda verdiği bu emri onun su askerî emrine benzetmek mümkündür: «Hattı müdafaa yoktur: sathı müdafaa vardır. Bu sath bütün vatanıdır». Burada da bütün ekonominin sırayla kalkındırılması emri verilmiştir.

22) Son yılda Sümerbank'ın konfeksiyonda (hazır elbiseçilik) ve yemeklik yağ üretim satışına başlaması, bu temel ilkenin açık ve kesin ihlâli özelliğindedir.

bank kuruluş kanunu da değiştiği için, şimdi artık bu konuda yeni kanun çıkarmak gereklidir.

Gerçekten, 1976 yılında yukarıda belirtilen gerekçeler ortadan kalktığı halde, devlet sermayesi, gereksiz olarak, tekstil, sigara, kibrit, çimento, tuğla-kiremit, deri-kundura, birçok madenler, şarapçılık, hazır elbise, yemeklik yağ imal ve satışı ve bunlara benzer alanlarda tüketilmektedir.

Yukardaki açıklamalar, İDT'nin temel ilkelerinden pek azının korunabildiğini göstermektedir. Bunun önemli sosyal, ekonomik, politik nedenleri vardır. Atatürk ve onun emirlerine uygun olarak çalışanların temel hedefi, ülkenin ekonomik modelinin iki uca kaymasını önlemektir: Ne sosyalist bir kalkınma modeli, ne kapitalist bir kalkınma modeli, ama kendi yarattığımız bir «Üçüncü Yol».

Bu «Üçüncü Yol»un «orta»da ve denge içinde sürdürülebilmesi, Sümerbank'ın ilk kuruluş kanunundan alınan yukarıdaki maddede ifadesini bulmuştur. Bu yapılmadığı takdirde İDT'nin sayısı ve ekonomi içindeki önemi gittikçe artacak ve model bir sosyalist kalkınma modeline dönüşecektir. İDT, ucuz fiyatlarla özel kesim işletmelerine satıldığı takdirde bu sefer, kapitalist bir kalkınma modeli lehine denge bozulacaktır. İDT'nin kurucuları, bu ekonomik dengenin, halka hisse senetleri satışı ile gerçekleştirilebileceği görüşündedirler. Atatürk'ün hatırasına sadık kalmak için, bu yolun bir denemesi gerekir. Aslında bu yol, 1950'lerin sonundanberi yürütülen «Yeniden Düzenleme» çalışmalarının da sonucudur. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın başlangıcında ifadesini bulan «Kamu İktisadi Teşebbüsleri Stratejisi» bunun açık delilidir. Öyle görünüyor ki, masaldaki gibi, «Gitmiş, gitmiş, gitmişiz; bir de dönüp bakınca arkaımızdaki yol bir arpa boyu». Öyle ya daha asırların kuşaklarına yol gösterecek Atatürk'ü aşmak kolay mı? O yolu göstermiş; biz uygulamakta geç kalmışız. Şimdi, «Halk Sektörü» gibi yeni bir modele yöneleceğimize O'nun modeline dönmeyi bir denemekte yarar var.

Sözlerimi, Atatürk Ekonomi Kalkınma Modelinin bu en önemli özelliği ile ilgili olarak 3 Haziran 1933 tarihli TBMM Zabıt Ceridesi'nden alınan ve yukarıda verilen kanun maddesinin gerekçesini oluşturan aşağıdaki görüşle bitirmek istiyorum.

«Milli tasarruf hamlesine inkişaf ve kuvvet vermeğe çalışıldığı bu devirde biriken sermayelerin memleket iktisadiyatına faydalı ola-

cak tarzda emniyetli işlerde kullanılmasının bu husustaki mesaiyi daha fazla müsmir kılacağı düşünülerek Sümerbank'ın sahibi bulunacağı fabrikalar hisselerinden bir kısmının Türklerin ve Türk teşekküllerinin eline geçmesi muvafık görülmüştür. Banka bu suretle nakte çevireceği kıymetlerle yeni yeni sanayi şubelerinde faaliyete girişmek imkânlarını elde etmiş olacaktır».

Böyle bir amaç için de :

«Ofisin (Devlet Sanayi Ofisi) teşkili esbabı mucibesinde nazarı itibare alınan ve fabrikanın istihsal faaliyetleri üzerinde menfi tesirler yapabilecek bütün âmiller kaldırılmış ve benzerleri hususi müesseselerin rasyonel çalışma usulleri kabul edilerek ticari bir serbesti ile inkişaf edebilmesi için müesseseye anonim şirket karakteri verilmiştir».